UNITED STATES HOLOCAUST MEMORIAL MUSEUM

Ukrainian Museum-Archives of Cleveland
Displaced Persons Camp Periodicals Collection

Item in Public Domain or an Orphan Work:

The United States Holocaust Memorial Museum Library respects the copyright and intellectual property rights associated with the materials in its collection. According to the Library's knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work--or if you know who does--please contact the USHMM Library by phone at 202-479-9717, or by email at reference@ushmm.org.

Also available via libraria.ua.

225. Бібліотека К.О.В. 102

ЗА УКРАЇНСЬКУ САМОСТІЙНУ СОБОРНУ ДЕРЖАВУ!

ВОЛЯ НАРОДАМ! ВОЛЯ ЛЮДИНІ!

СЛАВА УКРАЇНІ

ГЕРОЯМ СЛАВА!

За Волю!

№ 2-3.

ТРАВЕНЬ.

1946.

УКРАЇНСЬКЕ ВІЙСЬКОВО-МУЗЕЙНО-АРХІВ
2683

"Не забуваймо про меч
учімося міцніше тримати
його в руках".

/С. Петлюра/.

"Прийде час, коли не словами
будемо з'ясовувати суть
не вмірущої стрілецької ідеї".

/Е. Коновалець/.

СЛІДАМИ БОРЦІВ.

Рік-річно в місяці травні широкий український загал згадує трагічні події, що сталися в Парижі та Ротердамі - на чужій непривітній землі. Обірвалося повне любови та жертви для України життя двох великих синів України: бл. пам'яті Отамана Симона Петлюри та Полковника Евгена Коновальця - згадуємо їх працю для свого народу, згадуємо їх святу невміруцу ідею, що провадила за собою сотні і тисячі вірних синів України. Згадуємо їх смерть - страшну, підступну, несправедливу - заподіяну віковічним ворогом України, і мимоволі в умі кожного виринає думка: Чому? Чому вони мали згинути не довертивши своєї святої праці? Чому якраз чекала на них смерть з ворожої підступної руки? Здається відповідь зовсім проста:

Ворог бачив страшну небезпеку для себе, коли ці два великі мужі України житимуть, працюватимуть та зірвуть до праці все, що живе, все, що носить імя "українець". Ворог бачив, що сорокапятиміліоновий велитень, придушений їх брудним чоботом, може встати і не тільки відрубати ногу разом з чоботом, що його давить а стерти в порох усю огиду, криваву постать його. Ні! Цього не може він допустити! Він нищить 1926 р. Отамана Симона Петлюру і 12. років пізніше Полковника Евгена Коновальця, що живучи поза межами своїх рідних земель готував смертельний удар тиранам українського народу. Український народ осиротів, втративши своїх великих провідників, а ворог тріумфував над їх смертю. Та він помилився, бо остались їх нащадки, які продовжують їх боротьбу і чин за які вони полягли і помстять ворогам за їх смерть.

Спіть спокійно Герої - Ваша ідея живе!

С. Г.

- = o = -

В. Мальований.

НЕ ПОТУРАЙ.

Не потурай на те, що шлях ще не пробитий,
По нетрами пустими треба йти,
Де тільки виє звір несамовитий, -
Дарма! прямуй до світлої мети!

Не потурай на те, що ніч глуха все вкриє,
Ударить грім зза хмари у тьмі німій,
А вітер лютий з півночі повіє...
Вперед, вперед сміліше, друже мій!

Не потурай ні нащо! навіть смерти
Не бійсь: її ніхто не оббіжить.
Так краще ж нам у боротьбі померти,
Ніж у багні, гниючи мовчки, жить.

Не потурай на те, як часом добрі люди
Влещатимуть, щоб не виходив сам,
А ждав поки завзятих більше буде...
Вперед рушай, бо честь і воля там!

Не потурай! Тоді вас більше і стане,
Як знайдеться той перший, що за край
Проти всього на світі сам повстане...
Вперед, вперед! Борись, не потурай!

- = 0 = -

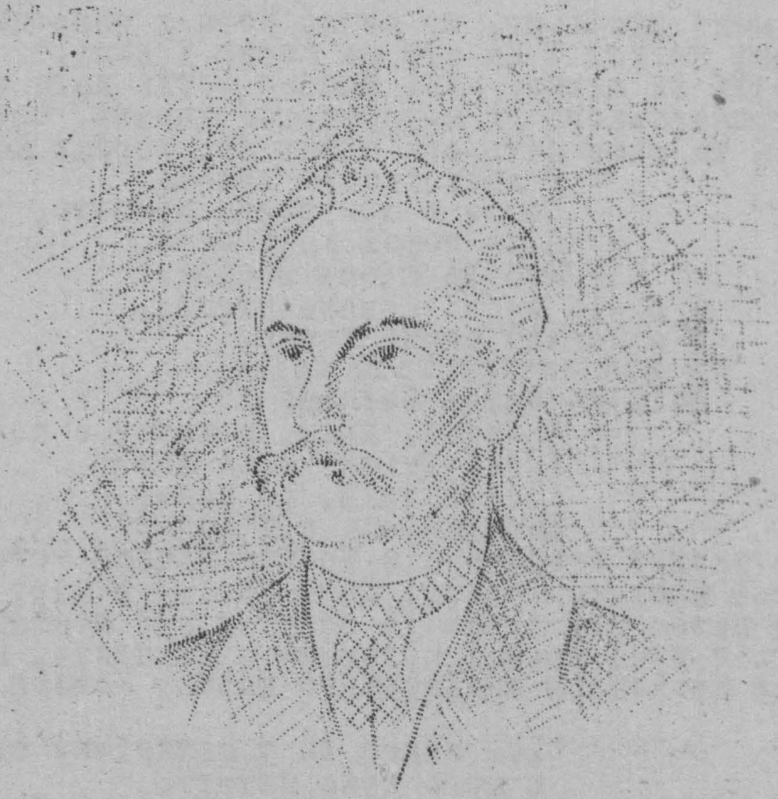

ВІЧНИЙ РЕВОЛЮЦІОНЕР.

/З нагоди 30-ліття з дня смерти Івана Франка./

Дня 28. травня 1916 р. заснув у Львові на все Іван Франко. Було це, мабуть призначенням Провидіння побачити на політичному горизонті контури тієї картини, до її снував поет і учений через ціле своє бурхливе життя. Помер він саме на передодні великих подій, що їх центральною точкою стала велика українська земля з її великим у поривах і змаганнях українським народом.

Помер він саме серед реву гармат. Запалювання й підбадьорювання українських широких мас до боротьби за свої права уважав Франко своїм життєвим завданням. І він залишився цьому зобов'язанню вірним до самого кінця. На початку 80-х років минулого століття говорив Франко своїм політичним противникам, що він "початок а не кінець", себто діло, що він за нього заступається - просвітлення й соціяльне поліпшення селянських мас - стоїть саме на початку а не на кінці життєвого ходу.

Франко повалив чорно-жовті стовпи Австрійської Імперії, що відмежовували західні землі України від східних і скріпив ідею одного українського народу на одній українській землі, в одній українській державі.

Академік Сремів називає Франка "співцем боротьби і контрастів". І ця характеристика є дуже влучною. Франкова доба, з її широким розмахом і розвитком, висунула низку питань, по їх уважний спостерігач, учений, критик і поет, Франко не міг поминути.

Батькова кузня, батькові оповідання були першим його "університетом". На дні моїх спогадів - згадував він потім - і досі горить маленький, але міцний огонь, це огонь із кузні

/мого

батька. І мені здається, що запас його я взяв дитиною на далеку мандрівку життя. І що він не погас і досі."

І мабуть не дарма, коли Франко хотів дати образ виховуючої ролі громадського /і морального/ ідеалу, йому в символи напрошувалась та сама батькова кузня /М. Зеров: До джерел/:

У долині село лежить,
Понад селом туман дрижить,
А на горбі край села
Стоїть кузня немала.
А в тій кузні коваль клепле,
А в коваля серце тепле,
А він клепле та й співа,
Всіх до кузні іззива:
"Ходіть, люди, з хат і з поля!
Тут кується краща доля,
Ходіть, люди, по рану,
Вибивайтесь з туману!"

Із батькової кузні виніс Франко міцний огонь, що горів у його серці протягом усього його життя. В міру життєвих удач, або невдач палав цей огонь із більшим або меншим завзяттям і запалював він душі кращої половини сучасників. Це й підтверджує вислів проводиря жидівського народу Мойсея у Франковій поемі

"... підеш ти у мандрівку століть
з мого духа печаттю."

Створення українських легіонів "Січових Стрільців"- хіба не печать Франкового духа на визволених зусиллях українського народу? А дальша участь західньоукраїнських земель у зриві року 1918 - хіба не вислід упертої, завзятої й послідовної праці "вічного революціонера" Івана Франка?

Невже гасло боротьби за національне і соціяльне визволення не порива є сьогодні народ від Дону аж ген по срібний Сян? Оцю печать Франкового духа носимо й ми, сучасники великих подій.

Життєві невдачі заставляють письменника перевірити свої погляди. Це сумнів в потребі й успішності свойого посольства до українського народу. Іван Франко іде на прю зі самим собою та виходить із такої боротьби завжди переможцем. У таких прикрих хвилях чує він безперечно Шевченкове "Борітеся - поборете" і Франко цей наказ і несе на прапорі боротьби аж до самого кінця свого життя.

А фізична українська присутність у концентраційних таборах "німецької надлюдини" хіба ж не є тінню отої печаті Франкового духа?

Поет Франко помер. Але вічний революціонер живе й житиме так довго, аж поки не зникне поміж нами підступна гадюка і сором, що "нащадків пізних палитиме".

30. літ по смерті Франка приходиться нам хіба повторити те, що говорили Франкові сучасники, що "його наказ є нашим зобов'язанням".

- к.

- = o O o = -

Пролог до поеми

"МОЙСЕЙ"

І. Франко.

Народе мій, замучений, розбитий,
Мов паралітик той на роздорожжю,
Людським презирством, ніби струпом вкритий!

Твоїм будучим душу я тривожу...
Від сорому, який нащадків пізніх
Палитиме, заснути я не можу...

Невже тобі на таблицях залізних
Записано в сусідів бути гноєм,
Тяглом у поїздах їх бистроїздих?

Невже повік уділом буде твоїм
Укрита злість, облудлива покорність
Усякому, хто зрадою й розбоєм

Тебе скував і заприсяг на вірність
Невже тобі лиш не судилось діло,
Щоб виявило твоїх сил безмірність?

Невже задармо стілько серць горіло
До тебе найсвятійшою любов'ю,
Тобі офіруючи душу й тіло?

Задармо край твій ввесь политий кров'ю
Твоїх борців? Йому вже не питаться
У красоті, свободі і здоров'ю?

Задармо в слові твойому іскриться
І сила й м'ягкість, дотеп і потуга,
І все, чим може вгору дух підняться?

Задармо в пісні твоїй ллється туга
І сміх дзвінкий, і жалощі кохання,
Надій і втіхи світлянная смуга?

О, ні! Не самі сльози і зітхання
Тобі судилися! Вірю в силу духа
І вдень воскресний твойого повстання!

О, якби хвилю вдать, що слова слуха
І слово вдать, що в хвилю ту блаженну
Вздоровлює й огнем живучим буха!

О, якби пісню вдать палку, натхненну,
Що міліони порива з собою
Окрилює, веде на путь спасенну!

Та нам якби! Та нам, знесиленим журбою,
Роздертими сумнівами, битим стидом.-
Не нам тебе провадити до бою.

Та прийде час, і ти огнистим видом
Засядеш у народів вольних колі,
Трусиш Кавказ, впережишся Бескидом,

Покотиш Чорним морем гомін волі,
І глянеш, як хазяїн домовитий
По своїй хаті і по своїм полі...

- = 0 = -

НЕ ВИСОКО МУДРУЙ

Не високо мудруй,
Але твердо держись,
А хто правду лама,
З тим ти сміло борись!

Не бажай ти умом
Понад світом кружить!
А скоріше візьмись
В світі праведно жить.

Іван Франко.

На вас, завзятці - юнаки,
Борці за щастя України,
Кладу найкращіі гадки,
Мої сподіванки Єдині!

В вас молода ще грає кров,
В думках у вас нема є бруду,
Пала є в серці ще любов
До обездоленого люду.

Не занехайте ж ви її,
Не розгубіть по світі всує,-
Нехай вона вам дух гартує
У чесній, славній боротьбі.

Бо стоголовий людський кат
Лютує, дужча є щоднини...
Не можна тратить і хвилини
Поки ще стогне темний брат.

Поки живий - мертвій несіть
Сліпому світло просвіти,
І в серці, смертю повите,
Живу надію закропіть.

/Мих. Старицький, 1840-1904/.

НАША БОРОТЬБА!

Впасти може народ
великий, змарніти
тільки підлий.

Коли заглянемо на сторінки нашої історії, то побачимо, що боротьба за існування української нації йде від найдавніших часів до сьогодні.

Боротьба перших князів, як Олега, Ігоря, Святослава велася з різними племенами в намірі з'єднати їх в одну Київську Державу, та цим зміцнити силу проти різних кочовиків, що в той час зо всіх сторін нападали на Україну, грабували, та нищили мирне населення. Вони зорганізували сильне військо, утворили українську фльоту, що панувала на Чорному морі.

Україна в той час здобуває собі чимраз більше значення у світі. Наймогутнішою державою була Україна за князя Володимира Великого. Він об'єднав всі українські землі до найменшого кусника в одну державу зо столицею в Києві, завів державні гроші з емблемами. Найголовнішою емблемою є Тризуб, що був знаком княжого роду, а пізніше перетворився на знак державний, що заховався аж до наших часів.

По смерті Володимира Великого в Україні зачинаються міжусобні війни, що допроваджують Київську Державу до упадку. Внутрішні війни в Україні використали північні князі, що жили над рікою Волгою і Окою, вони були з роду українських князів Володимира Мономаха. Ті північні князі живучи довгий час в далекій землі забули свій український рід і Україну вважали чужиною. Їх городи були Суздаль, Володимир над Клязмою, потім Москва. В 1169 р. Суздальський князь Андрій Боголюбський в жорстокий спосіб знищив столицю України Київ і вивіз награбоване добро до своїх північних країн. І так через яничар та коштом України зростала в силі Московщина.

По страшній руїні заподіяній Боголюбським Україна зазнає татарської навали, що безпощади знищила українське населення та поневолила славну Київську Державу в 1240 р. Київська Держава існувала більше, як 400. років /800 - 1240/ вона має велике значення в українській історії. Кордони Київської Держави простягалися на південь до Чорного моря і Кавказу, на заході до Карпат, Сяну і Висли, на північ до Балтійського моря, на сході до Волги і Дону. Жили тут, поруч з українцями, білоруські і великоруські племена, а також фіни, турки, кавказці. Але Київська Держава була українською державою, бо центр її був у Києві. Тут зродилася вища культура та християнство, що розповсюджувалось по всій східній Европі. Україна вже тоді була захисником Европи від диких орд сходу. Наша держава довгі століття стримувала наступ кочових народів, борючись за християнство і цивілізацію. І хоч Київська Держава занепала,- не затратилася українська культура.

Державна організація розвивалася далі в Галичині і на Волині.

Галицько-Волинські землі за перших князів належали до Києва. Коли по упадку Київської Держави ці землі проіснували ще 100. років довше під володінням українських князів. Галицькі князі вели завзяті бої з поляками і уграми. І тут знову українським західним землям загрожує татарська навала, котра довгі роки панувала в Україні, поневолюючи Київську Державу. Через татарську навалу пада є також Галицько-Волин-

ська Держава в 1340 р. та переходить під владу Литви і Польщі.

Поневолення України Литвою і Польщею принесло для українського народу великий політичний та господарський занепад, релігійні переслідування, та панщизняні роботи. А з другої сторони татари, що створили свою державу на Криму зо столицею Бахчисарай, нападали на українське населення, грабували його та нищили без жодного спротиву Литви та Польщі. В польському уряді українці домагалися захисту, одначе поляки залишали український народ на поталу диким ордам. Перед кріпацтвом і дикими ордами наш народ втікав на Запоріжжа і тут організував самооборону, ці люди прозивали себе козаками. Козак - це слово татарське, воно означає - юнак, молодець, тому що козаки мешкали на Запоріжжі або Низу, називали себе запорожцями, або низовими козаками.

Тут зорганізували козаки Запорожську Січ, основником Січі був волинський князь Дмитро Вишневецький, котрого турки покарали на смерть. Запорожська Січ зростає та стає великою мілітарною силою. Козаки робили походи на татар і турків, здобували зброю та визволяли невільників.

Поляки не радо дивилися на зріст запорозького війська. Козацькі походи на турків і татар не раз втягали Польщу у війну; тому польський король задумав взяти запорожців під свою руку, з чого пізніше повстали реєстрові козаки. Одначе не всі козаки пішли на службу до короля, через що не мали таких вольностей, як реєстрові. Вони почали боротьбу зо шляхтою, особливо виступали проти великих панів. І ця боротьба набирає поبراз більшого значення спочатку за життєві полегшення, пізніше за більші горожанські права, а на кінці - за Українську Державу. В цій боротьбі народуються великі народні герої, як гетьман Лобода і Наливайко, які загинули в бою з поляками в 1597 р.. Дуже добрим організатором козаків був славний гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний, він дав підмогу полякам і переміг турецькі війська під Хотином у Бесарабії. В роках 1637-1638. український народ разом з козаками піднімають повстання проти поляків, але їх поляки перемагають і настають тяжкі часи неволі, які тягнуться десять років. Через цих десять років виходить на арену Козацької Держави гетьман Богдан Хмельницький в 1648 р.. За ним йде слава Жовтих Вод, Корсуня, Пилявець, Замостя і Львова.

Хмельницький, як державний муж, здобуває Українську Державу та змушує ворогів до переговорів і до поширення державних кордонів. Від цього часу Україна стає вільною державою аж до 1764 р.. В тих довгих роках вільного життя український народ не мав можности закріпити її як слід, бо сусідні народи, як москалі, поляки та дикі орди, часто нападали на молоду Козацьку Державу, бажаючи її підбити під свою кормигу. Український народ зводив часті бої боронячи суверенність України. В тій великій боротьбі зродилися великі герої української нації, а між ними світлі постаті Богдана Хмельницького, Івана Мазепи, Павла Полуботка і сотні тисяч менших і більших, що боролися проти всяких зайд, котрі хотіли поневолити український народ. Через довгі роки боротьби український народ знеміг-ся а цариця Катерина II. нищить до останку Українську Державу і 1774 р. присилувала гетьмана Розумовського зректися булави. На Україні правила "Малоросійська Колегія". Але 1782 р. скасовано й колегію і заведено чисто московські порядки. По знищенню Козацької Держави цариця Катерина руйнує також Січ, а кошового Кальнишевського засилає у Соловецький монастир на

Білому морі, там замурували його в темниці де він і помер 1803 р..

Після упадку Української Держави 1774 р. і, врешті, після скасування автономної колишньої Гетьманської України 1782.р. український народ перестає жити самостійним політичним життям. Його землі поділили між собою Росія, Австрія та Молдавія. Нові окупанти подбали про те, щоб в українськім народі згубилося почуття національної окремішности й самостійности. В той час над українським горизонтом нависла чорна хмара, та здавалося, що український народ не піднесеться вже більше зо свого упадку і, врешті, перестане існувати. Але український народ належить до народів, які здатні до життя. На сторінках його історії ведеться вже протягом тисяча років завзята боротьба на власне життя і тому він належить до народу молодого, хоч справді тисяча років є час досить довгий, але в житті народу цей період є короткий і тому український народ належить до народів молодих, які мають фізичне і духове здоров'я. І це виявилось в визвольній боротьбі 17 - 20-тих роках. Від років скасування Гетманської Держави аж до визвольної боротьби в девятнадцятому столітті, себто 1840 р. вирішальною подією була поява Тараса Шевченка, як генія і духового провідника українського народу. Він своїм віщим словом запалив український народ, котрий по довгій неволі двигнув себе в 17 - 20-тих роках до будови Української Держави.

В цій боротьбі під керівництвом Центральної Ради Україна стає самостійною. Ця визвольна боротьба має багато славних подій, але вона має і темні сторони. Нам треба пізнати одно й друге, якщо ми хочемо мати належне поняття про те, що робилося тоді в Україні. Нам треба знати ці події і розуміти їх, бо, як тоді, так і тепер стоїть перед українським народом справа створення Української Держави. Як тоді, так і тепер, український народ стоїть в боротьбі за своє право на політичну, національну та економічну незалежність. Джерело сили, якою живе й діє українське право суверенности треба шукати в того, хто породив "Руську Правду" й "Слово о Полку Ігоревім" в того, що збудував св. Софію, що після грізного лихоліття зумів натхнути львівське та острізьке міщанство волею до оборони своєї віри й народности; того духа, що створив Єдиний у своєму роді статут запорожського лицарського ордену, того духа, що від Святославових часів в різних добах проявляв себе на полях мілітарної слави - духа хоробрости і вірности Батьківщині. От ці духовості хай будуть джерелом поняття нашої державної суверенности, зокрема сьогодні, коли український народ під керівництвом У.Г.В.Р. в У.П.А. бореться на життя і смерть в одноцілому фронті зо всіма поневоленими народами проти більшовицької тиранії за вільні самостійні держави - за повну свободу народів і людини!

Гадаємо, що тільки під знаком духа не знищила нас жадна ворожа сила, і тому дуже мізерним видається нам той "визволитель нової Европи", австрійський гефрайтер Адольф Гітлер, котрий своєю брутальною, хижацькою - розбійницькою політикою нищив українське добро, мордував український селян, робітників та інтелігентів. Десятки тисяч українців вивезено до Німеччини та запроторено в конц-табори маючи на меті в цей спосіб сповнити заповідь Гітлера в книзі "Майн Кампф", що "Україна це майбутня німецька колонія". На відсіч цій хижацькій та кривавій тиранії гітлерівської Німеччини український народ зформував самочинно У.П.А. під керівництвом У.Г.В.Р. та вивів безоглядну боротьбу цій тиранії та взяв у свої руки дальшу долю українського народу в боротьбі проти другого найбільш

того ката України, Сталіна, та виписав на своїх прапорах гасло: Українська Самостійна Соборна Держава. Хай будуть нам духом боротьби поляглі герої Княжої доби, Козацької Держави, Визвольної боротьби та в кінці свіжа пролита кров героїв У.П.А. та конц-таборів і кличуть нас на нові бої та перемоги.

Б. С.

- = 0 = -

4. квітня 1946 р.
Мінхен.

НАШ КОРАБЕЛЬ.

Наш корабель на хвилях одиноко,
Невпинно пробивається вперід,
Довкола простори розкинулись широко,
Позаду пінитьсл пророблений вже слід.

Північний вітер нам не зломить стягу,-
Піднісся гордо він в туманну височінь.
Залізна воля нам дає снагу,
І не лякає нас безмежна далечінь.

Пустих розмов на палубі не чути;
Ми мовчазно виконуєм наказ.
Розмовами свободи не здобути -
Це гасло перемоги є для нас.

В бурхливім морі не чекай спокою!
Невтомно ми на вахті стоїмо;
Наш штурман вірною рукою
Тримає міцно корабля кермо.

Не місце слабодухам тут між нами -
Зустріне їх холодна глибочінь.
Хай мало лишиться незломних,
Що стануть гордістю майбутніх поколінь.

Наш корабель ведуть лиш відважні.
Ніщо не спинить цей стрімкий політ!
Ми - лучем серед бур, безстрашні.
Одна мета у нас - відкрити новий світ!

Байда.

- = § = -

В РУКАХ КАТІВ.

Неможна описати тих страшних мук, які переживали відважні й непохитні борці за волю України в німецьких в'язницях на своїй рідній землі.

Крім масових розстрілів і прилюдного вішання німецьким "гестапо" вони переживали страшні знущання й тортури від в'язнів - комуністів, від в'язничних німецьких поліцаїв та перекладачів.

Ця зграя гієн часто навіть не цікавилась обвинуваченням та вироком, а завжди з червоними від самогону очима, шукала крови і задоволення в найновіших методах катування. Вони не вдоволялися окремими жертвами і тоді влаштовували страшну оргію над в'язнями цілої камери або всієї в'язниці. В цьому короткенькому нарисі я хочу згадати лише один з численних випадків в Кіровоградській в'язниці, що трапився 31/УІІ. 1943 р. в камері № 5.

О 6-ій годині після обіду група п'яних поліцаїв під керівництвом перекладача коменданта в'язниці ввірвалась до камери, в якій сиділо 150. в'язнів. Першим викликали Винниченка Дмитра, який на струнко витягнувся перед перекладачем.

- За що сидиш?!

- За Україну!

Сильний удар [illegible]ком в обличчя і кров Дмитрові потекла з носа.

- За яку?!

- За Самостійну!

І знову ще сильніший удар, але Дмитро тримався і стояв, гордо тримаючи голову.

- За яку?!

- За Соборну!

Вся зграя накидається на Дмитра, звалюють і починають бити [illegible] його ногами, дрючками, крісом і кидати об камінну підлогу.

Після того, як йому розбито голову в декількох місцях, перерубано підковою носа, вибито зуби, перебито три 6 ребер, пробито живіт, і взагалі не було на йому цілого місця, його відкидають в куток сходити кров'ю.

За Винниченком так само розправились з Хмарою. Його молодий і сильний організм, вишколиного вояка, довго бореться, але катівські руки своє зробили, а потім розвірілі кати вбили ще 8. осіб і все скидали на купу, у куток до параші.

Кати мали страшний вигляд. Запах крови, по якій вони бродили і були неї обляпані, пробудив у їх звірів-кровожерів. Вони не знали, що робити своїм жертвам, навіть трупам, топчучи їх ногами і вибиваючи їм зуби й очі. Зразу вони били нагайками і дрючками, а потім почали вправлятись розбивати за одним разом кріс[illegible] довгим дубовим ослоном голови до камінної підлоги. Кров і мо[illegible] бризкали не тільки на стіни, а й на стелю. Навіть кріс не витримав, і відбився від нього дерев'яний приклад, після чого вони вже били самим залізом.

Всі 150. осіб в'язнів із страшним виразом на обличчі, збившись у куток, дивились на це все і чекали своєї черги. Припинив цю "розвагу" п'яної банди комендант в'язниці, - такий самий кровожер, але на щастя на той час не п'яний. Ще гарячу кров своїх друзів в'язні збирали руками в парашу і виносили в яму.

Друзів своїх поклали до комори, де вони, на велике щастя, пролежали до ранку, а рано, сильні тілом і душею Винниченко й Хмара, перемігши свою смерть, ожили. Після таких тортур вони довго лікувались і потім знову переживали те ж саме.

Це невеличка частинка із їх переживання за час ув'язнення і боротьби за Українську Самостійну Соборну Державу.

Таких героїв було і є тисячі, які боролись і борються, які гинули й гинуть, не схиляючи голови перед своїми ворогами і вірять в свою перемогу.

І. Р.

25.У. 46.

- = 0 = -

4. квітня 1946 р.
Мінхен

НАС КАТИ ПО В'ЯЗНИЦЯХ КАРАЛИ.

Нас кати по в'язницях карали,
Мордували, хотіли здушить;
Нам на руки кайдани кували,
Нас хотіли в крові потопить!

У обличчя прикладами били,
Запихали під нігті голки,
В підземеллях нас газом душили,
А в серця заганяли штики!

Нам Москва вічну пам'ять співала,
Берлін в печах пекельних палив,
Безборонних в підвалах стріляли,
Голод, холод нас вічно морив.

Та ми знали, що правда із нами;
За народ свій на муки ми йшли.
Нас тортури в борні не зламали,
Через них ми незлямні пройшли!

І по тюрмах ми кров'ю писали:
"Не здамось! В боротьбі будем жить!
Не діждетесь, жорстокі вандали,
Щоб покірних рабів з нас зробить!"

Так й на нові тортури ворожі
Ми ще з більшим підем завзяттям,
І в останнім бою переможем:
Бо ми смерть перемогли життям!

/Байда/

- = o O o = -

РІЧНИЦЯ ВИЗВОЛЛННЯ.

Дня 10. квітня 1946 р. бувші політв'язні - українці, що зараз мешкають в Корнберзі, святкували річницю їх визволення III-ю американською армією з німецько-фашистівських в'язниць і концтаборів.

Всі бувші політв'язні в одностроях демонстрували з піснями по таборі. Свято в'язнів перетворилося на свято всього табору. Скрізь по вулицях були мітинги, де було чути поздоровлення - й гарячі промови.

Цілий день населення поздоровляло їх з святом волі і підносило їм різні подарунки. Вечером в переповненім театрі люди слухали реферат: "Наша боротьба" та з повними очима сліз дивились на декілька сумних картин з перебування в'язнів у концтаборах, які показували самі свідки й учасники тих переживань. Крім того було розказано декілька гарних віршів, складених самими в'язнями, та співав їх хор.

Після вечора жіноча організація запросила всіх в'язнів на гарну вечерю де були працівники УНРРА, чл. української управи табору та гості - політв'язні інших націй з околиці Корнбергу.

В дні 11. квітня всі в'язні відвідали полковника Генджіса і український табір в Герсфельді. Полковникові передали подяку та подарунки для III-і американської армії, а в українському таборі привітали представників УНРРА та українців. Цього ж дня в Корнберзькій таборовій церкві відбувся молебінь та панахида по поляглих за волю України.

12 і 13 квітня відвідали три табори в Каслі різних національностей, де виступали з рефератами, інсценізацією, віршами та піснями, що зробило : велике враження на народ, який скрізь щиро і гостинно вітав в'язнів.

Про це свято американська газета "Кастен Балер" № 53, 19. IУ. 46. під заголовком "Депортовані особи приносять подарунки до генерала Трускоти за звільнення з Бухенвальду" - пише так:

„Тиждень тому велика парада українських депортованих осіб, в супроводі американської дівчини з УНРРА ввійшла до головної кватири полку та передала полк. Джан А. Генджіс подарунки для передачі генералові Люсіан К. Трускотт, шефові III-і армії. Подарунки свідчили подяку за звільнення їх з бухенвальдського табору рік тому. Одягнені в українські однострої і маючи на плечах колишні бухенвальдські трикутні знаки, 60 Д. П. сіли на авта в Корнбергу, осідку депортованих українців, щоб приняти участь в церемонії. Прибувши до Герсфельду, вони зіскочили з авт і вишикувались на вулиці перед будинком штабу. Делегація з трьох, проваджена місс Лукія Дунн з Боедфорду Масачузед, ввійшла, щоб презентувати подарунки полк. Генджіс. Місс Дунн була перекладачем для українського провідника, який перейшов 3 роки терору фашистів в бухенвальдському концентраційному таборі. Її миленький скромний голос дзвенів в усій конторі командира полку, висловлючи щиру подяку з серця кожного українця за звільнення з табору неймовірних жорстокостей."Це тільки маленький вислів вдячности - переклада вона - за звільнення нас з рабства і терору нацистів III-ю армією. Ми є прихильники демократії і ми намагаємось слідувати тому законові життя, який визволив нас від рабства в час найгірших хвилин нацистського режиму."

Полковник Генджіс прийняв подарунки і запевнив українців, що їх ознаки вдячности будуть передані генералові Трускотт ко-

мандирові III-і армії. Подарунки були типово українські. Це були різьблення, сорочка з вишивкою в українському стилю, малюнок в рамці з сцени Бухенвальду та килим з американським прапором та українською емблемою. Після церемонії в конторі полк. Генджіс вийшов до українців, вишикуваних перед будинком штабу. Він відсалютував їм і ще раз запевнив, що їхні подарунки будуть передані штабові III-і армії. Любов цих людий до III-і армії почалася 11. IV. 1945 р., коли III-я армія прямувала по Німеччині. В непереможному русі вона займала місто за містом і врешті Бухенвальд показався перед ними. Ніхто не думав про неймовірні жорстокості, які існували за дротами табору смерти.

Околиці Бухенвальду є найкращими місцевостями Німеччини. Але в середині табору відкрилися найстрашніші сцени, які тільки міг уявити собі американський вояк. Люди жили серед смороду смертніх трупів, їх серця завжди були наповнені жахом.

Коли III-я армія керована генералом Трускотт зайняла Бухенвальд, тисячі людей, які ніколи не мріяли побачити знову світло свободи, виглянули, коли граги були відчинені і ввірвалося повітря свободи, щоб заволодіти та підтримати їх. Вони могли жити знову, вони були звільнені. Тільки один рік пройшов і те, що ці люди перьжили в Бухенвальді певно не можна забути в такий короткий час. Вони пригадали, що це була III-я армія, яка дала їм свободу, і останнього тижня презентували маленькі ознаки вдячности тому, хто, як вони запевняють дав їм життя."

І. Р.

-ооОоо-

Страшно впасти у кайдани,
Умирать в неволі,
А ще гірше - спати, спати,
І спати на волі,
І заснути на вік-віки,
І сліду не кинуть
Ніякого, однакого -
Чи жив, чи загинув...

/Т. Шевченко/

Хто долі коритьcя, хто далі не йде,
Хто прапор і зброю в безсиллі кладе,
Хто світло міняє на темряву ночі,
Хто крила орлячі, як весла, волоче,
Хто вранці родившись, уденъ одцвіта,
Хто ворога злого уклоном віта,
Той краще не бачив би світу ясного,
Не тьмарив би дня і не ганьбив нікого.

/О. Олесь./

ВЕЛИКДЕНЬ 1941 року.

/Спогади з підпілля/.

Дощі, які падали перед Великоднем, обмежили рух підпільникам, що знаходилися в селі В. району Б..

Промоклі до тіла, чотири постаті із своїм провідником А. вийшли із села Р. і в Велику п'ятницю прибули на свій призначений пункт. За селом В., біля церкви, чекав на їх зв'язковий. По короткім переклику чотири постаті входять в церкву, щоб схилити голову перед Розп'ятим. І здавалося, що ті, котрі зо зброєю в руках, ті, що не знають, що то є страх, ті, що офірували своє життя для свого народу, не вміють так щиро молитися, як молилися вони.

Вони не були в церкві від приходу червоного "визволителя" а тепер молилися за Україну, і просили Бога: "щоб Вона воскресла, як воскрес Ти, Боже".

В церкві тихо - тихо, тільки старенькі бабусі переглядаються між собою. Вони ще не бачили, щоб хто так плакав біля гробу Сина Божого, як плаче той, що тримав у руках зброю. Входить зв'язковий і сповіщає, що на вулиці чути постріл. Тихо, з повагою вони христяться і рівним кроком виходять із церкви.

Надворі Ф. М. - учитель із села Л. зголосив, що за ним слідкував і хотів зловити комсомолець, а тому він вистрелив і ранив його. Всі йдуть на цвинтар. У Великодню суботу до села приїхали НКВД, щоб викрити винуватців нічного випадку, але їх старання були марні. Шукали цілий день, а потім зробили мітинг, на якому обіцяли велику нагороду тому, хто видасть бандита, але такого не було.

Ніхто не хотів продати ворогам українського народу своїх відданих захисників. Господар, в якого переховувались підпільники зробив на всіх приємне враження. Вісімдесятдвохлігній дідусь П. усім дуже цікавився, і провідник А. цілий день мусив йому розповідати про нашу боротьбу, про постанови Великого Збору ОУН, про устрій соціяльного питання на вільній Україні і багато іншого. Дідусь уважно слухав і час-від-часу з його грудей виривалось тяжке зітхання і жалів, що він вже старий.

- Але, пане провіднику, як прийде час, я ще буду бити більшовиків доти, доки стара моя рука триматиме кріса. Молодий син і внуки мовчки погоджувалися, бо мусили мовчати, коли з гостями говорив голова родини, а в старого очі горіли вогнем пімсти там сильно, що я мимоволі здригався від його погляду.

О 9-й годині вечора ми з гостинними і привітними господарями попрощались, і знову пішли в нічну мандрівку в сторону села Р.. Розмоклі поля Поділля після трьохденного дощу були дуже тяжкі для нічного переходу. Після п'ятнадцятикілометрового переходу, змучені і забруджені, ми прийшли в село Р.. Великдень святкували в селі Р. з новими своїми друзями. Спали в стодолі, а рано нас збудили церковні дзвони і радісне й сильне Христос Воскрес. Сім постатів припало до землі і гаряче ловили кожне слово - Христос Воскрес, із сильною вірою в те, що скоро воскресне й Україна.

Відчинились двері, а потім ввійшла господиня, яка принесла свячене. Посеред стодоли зробили стіл і поставили на ньому ввесь дар. Провідник поблагословив яйце і побажав друзям сповнення їх мрій, а потім присягнувся перед друзями, що боротьбу,

яку ми ведемо, він буде провадити до кінця свого життя. Наче рідний батько поділив свячене і з грудей сімох тихим голосом вирвалось - Христос Воскрес.

Після трьохденного дощу, сонце кинуло своє яскраве проміння на землю, і цим вітало день Христового Воскресення.

Совіти оголосили побір до червоної армії. Приїхали НКВДисти силою ловити й вивозити новобранців.

До стодоли прийшов станичний М. і зголосив: "Хлопці не хочуть іти до червоної армії, що накажете робити?"

Провідник наказав: "Скоро вибухне війна, а тому всі стійкі і певні хлопці мусять іти в підпілля".

З великою радістю ішов М., несучи такий наказ. Великою радістю забилося серце підпільників, і руки з силою стиснули зброю чекаючи тієї хвилини, коли можна буде розплатитися з ворогом.

Селом ішли бадьоро новобранці, і лунала грімка пісня: "Не пора, не пора, Москалеві, ляхові служить".

Кожний був готовий і чекав наказу.

Х.

- = o = -

9 квітня 1946 р.

ВЕСНА ПРИЙДЕ...

І ви зраділи вже, що веснонька прийшла,
Що ясне сонечко так весело всміхнулось,
Що люта зимонька вже пройшла,
До нас, мовляв, весела радість повернулась?!

Зраділи?! Рученьки зложивши,
Ви в щасті вже купатись почали,-
Забули, голови склонивши,
Що дні весни для нас ще не прийшли!

Весна прийде з громами й блискавками!
Блакитне небо вкриють чорні хмари,
Здрігнуться гори... й пролетить степами
Шалена буря, що розвіє чари!

Гучніше загремлять Карпати,
Дніпро і Сян бурхливо зашумлять...
Тоді весну ми вийдемо вітати,
А ворог буде проклинать.

/Байда/.

- = o = -

ЖЕРТВИ КОНЦТАБОРІВ.

"За вами борці свіжий полк уже іде,
На смерть і погибель готовий."

1. Бандера Василь.
2. Барабаш Михайло, Зборівщина.
3. Біг Василь, Жовква.
4. Близнюк Гриць, Р. Руська.
5. Богдан Володимир, с. Чорноостів коло Стрия.
6. Галушка Осип, Перемишль /замордований СС-ми/.
7. Гевак Теодор, Жовква.
8. Горяний Пилип, с. Березівка, Дніпропетровщина.
9. Гоцул, Чортків.
10. Гребінський - підполк. П. Н.
11. Григор Павло, Житомир.
12. Грицай Володимир, /45/, Стрий.
13. Грушків Василь, Могилів.
14. Гель Григорій, студент, Винники, Львів.
15. Дедей -, Карпатська Укр..
16. Кривий - , поручник.
17. Дідів Степан, Тернопільщина.
18. Деревенко Володимир, Жовква.
19. Добровольський - Кіровоградська обл..
20. Дубик Василь, /43/, Сколє.
21. Дутко Василь, Холм.
22. Іваськевич Михайло, Ходорівщина.
23. Кірик -, Первомайськ.
24. Коваль Микола, Старе - Село коло Збаража.
25. Косторєв Дмитро, Коломия.
26. Куровець Іван.
27. Кутний Михайло, Ходорівщина.
28. Кущ Василь, Р. Руська.
29. Лапунька Степан, студент.
30. Дивогуб - , др. прав, Дрогобич.
31. Лусний Іван, Кіровоградська обл..
32. Миськів Іван, с. Гайворонка, пов. Підгайці.
33. -- Олекса, Дрогобич.
34. Мисімка Михайло, Зборівщина.
35. Ольжич Юрій, поет, син Олеся, Харківщина.
36. Опорівський Богдан, студент, Сянок.
37. Оримович Ярема, Тернопіль.
38. Паламарчук Михайло, Київ.
39. Пацаєвський - , інж., Дрогобич.
40. Пілько Богдан, Борислав.
41. Питюк Михайло, Косів.
42. Попів Іван, Гаї, Дрогобич.
43. Препін Михайло, /44/, Сокаль.
44. Присуляк Степан, /43/, Ліско.
45. Гаєвич Олекса, Ходорів.
46. Савчук Петро, Дрогобич.
47. Свідерський Осип, Теребовельщина.

48. Слободян Григорій, Стрий.
49. Соломій Петро, Косів.
50. Стернівський Володимир, Ходорівщина.
51. Стопа Василь, купець, Ярославщина.
52. Сухар Іван, /43/, Ліско.
53. Толочко Григорій, Павлоград.
54. Удовиченко Володимир, ред. "Голос Дніпра", Херсон.
55. Фешин Ізидор, Теребовля.
56. Хорочко Іван, с. Липина, Жовква.
57. Хуриляк Дмитро, /43/, Стрий.
58. Цимбаліст -, студент.
59. Черкавський -, підполк., ст. емігрант.
60. Чучма Іван, Радехів.
61. Шевченко Дмитро, інспектор НО., Олександрівського р-ну.
62. Шлям Василь, Станиславів.
63. Школьний Петро, с. Конюхи, коло Бродів.
64. Шпонтак Михайло, поручник, Хуст.
65. Юрків Василь, Жовква.

СЛАВА ЗАКАТОВАНИМ ГЕРОЯМ!

СМЕРТЬ ТИРАНІЇ!

ЗА САМОСТІЙНУ СОБОРНУ
УКРАЇНСЬКУ ДЕРЖАВУ!

ВОЛЯ НАРОДАМ!
ВОЛЯ ЛЮДИНІ!

СЛАВА УКРАЇНІ!

ГЕРОЯМ СЛАВА!

За Волю!

№ 4.

ЧЕРВЕНЬ
1946.
КОРНБЕРГ.

УКРАЇНСЬКИЙ
Ь 1226
МУЗЕЙ-АРХІВ

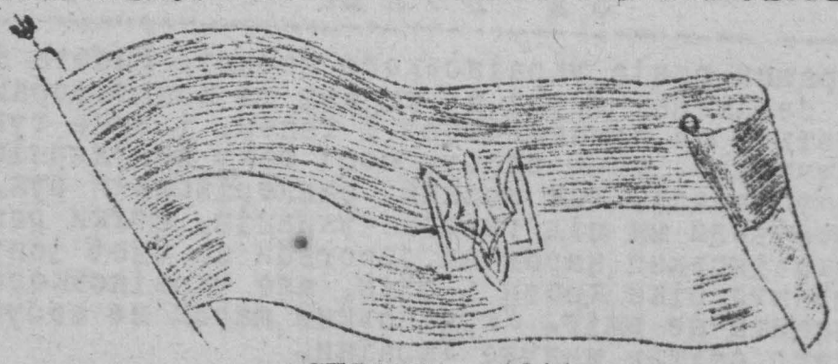

УКРАЇНА 1941 року.

/Спогади із світлого нашої минувшини 30.УІ.1941.р./

Коли 22-го червня в 1941 році вибухнула німецько-більшовицька війна, радянська армія в повному безладді відступала на схід, а із заходу надходив ще грізніший ворог людства,- гітлерівська Німеччина. Український народ, який поставив своїм завданням боротись за свою волю і свою Державу, здавав собі справу, в якому він знаходиться положенні.

Перед українським народом повстало питання,- що робити далі? Відповідь була - боротися. Але щоб рішитися на боротьбу в тодішніх обставинах, зорганізувати її і перевести в життя, треба було великої мужности, посвяти й героїзму. І ні один народ, поневолений тоді Німеччиною, не спромігся стати на боротьбу проти такої сили, якою була гітлерівська Німеччина. Одинокий український народ начолі зі своїм Самостійницьким Проводом виступив з ясно скристалізованими плянами й з вірою в свої сили. Першою декларацією його визвольної програми, був Акт проголошення Української, Самостійної, Соборної Держави і покликання до життя Українського Уряду. Акт проголошення 30-го червня 1941 року був виявом сильного духом і вірою цілого українського народу. Український народ здавав собі справу, яку важку та відповідальну ролю прийняв він на себе. Хоч деякі кар'єристи й кричали, що це безглуздя й гарячковість, але народ певно вірив у свою перемогу. За проголошенням УССД у Львові й покликанням національними зборами Державного Правління з Ярославом Стецьком, як головою Уряду начолі, слідували сотки таких актів на західних і східних землях України. Це проголошення, хвилею покотилося й по інших містах, як: Тернопіль, Перемишль, Дрогобич, Станиславів, Луцьк, Рівне, Ковель, Сарни, Коростень, Кам'янець Подільський, Проскурів, Винниця і інші. Не було ні села, ні містечка, де тільки жив український народ, де б не відбувалися демонстрації і проголошення УССД. На ратушах міст і громадських будинках маяли синьо-жовті прапори. Це був вияв прагнення найширших мас українського народу до державницького життя. Всюди налагоджувалися зв'язки й творився державний апарат. Новостворена українська влада видала наказ: "Створити Українську Армію й організувати народ в рядах всенародного революційного руху, щоб ідея самостійницького будівництва стала власністю цілого українського народу. Саботувати накази німецької влади й не допустити до вивозу добра із України та зорганізувати оборону перед кривавим гестапо. Наказ виконувано хоч і гинули сотки й

тисячі кращих синів українського народу. Робота ішла, хоч і гинули безіменні герої по тюрмах та концтаборах. Та праця й боротьба не припиняється й тепер, і саме тут потрібно дошукуватись, чому здобув собі таку популярність в українському народі, так званий, бандерівський рух. Століттями перебували ми під гнетом чужинців, сотки разів повставав український народ до боротьби за своє існування. Хоч і пролито ріки крови і сліз, але українського народу ворог знищити не зміг. Український народ не забув і не забуде про світле минуле України.

Нас питають, якого ми роду
І для кого торуєм шляхи?
Та то ми на вратах Царгороду
Залишили залізні цвяхи.

Ми! Ми приборкали зухвалу Візантію, ми громили орди печенігів, хозарів, гунів, готів, монголів і інші орди загарбників. Ми перші принесли в східню Европу християнство, ми перші створили вільне козацтво - першу демократичну організацію в світі, яка стояла на сторожі рівности і права людини. І коли під ударом бандитської Німеччини валились держави, які мали свої армії - український народ перший повстав проти насильства, хоч це коштувало його багато жертв. І нам сьогодні не вільно забувати, що кров пролита нашими дідами, батьками і братами за волю й незалежність Української Держави, зобов'язує нас довести розпочате діло до остаточної перемоги. І хоч ворогові вдалось повалити молоду ще Українську Державу, хоч сьогодні ціла Україна зруйнована і тисячами український народ вигнано з рідних земель та хай ворог знає, що з крови героїв встануть местники.

Хай Акт проголошення 30-го червня 1941 р. буде промінем, що освітлює нам шлях до майбутнього!

Не почуєте,- досить вже, досить!
Не Немезіда осяє наш чин,
Ще нам будуть пальці прилипати
до насичених кров'ю мечів.

Х.

- = о = -

Вітер віє, плеще хвиля,
Човен хоче потопить,-
Ти ж керуй туди спокійно,
Де твоя мета горить.
Сонце сяє, вабить душу
Усміхаючись земля,-
Ти ж керуй туди спокійно,
Де горить мета твоя.

Борис Грінченко.

ДВОХРІЧЧЯ ІСНУВАННЯ УГВР.

З вибухом німецько-більшовицькоі війни всі народи зайняли певне становище до воюючих сторін. Вирішити своє становище було дуже тяжко, а особливо народам східньоі та середньоі Европи , бо вони опинилися під ударом двох противників: гітлерівськоі Німеччини й більшовицькоі Росіі, які не несуть світові жодних прогресивних політичних чи соціяльних ідей і являються запереченням права народів на вільний політичний розвиток у власних самостійних державах.

Першою і найбільше відчула цей антилюдський характер імперіялізмів Україна. Тому рішення України, відносно обох імперіялізмів, було ясне: виступити проти німецького і проти більшовицького імперіялізмів. "Виступити проти"- це значило організувати і вести боротьбу проти величезних сил світового значення. За це завдання взявся Український Політичний Провід, висуваючи національну ідею, ідею свободи народам і людині, створюючи політичну концепцію Блоку Поневолених імперіялізмами Народів. Ці ідеі серед поневолених народів знайшли свій добрий грунт і вже в літку 1943 року, створюються при Українській Повстанчій Армії окремі військові відділи інших народів. Поневолені народи: Сходу Европи, Прибалтики, Балканів і Азіі організовують власні Повстанчі Армії, національні революційно-політичні проводи, а Україна, як керівний чинник всіх поневолених народів стає на центральне політичне становище на Сході Европи. З нею нав'язують дипломатичні зв'язки не лише поневолені народи, але й деякі самостійні держави, яким загрожує більшовицько-московський імперіялізм.

Українська Головна Визвольна Рада, яку утворено два роки тому, в червні місяці 1944 р., підкреслила правильність українськоі закордонноі політики і ухвалила іі продовжувати: "УГВР провадитиме свою боротьбу за УССД в союзі зі всіма поневоленими народами Европи і Азіі, які борються за своє визволення і визнають право України на політичну незалежність". /Плятформа УГВР/.

УГВР створено з ініціятиви УПА. Це є Революційний уряд українського народу, до складу якого входять представники різних політичних угрупувань.

УГВР керує революційною боротьбою всього українського народу за самостійність і свободу й виконує своє завдання доти, доки створиться Українська Самостійна Соборна Держава з демократичним урядом начолі.

Перед українською еміграцією стоять завдання: підтримувати дію і прагнення УГВРади, яка організовує й керує боротьбою в Краю.

Р.

-ооОоо-

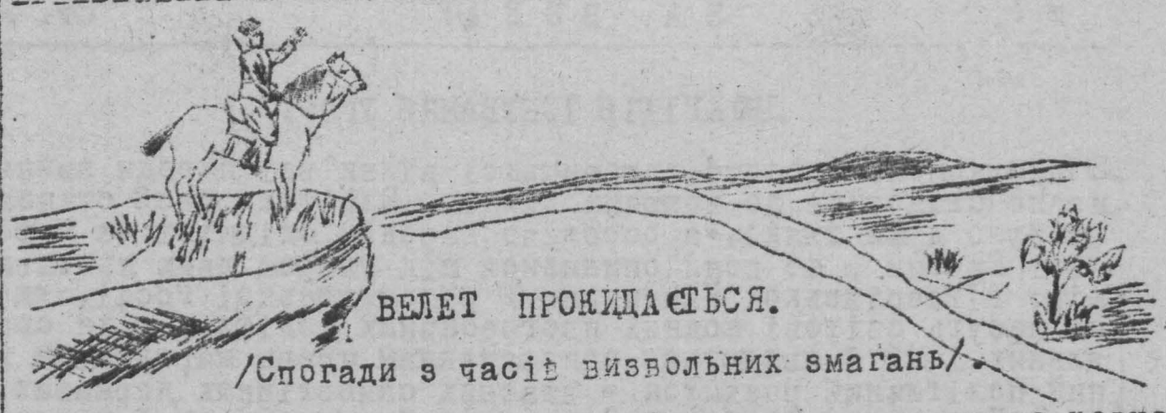

ВЕЛЕТ ПРОКИДАЄТЬСЯ.

/Спогади з часів визвольних змагань/.

"Українці мають право користуватись з прав людскости на рівні з іншими народами, і вміють зброєю також боронити свою волю".

Весною 1918 року, вибухнуло повстання селян місточка Трипілля і околиць на Київщині, викликане окупацією різними військами України.

В одну ніч були винищені залоги окупантських військ в самому Трипіллі і в околичних селах та місточках: Ржищеві, Черняхові, Обухові і інших. Ранком з усіх кінців на трипільську площу вмаршерували стрункими лавами, озброєні різноманітною зброєю, а деякі і зовсім без неї і в різноманітному одязі козачі сотні: Черняхівці, Обухівці, Васильківці і інші й інші. Трохи пізніше прибули з Лівобережжя: Переяслівці і Воронківці. Великий майдан біля старезної церкви Введення, тісно вставлений лавами козаків. Перед церквою широке підвищення обставлене корогвами та синьо-жовтими стягами. Виступають промовці, які висвітлюють становище і завдання повстанців. Виступає улюбленець селян, вчитель і революціонер - І. А. Гаврш. Говорить ініціятор і творець повстання, син селянина - колишнього чумака, вісімдесятилітнього столяра Іллі Терпила - Данило, якого в товаристві називали Зелений. Поява на коні, перед вишикуваними лавами козаків, цієї кремезної й простої як правда людини, викликає голосне, могутнє й довге: "Слава! Слава! Слава!" З його уст летять слова гарячі як вогонь, короткі, як наказ. Промова триває недовго. І знову з тисячі уст голосне: "Слава!" Хмари шапок і рук метнули догори...

"Зеленого! Зелений отаманом!" Мить і тихо, як в могилі. Отаман швидко з'являється на трибуні. Прості і щирі слова вдячности за довір'я. "Я вийшов з вас і я буду ваш. І доки земля носитиме мене, не покину й не зраджу мій народ і Україну. Хай живе вільна Самостійна Українська Держава!" І знову тисячоголосе: "Слава! Слава!" Отаман кляка на коліна перед своїм батьком: "Тату мій, благословіть мене на велике й святе діло!" Сивобородий батько отамана дякує народові за велику честь, що випала на долю його улюбленого сина. "Мого наймолодшого сина, що є вмене дорожчим від життя, для якого я жив - віддаю Україні". І поцілував сина в голову. "Благослови Боже тебе сину на ці великі подвиги,- перехристив,- помагай вам Боже " і... старий заплакав.

Дванадцять священників служили молебень... нараз ко-

манда... і всі завмерли. Корогви і прапори схилися донизу. Вгорі бренів ворожий, розвідувальний літак. За п'ять хвилин він зник. Голосно залунав, на повні козачі груди, український національний гимн. Козачі сотні виступали в похід - час не ждав. Так народився Дніпровський Загін Українського вільного Козацтва.

Так було і так буде. Справдяться слова великого пророка Т. Шевченка: "Україна діждеться свого Вашингтона!" І на трипільських горах знову маятиме український блакитно-жовтий стяг свободи.

Іван Гайдай.

- = o O o = -

Не тоді нам у полі до бою ставати,
Як вже сонце і сяє і гріє,
І як співи пташині в повітрі летять,
Усміхаються дні золоті!
Не тоді, не тоді! Як лютують вітри
І скрізь ніч, всюди хмари похмурі,-
Ти тоді уставай, свою зброю бери
І борись серед темряви й бурі!...

Б. Грінченко.

- = o § o = -

Тільки той досягає мети, хто іде,
Тільки той, хто горить, не згорає,
Стеле килим для його життя молоде,
Смерть вінок йому вічний сплітає.

О. Олесь.

Дикі Поля XX ст.

Слово Польське, яке виходить в Мюнхені, помістило в числі 19/61 з дня 18 травня 1946 р. статтю п. Збігнєва Лукачинського, під наголовком: "Що діється в Польщі". Стаття ця, спираючися на відомостях краєвої комуністичної преси, містить в собі цілий ряд фальшивих наклепів і перекручень фактів, огидних назв взятих з большевицького "словника", яких не повстидався б ніодин пропагандист радянської "супердемократії". В статті своїй п. Лукачинський твердить, що "східна дич з ватагами гайдамацьких розбишак нищить край нетільки матеріяльно, але і біологічно, що в краю відбувась масова різня поляків, якої допускаються здичілі, затроєні пруською ідеєю банди українських гайдамаків, що банди ті палять нетільки по-українські, але і польські села і при теперішнім українсько-польськім кордоні тягнеться один великий степ, урізноманітнений стоячими ту і там димарями попалених хат, новочасні "Дикі Поля" і т. п.

В відповідь на статтю п. Лукачинського помістив в тому ж журналі в числі 21/63 з 1. VI. 1946 п. Олег Роман Мартович з припоручення Заграничного Відділу УГВР спростування, з якого подаємо найцікавіші уривки.

На вступі коментує п. Мартович "Відкритий лист" якогось "українця"/?/ поміщений також в 19/61 числі "Слова Польського", в якому "українець" пропагує співпрацю польсько-українську і інших поневолених народів проти російського імперіялізму. П. Мартович виясню́є, що український нарід разом з іншими поневоленими народами бореться тільки з російським імперіялізмом, а не з російським народом, який своїм вкладом в европейську культуру заслуговує, щоб його приняти до сім'ї Вільних Европейських Народів, якщо він виречеся всякого імперіялізму супроти сусідних народів. Думаємо, каже п. Мартович, що російський нарід є також поневолений власним імперіялізмом, який жене його добувати нові терени, які не мають для нього позитивного значення, а противно ведуть його на беріг господарчої руїни. Що з цього, що більшовики хотять загніздитися в Ірані, Індонезії, Кореї і в Канаді, а російський нарід ходить босий, без штанів, не має що вложити до уст і винищується в "стахановській" праці?. Дальше переходить П. Мартович до опрокинень тверджень і наклепів п. Лукачинського, та виявлення фактичного стану.

1/ "Східна дич" нищить матеріяльно і біологічно Україну і Польщу, але "ватаги" українських "розбишак", так як польські патріоти і патріоти інших поневолених народів, борються з цею диччю всіми силами. Від 4-х років ведеться на українських землях безперервна боротьба "розбишак" з німецьким і більшовицьким наїздниками. Жертви українського народу в цій боротьбі є величезні. Вистачить сказати, що чехи реклямують тільки одно спалене село Лідіце, тоді коли

український народ рекляму є сотки, разом з людьми спалених сіл і міст ордами брунатних і червоних фашистів.

2/. Твердження п. Лукачинського, що "в краю відбувається масова різня поляків" є також брехнею. З хвилею заміщення зброї і порозуміння з Головним Командуванням НСЗ /Народовей Сіли Збройней/ восені 1944 р. УПА не проливає польської крові і не палить польських сіл, уважаючи польський народ за свого союзника в боротьбі проти спільного ворога. УПА бореться під керівництвом УГВР, яка стоїть на становищі співпраці всіх поневолених народів і за створенням протибільшовицького Бльоку Поневолених Народів Середущої і Скідньої Европи, який довів би до упадку російський імперіялізм і на його руїнах утворивби унію вільних народів, яка могла б дати все належну відправу відроджуючому ся російському, чи німецькому імперіялізмові.

3/. Брехнею є також твердження, що "банди палять нетільки українські, але й польські села". "Банди" палять тільки українські села. Джерелом трагедії є умова, яку заключили червоні квіслінговські уряди: український і польський під диктуванням Кремля. Не дивлячись на це, до кого належатимуть в будуччині спірні землі, куди буде проходити українсько-польський кордон і чи такий взагалі буде, народи: український і польський не узнають цеї накиненої умови. Вистачить зазначити, що Головне Командування НСЗ видало відозву в якій заклика є українське населення на захід від лінії Курзона не покидати батьківської землі і лишитись на місцях. Такий заклик оголосило також Командування УПА на захід від цеї лінії. Українське населення на захід від цеї лінії старалося всіми силами боронитися проти репатріяції, тимбільш, що вона була "добровільна". Влада варшавської адміністрації рішила на приказ Москви силою викинути українців з родинних осель і "добровільно" репатріювати до СССР. Тому, що українське населення спротивлялося, вжито до виселювання "польське військо" і "горожанську міліцію" з спеціяльними відділами "безпеки". Очевидно, в обороні українського населення виступили відділи УПА, але також і відділи НСЗ. НКВД хотіло конечно поставити на своїм і тому на лінії Курзона розгорілась завзята боротьба, про яку пише нетільки преса варшавської адміністрації, але і цілого світу.

На основі повідомлень з краю знаємо, що там, де акцію виселювання провадять поляки, в яких б'ється польське серце, відбувається вона без непотрібних жертв. Ось один офаз. Невелике село недалеко Сянока. До села входять відділи "польського війська" з сотником поляком начолі. Військо має виселити населення з села і вивезти його до СССР. Населення без різниці віку зібралося в церкві, де старенький священник відправляє молебень. Населення лежить хрестом, молиться гаряче і плачучи повторяє слова молитви: "від повітря, голоду, вогню і війни хорони нас Господи". Старшини і жовніри входять до церкви, але образ який бачуть є так зворушуючий, що не мають сили приступити до "урядування". Ждуть! По молебені старенький священник підходить до сотника і просить постріляти всіх присутніх, бо вони рішили вмерти тут а землі батьків своїх не покидати. Це було понад сили сотника. Він вивів військо з церкви і вернувся до Сянока. Небагато це помогло населенню бо за кілька днів приїхали до села змоторизовані відділи "безпеки" зі стар-

шинами НКВД начолі, перевели "репатріяцію" вбиваючи при цьому 11-ть неслухняних селян. А старшина? Його арештовано, бо він кермувався людськими почуваннями, які є злочином в "супердемократичних" державах за славною "залізною куртиною". Нічого дивного, що відділи УПА, які оперують над Бугом і Сяном, стають в обороні виселюваних українців і поборюють московські і "польські" відділи, які силою викидають населення на схід. Самозрозуміле, що населення, яке має до вибору "репатріяцію" до славнозвісної "родіни" або смерть, іде масово в ліс і засилює відділи УПА, які палять оселі своїх предків і нищуть майно, яке мусіли покинути. Але боротьба з червоною квіслінговською "безпекою" не є боротьбою з польським народом, ні паленням польських сіл, а тим менш "масовою різнею поляків".

А "Дикі Поля" тягнуться нетільки над Сяном і Бугом, але і сотки кілометрів на схід від цеї лінії. УПА оперує нетільки над Сяном і Бугом, але і в Карпатах, на Підкарпатті, на Волині, на Поліссі і всюди, де тільки є для того природні умовини і потреба. Щоб ці відділи ліквідувати вислано восені 1945 р. кільканадцять дивізій НКВД і війська начолі з самим "українським міністром" НКВД - Рясним. Куди перейшла та "східна дич", там залишилися тільки згарища. Це все відбуватися в країні, через яку двічі перевалилась безпощадно тотальна війна, полишаючи по собі страшні сліди. А борючіся сторони: німці і москалі згідні були в тім, що нищити треба в першу чергу українців і все, що українське. І ми вповні погоджуємось з кінцевим висновком п. Лукачинського, що "справедливість покарає скорше чим це кому здається всіх скажених ворогів і нищіів польського народу", вона знищить безпощадно також всіх озвірілих ворогів українського народу, який хоче жити власним життям на землях, на яких з ласки Провидіння живе понад 3 000. років.

СУЧАСНІ ГЕРОЇ.

Весна 1941 р. Більшовики, які в роках 1939 - 40 поводилися з українським населенням Галичини ще "в рукавичках", зачинають показувати своє правдиве обличчя. Урядовою мовою стає: російська, в школах заводиться як друга державна мова: російська. "Демократичні" вибори переведені. Вони доказали, що "ввесь український і інші народи Галичини", майже одноголосно /бо 99.2 % / вибрали "депутатами найдемократичніших" кандидатів комуністів і "безпартійних". Те саме показали вибори до "Сільських і Міськихрад". Всюда урядують прислані "ясним сонечком специ" або їх місцеві прихвостні. "Партбюро" веде свою роботу повною парою, бо ще нема у наших селян "повного зрозуміння величезної вартості колгоспної господарки". Але від чого ж "Політбюро і політробітники". Вони недаром "вишколювались і мають за собою "практику" з Придніпрянщини. Зачинають видвигати "найбільш переконуючі аргументи". Треба насамперід позбутися зненавиджених, свідомих "куркулів і німецьких агентів - націоналістів", які своєю "зрадницькою, протинародньою" роботою, перешкоджують встановленню повної "щасливості - раю". Зачинається вивіз десяток тисячів свідомих селян в сибірську тайгу, до Казахстану і т. п. Це є аргумент, який багатьох "переконує і колгоспи зачинають родитися щораз частіше. Разом з тим зачинають збільшуватися і ряди ОУН. Ці найбільш зненавиджені більшовиками "агенти німецького фашизму", готові на все борці за ідею Демократичної, Самостійної, Соборної України, не позволяють більшовицьким сатрапам спочити на "лаврах", зганяють сон з їх очей. ОУН дає селянам наказ не вступати до колгоспів, не здавати контигенту. Більшовики упевнившись хто є причиною такого поступування селян, висувають свій другий "аргумент". Зачинаються масові арештування інтелігенції і свідомої сільської молоді. Ряди ОУН знову збільшуються і вона зачинає активно виступати проти більшовиків. Поодинокі НКВДисти і менші їх групи вислані для "встановлення порядку" в тому чи іншому селі, зникають. Зникають також місцеві прихвостні більшовиків: голови Сільрад і інші активісти села. Більшовики чуються щораз менше панами ситуації. Спроваджують спеціяльні відділи НКВД, які мають очистити терен від "бандитів, німецьких агентів". Зачинається облога і перешукування лісів, де на думку більшовиків гніздяться "бандити". Тимчасом "бандити живуть найчастіше малими групами по селах, де провозять свою роботу щораз активніше, тримаючи між собою зв'язок. До найактивніших повітів належить: Бережанщина, Підгаєчина і ін. НКВД дізнавшись від своїх сексотів про одну чи другу групу, яка працює в селі, висилає 20 - 30 НКВДистів , які мають зловити "бандитів, а в крайнім випадку

убити їх. То удається їм однак дуже рідко, бо "бандити" є дуже обережні, мають свою розвідку і або виходять із села, або зібравши більший гурток, роблять засідку і убивають НКВДистів, а самі зникають невідомо де.

Ось один образ з тодішньої дійсности.

Червень 1941 р. До НКВД в Бережанах донесли сексоти, що в селі Т... є трьох "бандитів", а між ними найбільш небезпечний пошукуваний Олексій П. Двадцять НКВДистів з скорострілом і ручними гранатами їдуть скоро автом до села Т. Наближаючися до села бачуть трьох хлопців озброєних відрізами /скороченими крісами/ і ручними гранатами. Хлопці вийшли з села і прямуючи в недалекий лісок, минули самітню хату бідної вдови. Чоловік її убитий в часі українсько-польської війни під Львовом. Вона живе туг з сином, який також пішов в підпілля і тільки врядигоди навідується до мами. НКВДисти зіскочили з авта і пустилися бігом в напрямі ліса і відтинають хлопцям дорогу. Хлопці вертаються в самітну хату. В хаті нема нікого. Вдова пішла в село, але хата відчинена. НКВДисти окружують хату і підходять щораз ближче. Хлопці зачинають стріляти. Один НКВДист убитий. НКВДисти відчиняють скорострільний огонь і підходять ближче хати. Звязується стрілянина. Шість НКВДистів попращалось вже з цим світом, але і двох хлопців убитих. Сам Олексій відстрілюється дальше, але рідше, бо в нього нема набоїв, а НКВДисти підійшли вже під саму хату. Олексій вилазить на горище, а НКВДисти ввійшли вже до сіней. З горища стріляє Олексій ще двічи і знов один НКВДист убитий, але це були два послідні набої. Хлопець бачить своє безвихідне становище, але і НКВДисти не відважуються лізти на горище. Один з них бере ручну гранату і кидає її на горище. Олекса ловить не вибухнувшу ще гранату і кидає її на НКВДистів. Граната вибухає в сінях. В цей мент скаче Олексій між оторопілих з переляку НКВДистів, вибігає на двір і біжить в напрямі села. Схаменувшися НКВДисти починають стріляти і пускаються в погоню за хлопцем. Куля не попадає і Олекса добігає до своєї хати, яка є на краю села. За ним біжать НКВДисти. Вони зорієнтувались, що в нього нема набоїв і рішили зловити його живим. Олекса прибіг до хати, розказав в кількох словах дружині /він був від чотирох місяців жонатий/ про подію і обоє побігли до схову, який вони приготовили вже давніш. Була це викуга в пісковім камені під бугорком комора, з малим отвором. Там були два кріси, один револьвер, трохи амуніції і харчевих припасів. НКВДисти були вже яких сто кроків від схову. Олекса і його дружина почали стріляти і знов два НКВДисти перестали бути ворогами українського народу. Останні НКВДисти відкрили скорострільний і крісовий огонь на схов. Олекса з дружиною перестали стріляти. НКВДисти були переконані, що супружжя вже не живе і почали приближуватися до отвору. З середини схову посипались знова стріли і ще один НКВДист перестав жити. "Герої Радянського Союзу" побачили, що нічого не вдіють, послали по підмогу, бо з двадцять залишилося девять. Через яких 3.-и год. приїхало панцирне авто повне НКВДистів, але і вони не могли дістатися до схову і не могли убити двоє неустрашимих. Рішили однак добути твердиню за всяку ціну. Почали кидати в напрямі отвору гранати наповнені газом. Проти такої зброї не мали наші герої оборони. Рішились

стріляти до послідного і ще два НКВДисти попращалися з життям. Стріли з отвору падали рідше та рідше і по якімсь часі утихли зовсім. Коли голова сільради спроваджений НКВДистами заглянув до схову /самі НКВДисти не відважились заглядати в отвір, хотяй стріли давно вже утихли/ побачив, що Олекса неживий стояв опертий о стіну схову і держав в руках кріс а його дружина також мертва клячала біля Олекси, тримаючи в руках приклад кріса, якого цівка була сперта на отвір схову.

М. Б.

-=o§o=-

Ум гостри, насталюй волю
Лиш воюй, а не тоскуй.
Гордо стій, а не корися,
Хоч пропадь, але не зрадь!
Кождий думай, що на тобі
Міліонів стан стоїть,
Що за долю міліонів
Мусиш дати ти одвіт!
Як схибнешся, не достоїш,
Захитаєшся мов тінь -
Пропаде велика праця
Многих, многих поколінь...

І. Франко.

-0-

До відважних світ належить,
К чорту боязнь навісну!

І. Франко.

НА МОГИЛІ.

Гони ниви ховаються ген-ген в далині на могилі. Ідуть вузькі лі ремигаючи сірі круторогі. Чорними скибами перевертається з під плуга земля. Ввесь час не рухаючись з місця, над головою співає жайворонок; за здобиччю на свіже перевернуту ріллю, падають стрімготов гави. Я йду босими ногами по борозні, приємно відчуваю цю прохолоду матері харчуваяльниці. Мрію собі: перелоги орать і посіяне жать.

З запізненням десь у блакиті летить ключ журавлів, чути сумовите кру-кру-кру... Стоголосо гомонить степ, на душі якось чарують приємно відчуваєш подих степового вітру.

Гострий леміш кладе вилискуючі скиби ріллі, а далечінь - скільки сягає око. Свіже цілюще ранкове повітря розпирає груди.

Поганяєш сірих, ритмічно в такт ступають укоханці степу. Ген-ген праворуч над селом розмахують крилами вітряки, змагаючись з легеньким подихом степового вітру, а там навкруги такі ж самі орачі, здалеку чуги журливий спів плугатоpя. Я тримаю чепиги, це по звичці, плуг і так не пада. Я іду замріяний.

Та гей воли! Чого ж ви стали?

Вже на могилі. І раптом стали, козачий кістяк, під леміш підхопивсь. Ось чого ви сірі стали. Спинився плугатар, кістки розрива, аж бачить у купі і шабля крива.

Замислившись стою над купою кісток невідомого лицаря Волі - Слави. Мріючи, передаюсь в глибину недавніх віків. А може це кістяк мого прапрадіда, що згинув смертю степового лицаря в боротьбі за волю. А шабля уже поржавіла. Придивляюсь на лезо, пощерблене думаю, не одну ти буйну голову стяла з плеч тому, хто не проханий приходив на цю, що підомною землю. Стираю ржу, може це кров якогось бусурмена. Вдивляюсь пильніше на лезо - якийсь напис; з трудом читаю: "Земля - Шаблі."

Так я зрозумів: цей степ, що ген-ген ховається за обрієм, і ця рілля, що я краю плугом, належали лише шаблі, тільки з нею можна було жити в ті бурхливі на події віки. Я стою замислившись. Мої мрії сягають до Мазепи, Гордієнка, Хмельницького, Дорошенка. Воскресають передімною ці лицарі Волі. Я ніби бачу: цим степом ідуть славні запорожці; я узнаю курені: Миргородський, Лубенський, Вовгурівський... а по переду на буланому огері сам кошовий, а там ще і ще в далені ховаються полки, курені. Запорожці в червоних жупанах. - "Неначе маки в городах цвітуть". Думи губляться ген-ген в глибині віків нашої славної історії. А я стою замріяний, круторогі давно вже звернули цабе на ріллю й лягли спочити на приємну прохолоду землі. Притиснувши до грудей, тримаю цей скарб - шаблю.

Я пригадую оповідання мого дідуся, що наш рід походить від курінного отамана. А може цей кістяк і ця шабля належали

йому?

Я уявляю його боротьбу за волю, за широкий степ, за цю ріллю, що я оце стою на ній. Передімною встає новітня постать мого часу, постать мого батька, брязкіт кайданів, валка каторжників іде на етап, а він ще молодий, але напевно відчувши так як і я оце жадобу волі цьому широкому степу, іде в 1905 році на заслання в непривітну сувору тайгу.

Я з понуреною головою стою, плачу.

Зненацька набігший подих холодного степового вітру, розбудив мене від охопившого мене екстазу минувшини. Я втираю сльози, майже за два кроки від мене, діловито дзьобає ворона червяка, недавно вивернутого плугом і своїми маленькими очима стежить за моїм рухом.

Поодинока хмаринка набігши, закрила на мить сонце, тінь упала під ноги, я глянув на тінь і знову побачив у моїх ніг кістяк. Я похапцем став рить яму шаблею, щоб ще раз і востанне схоронити цей кістяк невідомого лицаря слави. Бережно складаю останки, цілую шаблю, клянусь на ній продовжувати боротьбу за волю, степ, як цей невідомий звитяжець слави. Загортаю цей винадково знайдений скарб. Тиша мертва панує над степом. Чути як десь далеко плугатор випрягає воли, бряскаючи плугом. Принишкли птахи, які стоголосо оспівували безмежний степ.

Сонце в дуб, тінь коротша від мене. Десь на обрії пливуть в безладді поодинокі хмаринки, а надімною безодня блакить. Я нахиляюсь, беру батіг, підводжу сірих і знову з під плуга чорними скибами вилискуючись кладеться рілля. Я йду за плугом, замріяний новітньою майбутністю моєї славної України. Не квапляючись рипкаючи ідуть кругорогі, скоро скінчаться гони, і я знов гукаю: "Так гей воли, чого ж ви стали"!?

Іван Скиталець.

- = o O o = -

"Краще в ріднім краю милім
Полягти кістьми, сконати,
Ніж в землі чужій, ворожій
В славі й шані пробувати!"

Микола Вороний /"Євшан-зілля"/

ДЛЯ У.П.А.

В той часколи московсько-більшовицька й німецько-гітлерівська армії грабували й тероризували Україну, український народ, розраховуючи тільки на власні сили, організував опір і боротьбу проти їх. Вся Україна була охоплена сіткою підпільної роботи та в 1943 році утворено Українську Повстанчу Армію, яка стала збройною й організованою силою українського народу.

Український народ ставиться з великою любов'ю і надією до УПА, а тому поповнює й забезпечує її.

- о -

В неділю вечером, 17-го січня 1944 року, обкурений ввесь снігом, як спорговець на лещатах - приїхав зв'язковий до села С. і вручив якогось папірця провідникові С.Б.

Провідник, скликавши хлопців, сказав:"в селі П. до складу магазину привезено багато грубої матерії. Завтра в ночі забрати й передати до УПА. Комендант поліції в цім селі теж повідомлений."

В понеділок вечером комендант поліції села П., звернувся до своїх поліцаїв з такою порадою: "Краще вам спати на станиці й не йти, бо ви всі перевтомлені та вже й темно і небезпечно."

Довго поліцаї не спали, а все курили та розмовляли лежучи на лавках. Раптом, щось постукало в шибу.

- Хто?

- Я, вартовий з магазину - пустіть скоріше в хату.

Блідий з переляку й холоду зайшов вартовий до середини і ледве сказав:

"Де комендант?"

- А чому ти не на варті?

- Бо немає чого вже вартувати.

- Як?

- А так, що приїхали німці чи й Бог його знає хто - в німецьких мундурах, все забрали з магазину, склали на сани й повезли.

- Куди?

- А Бог їх знає куди.

- А ви ж кого берегли?! Зачувся грізний голос коменданта.

- Я не міг нічого робити, пане коменданте, бо так змерз, що ледви сюди прийшов.

Комендант набирає серйозного вигляду і починає складати протокол зізнання.

- В котрій годині це сталося?

- О дванадцятій годині, пане коменданте, я точно бачив.

- А тепер котра?
- Третя, пане коменданте.
- Що ж ви цілих три годині робили - матерію до дому носили?
- Та що ви пане коменданте!
- Ну, розказуй з початку, як було діло?
- Як уже вам відомо, я вартую біля магазину, але на ніч мене фольксдойчерка завжди замикає на ганку, так, що я не можу ні ввійти до магазину, ні вийти надвір.

Так і цю ніч я вартував магазин, а Луць вартував пошту, збірну громаду і мене в ганку магазину, бо це все майже вкупі. Коли чую, хтось відкриває ключем двері, а потім увійшов німець.

Я думав, що то син фольксдойчерки, який служить в гестапо - стаю на струнко і кричу: "Ваха!" А він мене, як вахне в обличчя тоді я спереляку, як крикну: "Варта!" А він "гут, гут" і пішов до магазину.

А другий німець - мабуть фольксдойчер, бо говорить по-польському, узяв мене й Луця і повів запрягати в сани війтові коні.

- А потім?
- Як запрягли, то приїхали і стали біля магазину, де стояли ще пара їхніх коней - теж запряжених в сани, а на санях ще лежала на щось драбина.

Потім все тихенько винесли з магазину і склали на сани, а нас з Луцьом завели до пані вчительки, яка живе там же при магазині, положили на підлогу і наказали лежати поки й не розвиднеться надворі.

-Ну, то це ви й лежали три години?
- А лежали, бо невільно ж було вставати, поки не розвиднеться. Потім я встав, подивився в вікно, в двері - нема є нікого, покликав Луця та й кажу: "Ти вартуй тут а я піду повідомлю поліцію" - та оце й прийшов.

Пане коменданте! Казав Луць, що вони заходили й до канцеляріі пана війта, переглянули всі папери та й пішли, але ви краще про це не говоріть ні панові війтові, ні жандармеріі.

- А на що мені це говорити?
- Та ви краще знаєте, що й кому потрібно говорити.
- Ну, і це що?
- Ще вони перерізали телефонні дроти біля пошти, то мабуть і драбина була на те в їх на санях.
- Куди ж вони поїхали?
- Бог їх знає - сніг увесь їх слід затрусив.
- А чому ж ви чекали поки й сліду не стало?
- Пане комечданте! Ми й так раніше встали, як було нам сказано.

Комендант розбудив усіх поліцаїв і сказав: "Цю ніч, у нас під самим носом хтось обікрав увесь магазин. Що нам скаже жандармерія? Всім зараз іти на розшуки!"

Рано приїздила німецька жандармерія - допитувала нічну варту робили розшуки й нічим повернулися назад.

Поліція теж повернулась, нікого не знайшовши.

А війтові коні самі прийшли до дому ще й санки притягли - мудра скотина.

К - й.

З М І С Т:

Ст.
1. Україна 1941 року . . . . . 1.
2. Двохріччя існування УГВР . . . . . 3.
3. Велет прокидається . . . . . 4.
4. Дикі Поля XX ст. . . . . 6.
5. Сучасні герої . . . . . 9.
6. На могилі . . . . . 12.
7. Для УПА . . . . . 14.

- = o § o = -

"ЗА ВОЛЮ", ВИДАЄ ФІЛІЯ ЛІГИ УКР. ПОЛІТВ'ЯЗНІВ В КОРНБЕРЗІ.

Редколегія.

ВОЛЯ НАРОДАМ! ВОЛЯ ЛЮДИНІ!

ЗА ВОЛЮ

№ 5 - 6

ЛИПЕНЬ - СЕРПЕНЬ

1946 р.

УКРАЇНСЬКИЙ
Б. 1226
МУЗЕЙ-АРХІВ.

НА БОЄВІЙ СТОРОЖІ.

Проймов майже рік існування Ліги Українських Політичних В'язнів. І не пройшов марно.

Основним завданням Ліги при її утворенні було об'єднання політв'язнів з метою "моральної, санітарно-медичної і матеріяльної допомоги та опіки" їм та "підпукування праці". І хоча це завдання було надзвичайно актуальним, щоб зробити змучених, виснажених голодом та катуванням політв'язнів знов життєдайними, хоча самі політв'язні мали повне моральне право на відпочинок та піклування, але надзвичайно складна ситуація, в якій опинилася наша українська політична еміграція, вимагала іншого.

Роки надлюдських страждань по конц-таборах та тюрмах не послабили того революційного потенціялу, з яким вони боролися. І якраз цей момент, в якому опинилися як політв'язні так і все українське еміграційне суспільство після розвалу фашистсько-гітлерівської Німеччини, не давав права на відпочинок, а вимагав напруженої праці для національної справи, і вони відкликнулись на це, забувши про свої особисті потреби. Попередній досвід перебування в організаціях, на революційній праці допоміг їм в тому, щоб розпорошену, розгублену масу української еміграції зібрати в громади, перетворити в організовані одиниці національної спільности.

Але головне, що повстало перед Лігою на перших же кроках її існування, - це боротьба опліч з революційним українським проводом проти тієї оскаженілої брехні, яку намагалися большевики вилити на голову української еміграції, обвинувачуючи її в фашизмі, в прихильності до німців. Це завдання Ліга з честю виконала. Вона допомогла нашому проводові добитися для української справи доброї опінії в світі. Не тільки громадська думка світу, але і чільні люди міжнародної політики почали розумітися на українській визвольній боротьбі. Чим дальше вони стають не тільки толерантними, а іноді й активними оборонцями українців. Прийде час, коли історія запише в своїх анналах цю послугу політв'язнів в справі боротьби за українську державність.

Час іде і стають нові завдання перед об'єднанням політв'язнів. Життя еміграції набуває нових форм і вимагає від Ліги ще більшої праці, поскільки вона повинна поруч з іншими чинниками і надалі зберігати за собою провідну роль в українській еміграційній громаді.

В такому напрямку і провів свої роботи Конгрес Ліги, що відбувся в Мюнхені в днях 29 і 30 червня ц. р.

Головна і вирішальна постанова Конгресу полягає в тому, що Ліга, залишаючись і надалі надпартійною організацією, де більше повинна виявити свою політичну природу. Знову і назавжди Ліга зазначає, що вона стоїть на платформі безпосередньої боротьби за УСД, поскільки вона свідома, що ця ідея є істотна засада всього українського народу і [illegible] частини його, що опинилася за межами Батьківщини.

Час показує, що гасло - "Воля народам, воля людині" перетворюється в повсякденну програму всього національно і політично здорового в українському народові. Що можна протиставити цьому гаслу, крім своїх особистих амбіцій або вузько кар'єристичних поривань? Хіба воно в чому обмежує будь-які дійсно прогресивні переконання людини, хіба воно, це гасло, не уявляє собою формули справжньої консолідації всіх живих сил українського народу? Тільки в здійсненні його, змучене війною людство може знайти тривалий спокій.

Від нині ця ідея, в її конкретній формі боротьби за

УССД, стає ясною і недвозначною політичною платформою Ліги і тому вона "вважає своїм першим завданням плекати її в своїх рядах та по своїх силах реалізувати в своїм крузі діяння.

Навколо цієї ідеї вона буде мобілізувати громадську думку української еміграції, зробити її організуючим чинником.

Ліга не тільки не припиняє, але ще більше активізує свою роль оборонця прав не лише політв'язнів, "але також і то передовсім прав українського народу".

Свідома своєї ролі ідейно-організованого середовища в українській еміграції Ліга буде всіма засобами прагнути до того, щоб значно підвищити вимоги щодо моралі, етики і взагалі норм громадської поведінки. На шляху боротьби за УССД велике значення буде мати опінія, якої набудуть українці в очах світу. Головна роль в цьому припадає на перші кола еміграційного суспільства, тому в прагненні до цього не може бути ніяких компромісів. Вирішальній ідеї - боротьбі за УССД повинно бути підпорядковане все. Отже, ніякі місцеві міркування, особисті примхи не можуть впливати на послаблення вимог. Світ повинен переконатися, що українці - народ культури і чеснот.

Святе діло боротьби за волю і батьківщину можна робити тільки чистими руками і з незабрудненою душею.

В першу чергу ці вимоги повної відповідальности за кожний свій вчинок, за кожний крок і кожну хвилину свого життя, чи то особистого, чи то громадського, політв'язні звернуть до себе. Їх роль організуючого осередку лише тоді дасть бажані наслідки, коли і вся Ліга в цілому і кожний політв'язень зокрема будуть зразком "моралі і національної чести", будуть користатися безспірним авторитетом та пошаною.

Так воно повинно бути. Так буде.

Ще одне надзвичайної ваги завдання повстає перед Лігою: консолідація всіх національних сил на боротьбу за УССД, і яке раніш було основною рисою політичної платформи Ліги. Вона завжди відстоювала ідею Єдности. Зараз обставини вимагають більшої активізації цієї позиції. Ліга буде не лише прагнути до Єдности, боронити її, але й активно боротися з будь-яким намаганням порушити її.

Свідома того, що наш народ вимагає від нас Єдности, що абсолютна і подавляюча більшість української еміграції також рішуче стоїть за Єдність, Ліга визнає необхідним рішуче поборювати всякі намагання з боку невідповідальних людей порушити її з будь-яких міркувань. Українська громада знає, що всякі намагання прикрити свою розкладницьку роботу партійними, релігійними, територіальними чи то якимись іншими "принциповими" міркуваннями, це в дійсности тільки бажання сховати свої брудні, егоїстичні наміри. Насправді вся ця "опозиція" побудована на дріб'язкових амбіціях, на боротьбі за впливи, а іноді і то часто інспірується нашим ворогом, що прагне в такий спосіб поборoти загрозливий для нього український визвольний рух.

Отже, не може бути ніяких у[illegible] в цій боротьбі з розкладниками. Ідея УССД повинна [illegible] над усе. Необхідно рішуче і повністю дискредитувати ці непевні і ворожі елементи в очах українського с[illegible]льства, не боячись будь-яких закидів. Сучасність вимагає цього. Хай ці підбурювачі знають, що всі їх намагання приречені на поразку. Українська громада не дозволить авантурникам чи ворожим наймитам відхилити себе від святого діла - боротьби за волю і батьківщину.

Такі в основному настанови Конгресу. Наша Філія в Корнберзі буде всіма силами прагнути до того, щоб дані постанови виконати!

Н. О.

Присвячую своєму сердечному
і бойовому другові
Пухмарі Івану.

Р У Г О В І

Юначе, твій погляд ясний і прямий
І кров молодеча гарача,
А подих могутній з грудей та міцний
Вперед тебе кличе, юначе!

Хай терном колючим, провалями шлях
Устелить в майбутнім життя до мети,
Тримай, як завжди, непобідний свій стяг
І з ним крізь невроди іди!

Над нами віками недоля сміялась,
У вічі плювали нам підлі людці,
Нас в тюрмах морили, над нами знущались,
Тепер же ми меч піднесли у руці.

Тримай його міцно! Як пімсти сигнал
Над світом неправди стрясе,
Віддай боротьбі свій юнацький запал,
Бо вільна Вкраїна для нас понад все!

7. липня 1946 р.
Корнберг. Вайда.

- о О § О о -

ДМИТРО МИРОН - ОРЛИК.

І знову серед сірих еміграційних буднів приходиться нам згадувати трагічну смерть одного, що своє життя посвятив для революційної боротьби українського народу бл. п. Дмитра Мирона - Орлика.

Здається, нема такого українця, яким не чув би цього скромного імени. Він, як вірний син українського народу, борець за волю України, один з головних українських революціонерів, провідник, організатор, ідеолог, теоретик, бойовий жовнір революції та семилітний політв'язень польських в'язниць, згинув 25. липня 1942 р. в золотоверхому Києві, на Фундуклієвській вулиці від руки сталінського деспота.

Дмитро Мирон - Орлик народився в 1911 р. в селі Рай біля Бережан в родині малоземельного селянина. По закінченні початкової школи вступає він до бережанської гімназії та скоро стає одним з перших учнів. В підпільній праці вибивається на передове місце і вже тоді можна було бачити його велику індивідуальність.

Підчас семилітнього перебування у в'язниці він пише "44 правила життя українця самостійника - революціонера." В 1940 р. перебуває деякий час на еміграції, де пише книжку: "Ідея і чин України". Цього ж року переходить кордон і йде до краю де під жахливою більшовицькою окупацією проводить революційну роботу.

В час окупації України гітлерівською ордою він, як провідник ОСУЗ, завжди ставив перед собою завдання: у боротьбі з'єднати й відродити українські землі, розгорнути фронт української національної революції на всю широчінь та завершити будову єдиної всеукраїнської визвольної революційної сили, що стала б основою для перемоги українського народу.

Також і його заслуга в тому, що український самостійницький революційний рух розбудував на СУЗ велетенську організаційну сітку, що за її допомогою розвинув широку революційну діяльність проти німецького окупанта.

Належно поставлена пропагандивно-видавнича ділянка праці /видання пропагандивних листівок, відозв, брошур та журналу "За Самостійну Україну", що його редагує сам Дмитро Мирон - Орлик/поширює ідею самостійницького руху і значно спричинив до політичного виховання революційних кадрів та до їхнього поповнення.

Тільки ті, кому відомі умовини, серед яких доводилось провадити революційну працю за гітлерівської окупації, умовини гітлерівського підпілля - ті можуть оцінити вартість характерів українських революціонерів-самостійників загалом і велику індивідуальність їхнього краєвого провідника, Дмитра Мирона - Орлика зокрема.

Серед постійної поліційної погоні й терору німецького гестапо, тоді, коли часто з бальконів будинків, на роздоріжних деревах і телеграфних стовпах звисали тіла повішених німцями українців, коли за прийняття до хати політичнопідозрілої людини /а підозрілим в очах гестапо був кожний свідомий українець/, грозила кара смерти, він, Дмитро Мирон - Орлик не знає, що таке сумнів.

"Хто впав у бою, той чесно сповнив свій обов'язок, бо не здав свого становища; хто зневірився, нехай як стій відійде геть і зробить місце іншим!" Оце дивіз його життя і праці.

Він був правдивий Провідник, що кермував цілістю революційної боротьби й сам працював як рядовик.

Він гине у столиці України, яку так щиро любив, як один із перших, що їх так багато знищив німецький імперіялізм.

Разом із своїм провідником лягло тоді сотки тисяч українських революціонерів, розстріляних по всій розлогій Україні - в Києві, Житомирі, Кременчузі, Полтаві, Кривому Розі, на Криму, Кам'янці Подільському і по всіх закутинах нашої землі, а також два міліони в німецьких концтаборах.

Сьогодні вже четверті роковини його смерти. Ми, ті що продовжуємо ідею, за котру згинув Дмитро Мирон - Орлик, схиляємо голови перед його тлінними останками.

Хай вічна буде слава тим, що впали за волю України, тим, що в час найгрізнішого лихоліття в Україні, зуміли спрямувати ідею революційної боротьби на правильний шлях, тим, що цю ідею продовжують в рядах УПА. Ми віримо, що ця пролита кров за святу ідею не піде на марно, вона перетвориться в животворчий посів, з якого ростимуть нові борці, нові месники, котрі пімстять ворогам за заподіяну кривду українському народові.

Спіть спокійно герої, ми всі українські революціонери - самостійники, навіть у теперішній політичній ситуації, коли світ говорить про мир, не залишим боротьби за Українську Самостійну Соборну Державу.

Ми горді з тебе, провіднику Дмитре, ми горді з тих міліонових жертв, бо вони дають українському самостійницькому революційному рухові запоруку остаточної перемоги.

Ти жив і ріс тим рухом, зростав до вершин його розвитку і поляг за його ідеали в найбільшому розгоні своєї енергії і

праці.

Своїм життям, працею і смертю Ти потвердив свою власну заповідь, яку так часто ставив українським юнакам, як правило життя: "БУДЬ ВІРНИЙ ІДЕЇ НАЦІЇ НА ЖИТТЯ І СМЕРТЬ, І НЕ ЗДАЙСЯ, ХОЧЬ ПРОТИ ТЕБЕ БУВ ЦІЛИЙ СВІТ!"

С. Б.

-oOo-

КОЛЕКТИВІЗАЦІЯ.

В 1929 році я працював у Казахстані в копальні Кумак. Копальня ця розташована на відстані 120 км. від міста Орськ та на таку ж саму відстань від ст. Шилка. На безмежних просторах Казахстану /2 500 000 кв. км. / живуть киргизи /теперішня назва "казахи"/, а також переселенці з України: херсонці, київляни, катеринославці. В 1929 р. більшовики проголосили в Казахстані "добровільну" колективізацію. Поперше, забрали коні, корови, воли, верблюди, вівці, залишили їм тільки те, що належало за статутом колгоспу. Вся реквізована худоба пішла в розпорядження держави: по радгоспах, конерадгоспах, вівчарських радгоспах, фермах тощо. Населенню обіцяли приставити насіння. До того часу киргизи виключно випасали коней та іншу худобу, і хліба ніколи не сіяли. Вони тільки бачили, як українські переселенці орали, сіяли, косили, молотили. Їли український білий хліб та підхвалювали.

От цих кочовиків - скотарів совєти одним замахом вирішили перетворити на хліборобів.

До 1929 року у найбіднішого киргиза було від 50 до 100 голів худоби, а були й такі, що мали по 1000. Худобу забрали, а ні харчового, ні насіньового зерна не привезли, бо приставити його не було чим: тоді ще не було залізниці та автотранспорту, треба було везти кіньми та волами в хурговину на відстань 100 - 700 км.

Нещасні й погноблені люди протягом довгої, холодної зими поїли залишену їм худобу, потім собак, а потім ... почалось людоїдство.

Вибухло повстання, але за місяць його придушили - не було зброї, не було коней.

Полонених повстанців гнали пішки через Кумак, роздягали, стягали взуття. Хто не міг боса йти по снігу та сідав - того били кольбами та нагаями або стріляли. Так гнали нещасних 70 км. до Джитигара. Мабуть пригнали декілька людей та привезли папери, а решта повстанців укрила своїм трупом снігові простори рідної землі.

На величезному просторі від Орська до Тупая та від Магнітогорська до р. Тобола існує один колгосп "Возбія" та за Тоболом "Коскуль", до яких завезено всіх, хто залишився живий.

На всьому безмежному просторі людей нема, лише спустошені аули, кістки худоби і людей.

Так пройшла "добровільна" колективізація в Казахстані.

Роман.

ВОЛОДИМИР ВЕЛИКИЙ.

Історія України знає багато визначних людей, що своєю діяльністю прислужились для розвитку і піднесення нашої батьківщини та віддали ціле своє життя, всі свої труди та зусилля для неї. Люди ці викликають в нас подив і вдячність, любов і пошану.

Минають століття, і час стирає багато явищ на землі, одначе пам'ять про тих людей не зникає, вона живе і переходить з покоління в покоління, яке переказує і переказуватиме дальше про славні діла наших дідів. Любов до них горітиме завжди в серцях нащадків одним ясним невгасимим огнем.

Серед великих синів України найголовнішою постаттю є Володимир Великий. Володимир Великий - це творець і організатор держави української нації /в повнім того слова значенню/, це визначний полководець і політик, талановитий дипломат, реформатор, що завів на Україні і всій східній Европі Хрестову віру, це один із перших князів могутньої Київської Держави.

В IX. ст. в Подніпров'ї і прилеглих до нього областях твориться могутня Українська Київська Держава, зложена з різних слов'янських племен і народів східньої Европи. Вона вже наприкінці IX. ст. дійшла до такої могутности, що всі сусідні народи мусили рахуватися з нею, як з великою політичною силою.

За князювання Володимира Великого /979 - 1015/ Київська Держава була найсильнішою в східній Европі, і тому на неї орієнтувалися всі східні і навіть західні народи. Київська Держава досягла за часів панування Володимира В. найбільшого розквіту. Володимир В. ставши по смерті свого батька Св'ятослава Завойовника та братів Ярополка і Олега великим київським князем, звільняє від поляків захоплену ними Галичину, Волинь та приєднує українські міста Перемишль і Червень /Забужжя/. В війні з литовським племенем ятвягів поширює кордони держави до берегів Балтійського моря. Границі Київської Держави сягали тоді на заході - до Кракова і Прусії, на півночі - до Балтійського і Білого морів, на сході - до Волги, а на півдні - до Кавказу і Криму. Українська Київська Держава творилась і розвивалася в безнастанній боротьбі з ворогами. Вона перша сприймала і відбивала удари кочового сходу та своїми сталевими грудьми заслонила і боронила західню Европу. Боротьба зі степовиками була основним завданням київських князів, які зброєю своєю в постійній боротьбі з кочовиками боронили незалежність, волю, честь і славу українського народу.

За Володимира В. боротьба ця дійшла до найбільшого напруження. Дикі, войовничі печеніги раз-у-раз нападали на київські землі. З цими кочовиками Володимир В. мусив безнастанно боротися. Він висипав високі вали на кордонах держави та побудував укріплені городи над річками Стучною, Сеймом, Трубежем і Сулою та заселив їх українцями.

Треба зазначити, що боротьба України зі степом з'їдала всі сили народу, що пізніше вплинуло на відсталість її від держав західньої Европи. В X. ст. Україна йшла ще попереду багатьох европейських держав, одначе пізніше, через особливі умовини, що в них попала наша батьківщина, взявши на себе тягар боротьби зі Сходом, і коли татари відрізали її від західньої Европи, вона підупала.

Справна державна адміністрація дає змогу вдержувати тісні зв'язки зі всіма частинами держави.

Володимир В. піддержує ту саму політику, що вів його батько Св'ятослав. Він поширює кордони держави, а підлеглі

племена обкладає даниною, бере активну участь у європейських справах того часу та підтримує складні міжнародні відносини. В тих справах сприяло географічне положення Київської Держави. Україна, знаходячись на грані двох світів, була центром схрещування торговельних і культурних шляхів Сходу і Заходу. Велика ріка Дніпро з'єднувала Балтійське море з Чорним, Волга з Каспійським морем, і визначали її політичні зв'язки на півдні - з Візантією, на сході - з хозарським каганом, а на півночі зі Скандинавією. Проте, найважливішими були зв'язки з Візантією, з якої Київ діставав коштовну зброю, дорогі тканини, золоті прикраси та інші дорогоцінні предмети. Візантія вабила князів передусім своєю високою християнською культурою.

Як видатний державний діяч, політик і стратег, Володимир В. розумів яким важним чинником в державі буде запровадження християнства, яке об'єднуватиме не тільки українців, але й інші підбиті племена постановив завести його в своїй державі. Він знав, що з християнством з Візантії прийде на Україну її пишний обряд, освічені і добре зорганізовані священики, освіта, книжність і мистецтво, а християнська релігія буде вірним помічником політичної влади. Він мріяв наблизити княжу державу до Візантії, прикрасити її блиском і величю візантійської культури та релігії.

Візантія де раніше хотіла охопити Київську Державу в орбіту своєї хитромудрої політики, одначе Св'ятослав і Володимир В., як розумні державні мужі, розуміли це і не далися в неї втягнути, зберігаючи волю їй. Як каже наш історик М. Грушевський: "Шукаючи заходів для зміцнення свойого державного організму і своєї влади над ним, Володимир, очевидно, вирішив звернутися до Візантії. Візантія та її столиця Константинопіль, або новий Рим, як його назвали, був в той час в очах тодішнього світу вінцем культури, слави, могутности, подібно, як давніше була столиця римських імператорів. Різні творці нових держав, що повставали в той час, намагалися осяяти себе та свою владу блиском і славою цього світильника, споріднюючись з візантійським імператорським домом."

Тому Володимир В. прагнув споріднитись з візантійським двором, від якого візантійський уряд ухилявся. Щоб досягти шлюбу, рішив Володимир використати критичне положення Візантії. Візантійський імператор Василь II, зазнавав невдач в боротьбі з болгарами. Особливо в скрутнім положенні опинився Василь II, коли проти Візантії в 987 р. в Малій Азії повстав талановитий полководець Варда Фока. Імператор, не маючи сили його покорити, мусив просити Володимира військової допомоги, приобіцявши руку царівни Анни. Одначе, коли присланє Володимиром військо придушило повстання і для Візантії минула небезпека, Василь II не додержав умови. Володимир В. зібрав військо і вдарив на візантійські володіння в Криму, щоб примусити Візантію додержати слова. Здобуваючи по двохмісячній облозі Корсунь, а з ним все кримське побережжя, примусив Василя II погодитися на шлюб з царівною Анною, що відбувся в Корсуні. Перед шлюбом князь охрестився, а пізніше по шлюбі завів християнство в цілій своїй державі в 988 р.

Шлюбний зв'язок Володимира з імператором в ніякому разі не узалежнював Київську Державу від Візантії, навпаки, Володимир зміцнив свої позиції на міжнароднім полі. Володимир, як пізніше його син Ярослав, був незалежний у відношенні до Візантії.

Саме запровадження християнства на Україну мало вели -

чезне культурне й політичне значення. З новою релігію прийшли на Україну візантійська культура й освіта. Володимир почав будувати велику кількість церков, монастирів, при яких закладав школи. Велика Десятинна Церква була побудована коштом десятої частини прибутків. Велика кількість прибуваючих з Греції і Болгарії на запрошення князя священників і єпископів, архітектів, художників, майстрів привозять зі собою образи та книги. В зв'язку з тим на Україну приходить письменність. Церкви і монастирі стають осередками культурно-освітнього життя. Тут складаються літописи, що пізніше стали основними джерелами нашої історії, перекладаються на старослав'янську мову релігійні книжки.

В той спосіб об'єднані давніше політичною владою князя різні землі і племена Київської держави, після хрищення об'єдналися релігійно і культурно.

Після запровадження християнства зросла міжнародня вага Київської Держави. Київ, налагодивши зносини з Візантією, налагоджує їх зі західними державами, як рівний і повновартісний член християнської спільноти. Особливі і широкі зв'язки важні для української княжої держави налагоджує по смерті Володимира його син Ярослав Мудрий, який був споріднений зі всіми визначними европейськими пануючими. Князь Володимир Великий помер 28. липня 1015 р. Помер великий геній українського духа, один із перших князів могутньої Київської Держави, який вкрився невміруцою славою серед українського і чужих народів. Важко збагнути і пізнати все значіння князя Володимира Великого, в якому втілювались всі найкращі риси української вдачі. В пам'яті народу назавжди залишиться постать Володимира, як великого і розумного організатора могутньої української держави, найдавнішого осередку українського життя.

Н. Д.

- О -

Тихомирно дні останні
Володимир доживав,
Будував церкви і школи
і за ладом доглядав.

Жив з сусідами у згоді,
І плили спокійно дні,
Нападали на Вкраїну
Тільки Половці одні.

І народ за серце й розум
Свого князя шанував:
"Красним сонцем" України
Володимира прозвав.

І Великий Володимир
Ще і досі не умер:
За його думки великі
Люди боряться й тепер.

Ще і досі на Вкраїні
Кров'ю скроплені поля,
Ще і досі українська
Потматована земля.

/Уривок із збірки "Княжа Україна" - О. Олесь./

ПОДОРОЖ В СМЕРТЬ...

Травень 1934 року.

Широкий, безмежний степ.

Темна невиразна, сива далечінь. Густий туман важко заляга простір і все придавлює до чорного степу. Льодові подихи вітру остуджують кров.

Сибір...

Це та оспівана в сльозах "неісходима", безмежна і страшна тюрма.

Сибір... Конвої, етапи, поселення, каторга... смерть...

Так було, - ще здається не завмер брязкіт кайданів, а повітря повне плачем - тугою невольничих пісень... -

"Дзінь, бам! Дзінь, бам!
Чуги звук кайданів,
Дзінь, бам! Дзінь, бам!
Шлях сибірський дальний"...

Ще жах минулого не покинув цих просторів, а вже знову країна стогне, увивається від нелюдсько-садистичних вівісекцій "визволителів", мліє на гарячій сковороді і, конаючи, дякує за "щасливе і веселе життя"...

І знову сотні тисяч, мілійони кращих людей знаходять себе на Сибіру.

Але не чуги вже тужної пісні. Кріпко затиснено кожному рога. Все мовчить. В німій тиші тягне в'язень каторжну лямку-норму, і мовчки вмирає на своєму робочому місці. Сіріє, чорніє, як сибірський степ, навіть обличчя набирає кольору землі, починає рухатись повільніше і щезає безслідно. Похоронів там немає, могил не насипають...

Мовчазна смерть широко розгорнула свої крила, як добрий янгол звільняє без "обмежень" і "мінусів" тисячі мучеників, збирає багаті жнива тіл і душ. Широкі степи надійно заховують, як цінне надбання, той тихий стогін тяжких мук та сльози-росу в своїх глибоких снігах, густих туманах... Тихо-тихо...

Тирса-ковиль полоще срібні китиці і шепче вітрові також: Те-е-е... Те-е-е...

Невелика, кинута серед степів Казахстану, станція Портанди. Невеличка будівля, скоріше дім залізничого сторожа та кілька величезних з дерева рублених будівель-зерновсипищ. І більше нічого.

На віддалі кілометра розташовано деревообробний комбінат, чи як звали ЦСМ /Центр. Столяр. Майстер./, що мав вже один двоповерховий будинок та навкруги численні "землянки" та намети, що нагадували якісь військовий табір. Саме підприємство було загорожене високою в два чи три метри глиняною стіною. Там знаходяться великі цехи майстерень, лісопилка і великі склади колод та дощок. Дорога до станції перетята загорожею з колючого дроту і має велику браму. На кожному розі стояли вежі, в яких чорніли стрільці. То було місце, де вже не один кінчив життя, а тисячі, згубивши подобу людини, байдуже чекали своєї черги.

Один за другим приходять, не зупиняючись, давні етапи на Караганду.

Крізь загратовані маленькі віконця виглядають жовті, як віск, неголені обличчя приречених. Ми вже звикли до цього. Щодня по кілька проходить цих потягів, здається, що вже там, на волі, нікого не залишилось, а довгі "состави" не переставали проходити в ту прірву. Одного дня, на наше здивування, довгий на 70 вагонів товаровий потяг з людьми зупинився на станції.

За хвилю облетіла ця вістка ввесь комбінат. Хтось мав можливість вже побувати там, в надії знайти рідних чи знайомих. Але виявилось, що то прибув "контигент" турків з Азербайджану.

Коли вони вивантажувались з вагонів, розділювались на "роти" і "взводи", ніхто з нас не був там присутній.

Через дві-три години вже можна було спостерігати цей похід безпосередньо, бо дорога на т. зв. "точки", - місця призначені для поселення - проходила через комбінат. Ці "точки" були побудовані на зразок таборів і складались з довгих низеньких бараків, зроблених з саману чи найбільше з дерну, нарізаного в вигляді цегли. Бараки без стелі, на даху трохи коміну, соломи і зверху змазано глиною. Підлога - поверхня степу з притоптаною підчас будування травою. Ці будівлі, розташовані по обидва боки широченної вулиці - площі /степу вистачає/, починались від візду звичайно ліпшими і чистішими будинками комендантури НКВД, магазинами та іншими "общественними зданіями".

По чотирьох, шости чи восьми /в залежности від розміру "точки"/ кутах стоять невисокі з дерева "вишки" - вежі з вартовими. Точки в більшости дротом не огорожувались, за винятком особливих, т. зв. штрафних, але була проведена кругом боровна, перехід якої значить "побег". І коли вартовий не мав бажання застрілити поза цею рисою людину, то найменше засланець мав сидіти в "ізоляторі" за це два до три місяці, звідки рідко хто виходить живим, а тимбільше нормальною людиною. Будувались ці "точки" "контигентами" т. зв. "спец-переселенців" - куркулів і інтелігенції з минулим /"прошлим"/ собто: колишні дворяни, чи належні раніш до якихось партій, вчителі, інженери, бухгалтери і ін., або просто люди, які не думали так, як наказувалось думати. Ми, адміністративні виселенці, небагато застали там спец-переселенців. Вимерли вони протягом двох літ в нелюдських умовах будування цих "точок", та залізниці від Акмолінська до Караганди. І тільки де-не-де подерті, сірі, напівзогнилі ганчірки та западини ямок-могил, це свідчили, що це все не виросло само в цьому тисячолітгями незайманому степу, а будувалось людьми.

Цього дня, як і завжди, комбінат працював, коли перші "роти", в перестрашеному натовпі переходили через нього на якусь точку.

Це, дійсно, було щось незвичайне, що на сірому тлі постійних буднів нашого каторжанського життя, вносило різноманітність і приємно вражало зір. Йшли всі разом; чоловіки, жінки, діти, несучи на плечах чи на головах та в руках останній свій скарб. Завжди привозили людей з Росії, України, Кубані, і тому вони були такі ж, як ми, а різнились від нас хібащо трохи ліпшим одягом чи свіжішими обличчями. Але ці люди відрізнялись від нас всім. Вони мали свій характер обличчя, одяг з виразно національним окресленням-особливо жінки. Дивлячись на цей похід, мимохіть відчувався себе в часи давної Палестини чи Єгипту. Так ясно нагадували ці довгі рясні блакитні, жовтоясні та вишневі сукні жінок видвілі під сонцем, відому панораму "Голготи".

Дуже мало з них вміли говорити по російськи. Іноді проходили виразно помітні сім'ї: чоловік - старий турок, біля нього дві-три жінки і кілька різного віку дітей.

Змучені довгим перебуванням в вагонах, ці, як здавалось, навіть напівдикі кочовники, здивовано роздивлялись по боках і ніби не вірили ще в те, що з ними діється.

Обливаючись потом, вони несли на собі згорнені килими, квітчаті подушки, ковдри з білої овечої вовни.

Жінки несли довгошиї глечики, ковані з червоної міді, горнята і інший домашній скарб, а до того ще й мали мале дитя за спиною в якомусь мішку з отвором для голови.

Мороз виступав на тілі від думки, що ці люди мусять іти пішки біля 75 км. Казали, що їх мають оселити на 13-й "точці". Ледве переступаючи прийшли останні. Це були переважно старі люди, або каліки. "Політично неблагонадійний елемент..." - сказав хтось з поміж нас, хитаючи головою. Тяжким зітханням відповіли інші і мовчки брались до праці, наганяючи згублені хвилини. В кінці дня треба здати норму. Другого дня прийшов ще один "состав" турків. Ці затримались тут на два-три дні, і дехто міг за пайку хліба виміняти собі вовни на скарпетки. Надійшов ще і третій ешелон, і всі ці люди назавжди потонули в безмежному голодному степу Казахстану...

Пройшла зима. Скінчились люті казахстанські снігові бурани з великими морозами і колючим, дрібним, як мак, снігом.

Був березень, але ще було досить холодно, і мороз не припинявся. Якось по майстернях комбінату пролетіла вістка, що набирають на роботу десь на далеку "точку". Вже й списки готові. Дійсно, під кінець роботи нам зачитали хто має завтра їхати, і ті всі повинні вдягнутись в кого є що тепліше і також взяти харчі на день.

До списку попав і мій приятель Кузін Гриць з кількома товаришами. Я з тривогою чекав на повернення товариша. Пізновночі, мабуть вп'яте заходжу до нього. Бачу, що вже щома, бо хтось С в ліжку. Як кам'яний, сидить з мертвенно-сірим обличчям його сусід "по ліжку."

Грицю, приїхав? Чи все гаразд? Що ви там робили? - питаю я.

Мовчить.... Сусід каже: "Не займайте, бо він майже непритомний."

- Що трапилось? - питаю вже тихо.

- Пам'ятаєш, як три ешелони турків погнали на точки? До одного всі готові.

Вчора цілий день трупів зносили до кількох бараків, щоб навесні десь закопати, чи що...

Постріляли?

- Ні, з голоду і без палива всі вимерли. То ж південний нарід.

Очевидно, все те виглядало так жахливо, що Грицева психіка не витримала.

- "Іди спати, завтра розпитаєш."

Та не судилось вже Грицеві розповідати. Вразлива натура заломилась; Пережитий жах того дня і вночі не покинув його. На ранок товариші винесли на сани нашого Гриця, що з очима божевільного тепгав: "Я буду тут! Я не хочу на точку!"

З лікарні Гриць не повернувся.

Вже літом "очищували" точки для нових "контигентів", і через комбінат до станції прийшли зо три десятки турків, яких відправляли кудись в інше місце.

Яким чудом вони спаслись, лишилось невідомим.

І. Г-ий.

С. Корнецький.

НЕЗАБУТНІ ФАКТИ.

Сонце завзято пекло скалистий терен долішнього Плезьку, по котрім ледве - ледве волокли ноги струджені в'язні із львівської тюрми до концтабору в Гросе-Розен.

Наближалися вартовничі вежі й машинові підіймачі з недалекого табору біля каменоломні.

- Міцен аб! - закричали постові СС-и в відчинених воротах табору. Більшість в'язнів, не розуміючи цього; не поскидали шапок, за що дісталось їм прикладами по кістках.

На широкій площі, між дерев'яними бараками, стояли вже столи, за якими сиділи есмани й дольмечери, що заповнювали особисті листки на кожного в'язня. Підійшла й моя черга. Описували: очі, зуби, уста, ніс, а нарешті стали питати про національність. - Українець! - відказав я голосно. Як скочить, як закричить лютий СС, мов гарячої води налив йому хто на голову, тай бух мене в лице. Я, аж на стіл повалився й в очах засвітило.

-"Украіне іст шон лянге капут! Біст ду кайне украінер, біст ду Єнт полЄ", - й записали мене поляком.

- Ага... Щойно тепер пізнав я чому ви так робите, щоб ще вигідніше нищити українців, не відзначивши їх як окрему націю.

Потім треба було розпрощатися зі своєю одежою, клунками й нагому іти до голярні. Голярі своїми "добревигостреними" інструментами, так по фаховому стригли й голили, що я вважав це за початок своїх торгур. Після півгодинної купелі в зимній, як лід, гірській воді повдягали нас у таку рвану, порозмальовувану хрестами одежу, що один одного не міг пізнати.

А тепер муштра. Хоч думав кожний з нас, що після купелі буде відпочинок, та сталось інакше. Поставляли нас п'ятками й давай "Міцен аб"! "Міцен ауф"! "Штіль гештанден" і т. п., при чому блоковий, німець з зеленим трикутником, бив п'ястуками кого тільки завважив, що трошки спізнився з виконанням. Коли надоіло йому бити поодиноких в'язнів, тоді приказував дуже швидко кластися й вставати цілій групі, при чому він з дубиною в руках бив кого попало, а люті вчені собаки рвали нашу одежу й тіло. Хто втрачав свідомість, того за ноги відтягали на бік, а останніх муштрували дальше. В вечері завели нас до бараку, де на одному крилі поміщувалося 500 чоловік.

Ох, їсти хочеться - простогнав найліпший мій друг Андрій, - я коли голодний, то ніяк заснути не можу, - говорив дальше він.

- Неправда. Мов у лЄтаргу, позасипляли ми, як тільки поклались до ліжок, не перешкоджало також те, що спало нас по троЄ на одному ліжку.

Півчетвертої ранком, вже кожний на ногах. - Ага! Пахне парою в бараку, буде сніданок, - подумав я. Поки дочекався тої трошки гіркої "кави", то зіпсував немало своїх нервів. А потім не встиг облизатись, як вже знову на муштру. На широкій площі я ще побачив жорстокість наших катів. Численна маса старших уже таборян виконувала те саме "Міцен аб", за що приходилось нашій колоні багато разів повзати по землі. Люди ті були страшного вигляду. Темні, запалі глибоко їх очі й темножовті обличчя нагадували мені татар, про котрих читав у книжках. Подерта одежа обвисала на їх худих плечах, мов на дрючках.

Після зеленої, наполовину з піском, обідньої зупи на площі біля бараків урядовці з "прайбштубе" проводили реґістрацію /освіта, фах, звання/ кожного новоприбулого в'язня, після чого різноманітні "капи" забирали на праці до своїх груп.

Наступного дня ранком попав я також на роботу. У широкій ямі каменоломні були відповідно розміщені молотки для товчення каменю на дрібні куски. А жорстокий "капо" з величезною ломакою в руках розпочав також свою "роботу". Бігаючи поміж в'язнями, тягукував щосили і тукав жертви, мов звір добичі. Добич цю він знаходив. Час-від-часу валився на землю все новий і новий в'язень від удару "капи" дубиною по голові. А потім "капо" ставав йому чоботом на горло і спокійно очікував, коли конаючий спустить останній дух.

Група мовчала. Ніхто не мав права навіть подивитися в той бік, де мордував "капо" в'язнів, не то щоб говорити або обороняти невинного, бо пости СС-и стояли навколо й ніби не бачили, коли падала все нова й нова жертва їх страшного терору, а коли б хто посмів накинутись на "капо", в одну ж мить він був знищений би СС-маном.

- Антретен! - закричав "колСга" "капо" і розпочав давати "фріштіки", привезені в 9-й годині з таборової кухні, залишаючи останніх вісім кусків хліба для себе й "форарбайтерів".

Змучені в'язні розсаджуються по каменях і смачно з'їдають цей тяжко зароблений "фріштік". Тепер зрозумів кожний, чому так лютував "капо" з "форарбайтерами". Цих вісім кусків хліба стали причиною страшної смерти для восьми невинних людей. Серед закатованих був також один мій знайомий з львівського транспорту.

- Учора ще сіяли твої очі повною надією пережити все, що тут діється, а сьогодні тебе закатовано.

- Тобі байдуже, хто буде їсти призначений для тебе кусок хліба. Скінчилось для тебе все те, що було або буде на світі... ти вже щасливий /так я подумав тоді/. А я може, крий Боже, каратимусь тут ще довго, а вкінці все таки впаду жертвою якогось жорстокого "капи".

Під вечір наша група сумно поверталась до табору, несучи позаду вісім закатованих друзів спільного горя. Під ритм таборової оркестри група, знявши шапки пройшла через головну браму на площу. Там поклали вони поряд себе вісім трупів, чекаючи на вечірню "апель" /вечірня провірка/.

Затихли дзвони, труби й свистки, які скликали всіх таборян на площу. Почалося те найбільше "свято" "апель". На голосну команду коменданта табору тисячі в'язнів, які стояли впорядкованими широкими лавами, витягнулись, мов до дефіляди, ритмічно вдаривши шапками об уда. СС-мани уважно рахували ряди, звертаючи увагу навіть на найменші недотягнення у в'язнів. Нещасний був вже той, у кого стерчав вгору ковнір, висів обшарпаний в'язнівський "нумер", хто встиг дістати якусь ганчірку на ноги, хто не ліпшою ж ганчіркою завязав відкриту рану чи в даний моменг ворушив головою: його витягали з ряду, по-звірячому катували, а потім рахували знову. Отже, на кожному місці видумували люті СС-мани все нові причини для того, щоб довше, безнастанно мучити людей. Уявіть собі, що в цей час в кожного з нас клекотіло в душах. І ось по двох /якщо не більше/ годинній перевірці нас відпускали на вечерю.

Після вечері покликав я Андрія і пішли ми в відповідне місце, щоб обмінятися думками й враженнями про те все, що бачив він у голярні, а я в каменоломні. Виливши все зі своїх наболілих душ, ми пішли спати, щоб хоч у сні забути про страшний гітлСрівський терор, який панував у тому "пеклі на землі".

ОДНА ГОДИНА.

Година - коротка одиниця часу навіть в порівнанні з життям людини. Часто, однак, одна година буває вирішальною в житті людини.

Ось один образ з недавнього життя, в якому одна година була жахливим страхіттям для сотень людей.

... Рік 1941. До львівської в'язниці по вулиці Лонцького звезено кілька сот людей. Між ними біля сто жидів, останні українці. Незначна частина з них дісталась сюди за співпрацю з комуністами, решта за участь в ОУН. Всі камери переповнені. Я з 24 співв'язнями "жив" в камері - пивниці, довгій на три і широкій на два метри. Маленьке віконце містилось під самою стелею. Повітря в камері душне, смердюче. За більшовиків тут відбувалися "егзекуції", і трупи закатованих лежались тут по кілька днів чи навіть тижнями. Нічого дивного, що стіни насякли цим смородом і отруювали без того важке повітря в камері.

Кожної п'ятниці відбувався на подвір'ї "страшний суд", який ми могли дуже добре бачити з свого вікна.
Ранком призначених на розстріл виганяли з камер і, б'ючи їх палицями та чобітьми, зганяли на подвір'я, обставлене також гестапівцями з собаками. Тут, не перестаючи бити, здирали з нещасних годинники, перстені /часто з пальцем чи з шкірою/, убрання, взуття; вкидали непритомних до авт і везли за місто, "на піски", на розстріл. Час від часу авта вертали все по нові й нові жертви, які були вже приготовлені на подвір'ї.

Так розправлялися "культуртрегери" насамперед з жидами і українцями, обвинуваченими за зв'язки з комуністами. Чотири п'ятниці ми були свідками цих страшних сцен.

В наступну п'ятницю ще перед 8-ю годиною ранку почався великий рух. П'яні гестапівці раз-у-раз пробігали зі списками, вривались до камер, викликали чергові жертви.
За кілька хвилин ми побачили через своє віконце, як на подвірі гестапівці зганяли, розсилаючи на всі боки удари чобітьми, гумою, біля півсотні жидів, а за ними гнали в цей самий спосіб українців, ув'язнених в Житомирі, Бердичеві, Вінниці і т. д. Згодом почулися кроки біля нашої камери. Зупинились. Ключ клацнув в замку.

"Прийшов наш кінець", - тихо промовив співв'язень Дяків. Двері нагло відчинились, і перед нами зявились 2. озвірілі постаті. Два інші кати стояли дальше.
Всі вони хитались на ногах, їх очі блищали ідіотично - п'яною усмішкою, а в кутках уст біліла піна. Вже сам їх вигляд говорив, що це звірі в людській подобі і що якихось людських почувань у них не знайдеш.
Озирнувши нас, майже разом скрикнули:

"Оне захем раво!" - /виходити без речей/.

"Люс!"

І коли ми один за одним почали виходити, вони відновили "обділювання" нас ударами гуми та револьверів.
На подвір'ї ми побачили, крім півсотні жидів, більше двох сот українців. Жиди стояли вже в два ряди. [illegible] гестапівців. Кільканадцять інших гестапівців з собаками і револьверами в руках оточили нас і, підганяючи гумою та чобітьми, кричали, щоб ми ставали також в два ряди.

Тоді [illegible] ми, що дійсно прийшов наш кінець, бо гестапівці наказали піднести нам руки догори й почали здирати годинники, перстені, кидаючи їх до скрині, яка стояла рядом з нами,

Професор Крамарчук довго не може зняти обручки. Гестапівець здирає її зі шкірою. Декотрі в'язні падають на землю непритомними. Гестапівці, вважаючи це за симуляцію, б'ють нещасних куди попало. Два товариші заливаються кров'ю, проте, не встають, чотири інші також не рухаються.

Розлючені гестапівці лишають нещасних і подають команду: "аусціен" /роздягатись/. За кожною командою слідували нові побої. Ми роздягаємось і рівночасно передаємо один другому наше останнє рішення:

"Як виведемо автами за браму, кидаємось на гестапівців і розбігаємось на всі сторони. Все таки частині вдасться втекти, а ті, що загинуть, випередять смерть на пів години".

Іншого виходу немає. Йти, як барани, на заріз, як це було з жидами, не думаємо. Лишившись в підштанках і сорочках, ждемо на авта, які повезли жидів.

Дивлюсь на співговаришів недолі. Одні з них розглядаються на всі сторони і, показуючи на свій вигляд, посміхаються, немов би на маскарад збиралися йти. Це люди, які вже нераз заглядали смерті в вічі, і близькість смерти не справляє на них ніякого враження. Інші бліді трясуться і клацають зубами. Деяким з чола спливає каплями, а то й струмками піт.

Вони не мають сил, щоб цей піт витерти, а може і не помічають його. Ще інші, зложивши руки, рухають устами, вони, певно, моляться, віддають свою долю Богові в руки.

Так! Один Бог може нас всіх врятувати з цієї ситуації. Кілька в'язнів посивіли. Чути гудіння мотору. Всі здригаються. Це, певно, вертають авта по нас. В'їжджає особове авто не з тих, що забирають і відвозять в'язнів "на піски". Життя в'язнів на кілька хвилин продовжене.

Але ось знов гудуть мотори. Це вже в'їжджають машини, які відвезли жидів. З особового авта, котре щойно приїхало, виходить начальник гестапо. Підходить до гестапівців, що нас оточують, і по короткій розмові дає /як видно/ наказ, щоб нас лишити в в'язниці, бо гестапівці підходять до нас, подають команду забрати назад свої речі і провадять нас до камер, з яких перед годиною так бругально вивели. Ми, одягнувшись, забрали товаришів, які лежали ще на землі, облиті кров'ю, і попленгались до камер. Тепер нас навіть не били.

... 260 людей лишилось покищо живими.

І тільки сиве волосся у декого та залишена на обличчях у багатьох тінь пережитого жаху - стали свідками надлюдських знущань, присвійних новітнім мародерам XX. сторіччя.

М. Ь.

-=ооо=-

СПОГАДИ.

Пригадую собі, як совєтська влада в 1940 р. в січні та лютому вивозила з "польського пекла" на роботи до "раю" українців та поляків.

В першій половині січня 1940 року я повертався додому з каргопільського табору НКВД, де був на засланні. На зустріч пройшли п'ять потягів, де у вантажних вагонах, під замками, їхали на північ, на роботи, українці та поляки. З-за грат виглядали гарно вдягнені люди, чути було вигуки на польській та українській мові.

Я приїхав до міста Мідногорська /між Оренбургом та Орськом/. Сюди також привезли з 5 потягів на дільницю Рокитянка. Коли цих людей вивантажували з вагонів, до них прийшли земляки зі Львова, які виїхали сюди добровільно на роботи. Деяким обіцяли совєти влаштуватися в університетах, інститутах тощо. Зі сльозами на очах вони розповідали землякам, що тут вони носять цеглу на височінь п'ятого поверху, вивантажують цемент, чистять сніг на дорогах... Всі "студенти" мали пообморожувані ноги, носи, вуха, пальці на руках та ногах. Одежу знищили на роботі. Всі бажали повернутись додому до рідного Львова, але невільно було не тільки повернутись, але забороняли навіть розмовляти своєю мовою.

Розповідали, як їх оселили в величезному будинку без меблів. Деяким довелося спати сидячи - не було місця лягти. Всіх здорових чоловіків та жінок до 50 років відправили на роботу до шахт /копалень/, слабіших - на будівництво. Бабусі з дітьми залишалися, щоб дбати про харчі. Готували "розсольники" та славнозвісну "баланду", без м'яса, без товщу. Бабусі йдуть ранком одержувати обід. Черга - метрів 500, мороз 30°. Кухня збудована на горі, снігу багато. Нещасні падають, розливають ту юшку, збирають зо снігу огірки та бурячки, що були в юшці.

В приміщеннях холоднеча, палива не дають, люди сплять в тій самій одежі, що її вдягають на роботу. Через три тижні почали люди хворіти, помирати. Дехто почав міняти привезені речі на харчі; міняли одяг, ровери, годинники. За золотого годинника давали 4 кг. чорного хліба, за ровер 1 кг. Люди мерли в бараках, копальнях, на роботі. Одного українця замело снігом на роботі. Знайшли його на другий день, як прокопували в снігу шлях. В одного діда померли дві дочки - одна в шахті, друга в бараці. Через 40 - 50 днів людей поменшало так, що мусили привезти ще 3 потяги.

Найкращими свідками цього страхіття є українці та поляки, які тепер перебувають в армії ген. Андерса. Армія ця складається з решток тих нещасних, що були потрапи до совєтського "раю". Для тих людей війна ще не скінчена. Вони мріють про визволення своїх батьківщин від окупанта.

Роман.

В. Байда.

ВТЕЧА.
/З недавнього минулого/

"Ніхто так не зрозуміє і належно не оцінить волю, як в'язень"

І. Чухмара.

...Гу-у-ух! Тра-та-та-та...
Гр-р-р-р... у-ух! - ух!...

З заходу бють тяжкі гармати. Хвилями проносяться літаки, засівають німецьку прокляту землю бомбами. Тараккотять кулемети, болісно верещать сирени, врізаються тривожними свердлами в мозок.

По дорозі, за колючою огорожею конц-табору, вже два дні безперестанний рух.

Цивільні, військо...
Авгами, кіньми...
Танки, гармати, бронемашини...

Запорошені, закурені, димом обвіяні - змучені. Вже не задерикувато тримають кашкети на головах СС-овці - понасували на самі очі. Проносяться озвірілі, мов полохливі тіні.

Пости не сидять по своїх дерев'яних будках - повлізали. Перестрівають втікачів, розпитують. Ті щось нашвидку відповідають і далі й далі. А вони щораз нижче хилять голови, ходять понурі попід колючою огорожею.

Дорога забита втікачами.

- Тікає сволота... Куди? - пробурмотів з третіх нар дід Охрім. - Від смерти не втечете!

Зі зміхом сплюнув, дошив останню латку на подраних полосатих штанях і заспокоївся.

Лежимо по бараках й невідомо чого чекаємо. Два дні навіть на двір не випускають. Хто появиться - смерть. Думки тяжкі, як камінь, обсіли голову. Дехто поприлипав до вікон, останні мовчки лежать на ліжках. Відпочиваємо - за скільки часу!

Щораз гучніше б'є артелерія, настирливіше верещать сирени. На заході чорними хмарами піднімається дим. Без перестанку гудуть літаки. За табором паніка.

Воля?! - тривожно і радісно стискається серце кожного з в'язнів.

Надходить ніч...

...Гу-у-ух! Тра-та-та-та...
Гр-р-р-р... у-ух! - ух!...

=- О -=

- Ан-тре-тен! Ан-тре-тен!

Наступає ранок...

Заскрипіли [illegible] двері [illegible] тривожно заглядали колодки об підлогу.

Все [illegible]

- Андрій!...
- Іван!..
- Віддай коц!..
- В кого Є мотузок!..
- Раус! Ан-тре-тен!
- Фю-ю-ю-і... - залунав посвист на збірку.
- А їсти?
- Шель, фер-флюх-та гунд, шель!
- Їсти-и-и...

Крик, зойк, шум. Ляскають гумові палиці по скостенілих ребрах в'язнів, німецькі лайки, клацають затвори. В'язні на "апельплящу" позбиралися групами - французи, поляки, росіяни, бельгійці... - кожні окремо.

- Хлопці, тримайсь купи! - вигукує охриплим голосом дід Охрім,- вмирати так разом!..

На очах у нього сльози; старечі, пекучі сльози...
Прибув новий відділ СС-овців - фронтовиків. Оскаженілі, мов звірі, заблимали пістолетні вистріли. Юрба заметушилась, а на землі лишилось декілька трупів.
Мутніє в очах:

- Діду Охріме!.. - хотів кинутись до нещасного трупа, та тяжкий приклад врізався в бік. Не впав, бо підтримали інші.
- Цу фюнф! Айнтріт марш!

Востаннє глянув на діда Охріма. Лежав ниць, руки розкидані, в правій грудка землі стиснута стиснута, мов закам'яніла. Коло голови калюжа крови.

-Прощайте діду! Навіки... А може невдовзі зустрінемось знов.

-Розкрилась таборова брама - паща. Полк смертників захвилювався, перші ряди почали виходити.

- Мюдцен аб! Лінко, лінко, лінко...

І вирушили ми в невідому путь. Голодні, змарнілі, з похиленими головами. З коцами через плече, порожні котелки, миски дзвенять по боках. Щодесять кроків СС-овець із автоматом напереріс.
Куди?..

=-0-=

4-го квітня 1945 року.
Ідемо лісом. Села давно вже лишились позаду і, мов згадка, пропливають здивовані [illegible] обличчя мешканців, [illegible] в вікна, виглядали надвір, сміялися з нас, плювали... За [illegible]

- Зачекайте! - назрівала надія, - прийде й на вас лиха година!

Гук фронту, сирени - віддаляються, стихають, лиш літаки невгамовно виють, пролітають над нами.
Ідемо і йдемо. Падають знеможені, а ззаду без кінця: бах... бах... - добивають нещасних.

Веселе, квітневе сонце грає промінням. Між голими деревами підніма́ється молоденька квола й ніжна травичка. Хочеться лягти на ній під сонцем, розкидати вільно руки-ноги й заснути...

- Шнель! Швайнерай...

Глухо відбивається кований чобіт СС-овця, що йде рядом. Раз-по-раз дзв'яка́є автомат.

Ноги відмовляються переступати. Їсти! Сьогодні ні ріски в роті. Риюсь в кишенях. Трохи крихот із смітгям, кидаю в рот - гірке... Ковтаю слину.

Темні́є...

Легенький вітрець повіває.

Попід горою в'ється дорога. По один бік ліс, а по другий - густа молоденька ялина все вниз і вниз. Дихнула з лісу нічна прохолода.

Нас освічують кишеньковими ліхтарями, а темна гущавина так і манить до себе. Хочеться зібрати остатки сил і дременути поміж галуззям. Тихо, лиш чути ковгання підошов по твердій дорозі. Десь кигика́є сонний сич. Розмовляти заборонено. Хто обізветься - куля на місці.

- Осип, тіка́ємо? - звертаюсь пошепки до свого напарника.
- Страшно... - злякано відповіда́є.
- Все одно смерть!
- Втіка́ємо...

Непомітно оглядаюсь. СС-овець плететься позаду нас.

Звів очі на Осипа, а серце зіщулилось, як мишеня. Лічу - раз, два, три і...

- Гальт! Гальт!
- Тьох-тьох! Тр-р-р-р...
- Гальт!..
- Дзьі-у, дзьі-у...

Віття б'є по обличчю, перемі́ша́є. Летимо вниз з Осипом, мов вітри - де та й сила взялась. Перескакуємо через маленькі кущики, падаємо, підніма́ємось. Знову летимо.

Нараз перестали свистати кулі. Зупинились захекані, перелякані. Десь далеко чути поодинокі постріли. Огляда́ємо один другого.

А ліс шелестить. Шепотять дерева між собою, здивовані нашим появленням. Лиха година, мовляв, вас тут носить, не даєте спокійно дрімати.

Ех, не знаєте ви, столітні граби, яка доля рішалась тут на ваших очах.

І стали ми на порозі невідомого.

- Воля?
- Ще ні. Наполовину.

=-0-=

Лежали й стих[illegible]. Під боки мулячо галуззя, [illegible]зли ноги, пок[illegible]

Т[illegible] [illegible]ідно мерехтіли зорі...

- Львів... Перемишль... Коломия... - оповідав Осип, - мати, батько... брати...

- Дніпро, Осипе, - перебивав я,- пороги шумлять, степ...
- А тут і небо те саме і зірки, що і в нас - тільки земля, люди не ті.
- Гарна наша Україна, багата: і їсти і пити...
- Влодку, ти їсти хочеш?
- Дуже, Осипе. Давай спати...

Цю ніч снилися мені фантастичні сни. Чого тільки не їв та не пив, де тільки не бував.

Проснулись...

Боліли ребра, зуб-на-зуб не попадав, від голоду й холоду. Чи ранок чи вечір - не розбереш. Небо заволокли тяжкі дощові хмари. Пахне вогкістю. Буде дощ. Поспішно збираємось і вирушаємо. Самі не знаємо куди - шукати захисту від дощу.

Знову ніч, бо просипались вечером, накрапав дощ. Від нього захищає нас дах мисливської будки. Лежали мовчки, не спали. В животі бурмотіло, в голову стукав тяжким молотом голод. А по даху мов хто горохом сипав безкінця. І так минає ніч, день, знову ніч... Снують по маленькій халупці тіні, мовчки, нечутно. В очах мутніє, по жилах ледь-ледь пропливає терпка водичка. Появляються якісь різнобарвні кільця і зникають.

Потім... - диво:

- Осипе, я бачу матір. Глянь, вона вся в білому і молода-молода та красива. Та ні, це не мати, це якась русалка завітала до нас.

Хочу показати йому цей привид, але не можу поворухнути рукою.

- Осипе , глянь! - та голосу мого ніхто не чує, лиш губи ледве ворушаться.

Невже це кінець...

Гомонить мокрий ліс, дріботить дощ. Сушить мозок думка: "Чому не пішов разом з іншими - загинув би від рук кровожадних фашистів тай і все. А то - це повільне конання, голодна смерть..."

Кінець, кінець, кінець,- хтось настирливо дзвенить в ушах.

= - 0 - =

На третій ранок усміхнулось сонце, вмите, чистеньке. Защебетали пташки.

- Осипе, ти живий ще?
- Здається...
- Вставай, надворі вже сонце.
- Пробуй ти.

Напружую останні сили і... встаю й падаю. Відпочив - знов підводжусь, тримаючись за стінку. Ноги тремтять: от-от знову впаду. Піднімається й Осип. Виходимо з халупки п'яні від голоду й спраги, сідаємо на траві під кедром.

Життя цвіло разом з весною. Бовваніли бруньки на деревах, соковита травка пнулася до неба, а по ній метушилась комашня. Якийсь жучок вилі на саму вищу стеблину й вигрівався під сонцем. Випростував лапки, обтирав хоботок - він, мабуть, вже поснідав. Неподалік маленька пташка довбалася в трухлявім дереві, полохливо оглядаючись, - добувала їжу. Пробую гризти дерево - не смакує , пробую траву - теж.

І чому той жучок не велика-превелика свиня? От би посніжали. Або пташка - чому не жирна гуска? Тільки б кісточки захрумтіли. Ковиряюсь з пересердя патиком в траві й натрапив на якийсь вугластий ніби камінець. Беру в руку.

- Горіх! Кедровий горіх! - вихвачує Осип, - Влодку, снідаєм!

Весна пашіла життям...

=-0-=

Помандрували на захід. Прислухались до гуркоту і йшли. Йшли крізь гущавину, зарослі, обминали видні місця, дороги. Збирали горіхи і їли, воду пили з бурхливих потічків. Під ногами шорхотіло вогке торічнє листя.

Надвечір...

Гора. Висока-висока, чи може нам так здавалось, чи й справді вона така висока, а за горою йде бій. Виберемось на гору й поглянемо...

Тяжко підніматися вверх. Крок за кроком все вище й вище. Ноги, ніби свинцем налиті, аж вгрузають в землю.

- Осипе, сядемо та полюбуємось з гори...
- Та й, справді, сядемо.

Дуже гарний вид: кручі, скелі, ліс - а в очах мутніє.

- Ну йдем далі...

Пролізли з горем пополам ще кілька кроків:

- Ану, звітси давай глянемо.
- Давай.

І пішло: "посидаємо, поглянемо, полюбуємось..."

А гора висока-висока. Регочеться ліс, насміхається з нас кволих. Мов на зло, перегинають густі віти, каміння, корчі. Плазуємо все вище й вище.

Остання перепона й ми на вершині.

Випростовуюсь і падаю непритомний...

=-0-=

12-го квітня 1945 року я і Осип вітали волю.

З гори, скільки оком вхопиш, розляглася простора долина Тюрінгії.

Німецькі села...

Тріпотять білі прапори - зміна влади.

Дорогою танки, тяжкі гармати - все на схід і на схід...

Грізно просувається американське військо.

- Воля!?
- Ой, ні!
- Львів і Київ далеко-далеко, а там...

...Неволя. Яке це страшне слово, для того, хто її пережив, переніс на своїх зболілих кістках. А натомість виступає воля, свобода, без колючих дротів, без гумових палиць, без оскаженілих морд кровожадних катів.

Не втрималась на повний голос гукнули:

- Воля людині!

Переможно залунав цей клич.
Гомоніли гори, ліси, поля - все, все... Здавалось, цілий світ клекотав під один акорд:

Людині воля !!!

8. серпня 1946 р.

-=оОо=-

КОНЦТАБІР - ЖИТТЄВИЙ УНІВЕРСИТЕТ.

Перебування по тюрмах, на каторгах та в концентраційних таборах відпечатало також на в'язнях свій окремий, відповідний і властивий їм погляд на життя і оточуючий світ.
Майже кожному з них посередньо чи безпосередньо смерть по декілька разів заглядала в очі. Частина ще й сьогодні вважає себе за давно відійшовших в минуле, вони, більше того, не вірять в те, що вони живуть, існують, не віриться їм в те, що вони зараз також такі, як і перша інша смертна людина.

Суворе в'язнівське життя вчить нас тому, що люди /безперечно, ті, котрі знаходяться на волі, тобто поза концтаборами, тюрмами і т. д./ не достатньо використовують використовують своє вільне життя. Попавши до в'язниці чи концтабору, в'язень нарікає на ввесь свій дов'язничний час, тільки тут критично і об'єктивно порахує свої минулі помилки в житті, тільки тут зрозуміє дійсну ціну життя.

А нарікає він тому, що майже кожний, перебуваючи раніше на волі, не уділював належної ваги значенню волі. Декому перебування на волі було, навіть в деякій мірі тягарем, було тим, нібито, що кожна людина повинна більше чи менше часу "відстраждати" на білім світі.
А тепер, виглядаючи зза грат, в'язень дивиться на "людину з волі", як на таку, що повільно рухається, сонна в рухах і діях, короткозора в майбутніх поглядах. Знаходячись в більш-менш нормальних життєвих умовах, звичайна людина не схватить, не замітить, не додивиться багато такого, куди одні із перших будуть звернені очі в'язня. Не випадково на всіх тих, котрі запізналися з усіма формами життя, в усіх його гатунках, котрі мали можливість бути там, де комусь навіть і "не снилося", говорять: "та він пройшов Крим і Рим". Між іншим, в'язень також цінить іншу першу ліпшу людину зовсім по своєму. Йому байдуже; чи ця людина освічена, чи ця людина відповідно зодягнена, чи ця людина з "титулом" чи без нього.

Зустрівшись з цією першою ліпшою невідомою людиною, в'язень, перш за все, хоче по обличчю, по рухах і інших німих "викрутасах" цієї людини пізнати її.
За одної з перших завдань при знайомленні з іншою людиною - в'язень ставить якраз пізнати на якому щаблі людяности стоїть дана особа. Не випадково він це хоче знати в першу чергу: якраз він мав нагоду бачити десятки і сотні людей, зосереджених в більш-менш одному місці, які були: професори, лікарі, робітники, службовці, селяни, ремісники і інші.
І тут, в тюрмі чи в концтаборі, сідаючи ранком на снідання, люди найліпше могли пізнати себе.

Приречені на одну спільну долю, на один щоденний порціон, на одну спільну працю, люди різних знань, різних характерів і поведінок показували що? А виказували якраз саме найголовніше, а саме, показували, що вони варті, як та жива істота, те живе

сотворіння, що називається людина. А в концтаборах одна людина могла бачити другу /третю і т. д./ в таких "фокусах", в таких видах чи діях, що колись на волі важко було подумати про те, що ця людина може сьогодні так поступати, що ця людина може сьогодні бути гірша лютого звіря.

Одні твердять, що в'язень, перебуваючи певний час в концтаборі, тюрмі, ближче знайомиться /хоче він цього чи ні - мусить/ з багатьма чорними, брудними, часом навіть такими, що не можуть поміститись в людському уявленні, справами, яких, буцімто, звичайна, порядна людина не мусить знати. Чому? Вона в меншій чи в більшій мірі втрачає людяність, людське почуття, людське відношення і т. д. Чи ж так насправді є?

Ні. Навпаки. Ця людина, яка бачила життя з усіх його сторін, в усіх його варіантах, яка не тільки що бачила, але й певний відрізок часу повністю відчула його на власній шкурі, не стане односторонньою в дальшому житті, не буде сприймати все так, як воно виглядає з зовні, не буде мати ідилій та ілюзій. В'язничний досвід не дозволить їому ніколи дивитись на життя крізь пальці!

Допомогти як тільки можна кожній нещасній людині - девіз щоденного буденного життя в'язня: хто зазнав горя, той розуміє ціну хоч якої маленької допомоги для бідного, нещасного.

Отже, концтабір, тюрма ще один раз нагадують сотням тисячам людей, що жити - боротись, що цей короткий відрізок часу, в якому людина живе, вона мусить використати для себе і для її суспільства так, як тільки можна.

Вже сьогодні кожній смертній людині повинно бути зрозумілим, що все його приватне, особисте життя тісно звязане з вимогами, стремліннями свого суспільства та часу, вже сьогодні кожна смертна людина повинна також зрозуміти те, що вона не покликана на світ для того, щоб тільки валятись гнилою колодою, а що вона мусить ч и н н о п р и й м а т и у ч а с т ь в ж и т т ю - і тоді вона має право на нього.

Але за свій життєвий термін часу не поповнити хоч маленький творчий вклад в надбання суспільства - це значить не бути гідним громадянином даного суспільства, це значить бути спостерігачем, це значить бути трутнем на землі - це, накінець, бути німою орудою в руках інших, в більшості ворожих, сил.

Про правдивість всього цього вищезгаданого ще один раз могли переконатися міліони людей в концентраційних таборах та тюрмах.

І. Чайка.

- = o O o = -

ОГЛЯД ЦЕНТРАЛЬНИХ ГАЗЕТ.
/23. 7. 1946.р./

"Красная звезда" друкує повідомлення свого кореспондента, який недавно повернувся з американської окупаційної зони Німеччини. Він пише, що ходять чутки про те, ніби нацисти хотіли висадити будинок нюрнбергського суду; про те, що німці співають нову пісеньку, де вони з жалем згадують про велич Німеччини, яка опинилась в тяжкому сучасному становищі, де вони, однак, в одному із рядків цієї пісні заявляють: "це все пропало, ми своє вернемо." Американці дуже підтримують нацизм - згадує він піз-

ніше. Найбільш підтримують нацизм в той спосіб, що на своїй зоні вони мають багато збігців та неповоротців радянського союзу та інших демократичних східних держав.

В таборах "ДП" знайшли собі притулок, допомогу та опіку, гестапівці, поліцисти, старости, бургомістри, бандити, головорізи, есесовці, помічники та співпрацівники ворога, диверсанти та зрадники.

Німці охоче читають ворожу писанину на польській, українській, прибалтійських та югославянських мовах.

Не могли не знати американці, що в Мюнхені відбувалась "конференція" заклятих ворогів радянського союзу.

Ні оживлений шум міст, ні терпке баварське пиво, ні кіно, ні світлові театральні реклями, ні звуки джазової музики - ніщо не може заглушити чуття тривоги і досади подорожнього по американській окупаційній зоні.

- = o O o = -

СПРОСТУВАННЯ.

В кінці минулого місяця розпорядженням американських військових властей скасовано Міжнародню Унію Політв'язнів та Польську Лігу Політв'язнів в Мюнхені.

Причина скасування: як Міжнародня Унія, так і Польська Ліга Політв'язнів не були представлені на відповідне затвердження американським військовим властям, як легальні інституції.

Ведуться переговори між управами вищезгаданих двох інституцій та американською військовою владою.

Є всі підстави ствердити про те, що ці дві інституції в найближчім часі відновлять свою працю.

Можливо, з закриттям вищезгаданих двох інституцій в широкому маштабі ходять чутки, нібито розвязана також Ліга українських політв'язнів в Мюнхені.

Ми почуваємось до обов'язку ствердити те, що дане розпорядження американських військових властей про закриття Міжнародньої Уніі та Польської Ліги не має нічого спільного з Лігою українських політв'язнів в Мюнхені.

Ліга українських політв'язнів в Мюнхені визнана і відповідно затверджена американською військовою владою, як самостійна легальна інституція ще влітку минулого року.

Корнберг, 6. VIII. 1946.

Управа Філії українських політв'язнів в Корнберзі.

ЗМІСТ.

		Ст.
1.	На боєвій сторожі	1.
2.	Другові	3.
3.	Дмитро Мирон-Орлик	3.
4.	Колективізація	5.
5.	Володимир Великий	6.
6.	Подорож в смерть	9.
7.	Незабутні факти	12.
8.	Одна година	14.
9.	Спогади	16.
10.	Втеча	17.
11.	Концтабір - життєвий університет	22.
12.	Огляд центральних газет	23.
13.	Спростування	24.

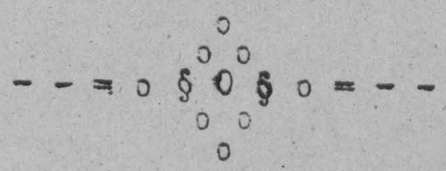

"ЗА ВОЛЮ" ВИДАЄ ФІЛІЯ УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТВ'ЯЗНІВ В КОРНЬЕРЗІ

Редколегія.

ВОЛЯ НАРОДАМ! ВОЛЯ ЛЮДИНІ!

ЗА ВОЛЮ

№ 7

ВЕРЕСЕНЬ

1946 р.

УКРАЇНСЬКИЙ
Ь. 1226
МУЗЕЙ-АРХІВ

С. Кубанець.

ВЕЛИКИЙ ПАТРІОТ.

/До восьмидесятиріччя з дня народження і дванадцятиріччя з дня смерти Михайла Грушевського/.

На скрижалях історії української нації мусить бути вписане поруч з іменами Володимира, Ярослава, Хмельницького, Мазепи, Шевченка, Франка, Петлюри, Коновальця і ім'я Михайла Грушевського, велетня української науки, великого організатора культурно-національної праці і першого керманича Української Народньої Республіки.

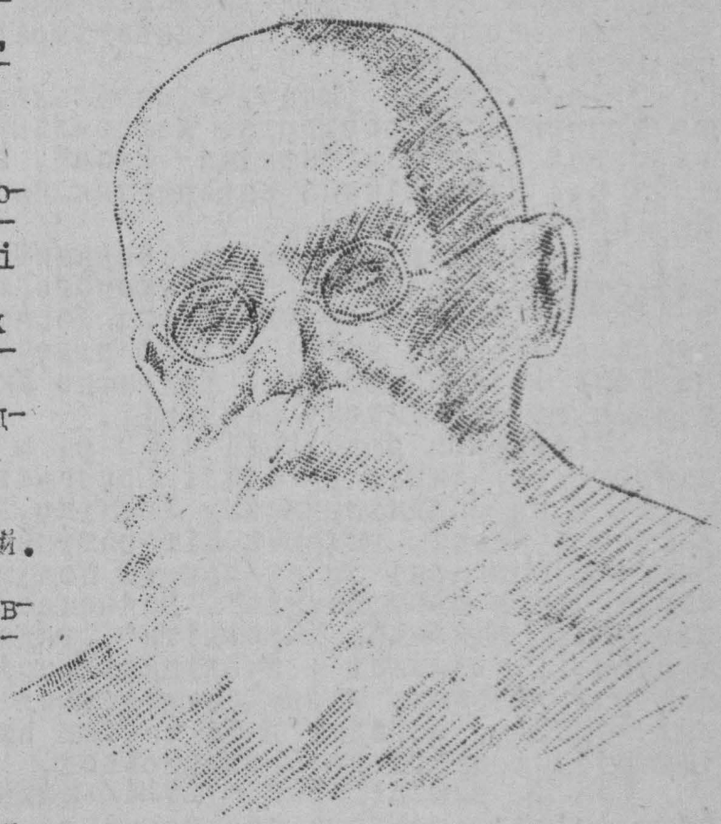

Вісімдесять літ, тяжких і многоважних своїми наслідками для української нації відділяють нас від дня народження і дванадцять літ від дня, коли навіки спочив великий всеукраїнець, великий соборник Михайло Грушевський. В трагічному стані залишив славний патріот свою батьківщину, під чоботом окупанта — більшовика, вмираючи на становищі трохи упривілейованого в'язня. З немалою помпою і з великою радістю ховали більшовики останки зацькованого великого українця на Байковому цвинтарі в Києві, заарештувавши перед похороном всіх тих, хто міг виявити хоч тінь протесту супроти ганьби, вчиненої ними похороном славного патріота. Раділи вороги, доконавши останнього, як вони говорили "українського бандита з бородою".

А проте, вічнотворчий, вічнодіяльний дух Михайла Грушевського, його невичерпна енергія, його любов до української нації, його ціле життя, покладене на оборону чести і слави українського народу, його боротьба за вільне, самостійне життя української нації будуть завжди скарбницею, звідки не тільки наше, а й прийдешні покоління будуть черпати, як цілющу воду, широку, як море, любов до Батьківщини, до Вітчизни своєї україно-козацької.

Нема змоги в короткій статті розповісти про життя й діяльність Михайла Грушевського, то ж хоч в загальних рисах зупинимось бодай на тому, про що конечне треба знати.

Михайло Грушевський народився 29 вересня 1866 року в місті Холмі. Трьохрічним хлопцем, разом з усією родиною, з батьком Сергієм Грушевським, вчителем гімназії, виїхав на Закавказзя, до Тифлісу, де і провів свої юнацькі роки, там же здобувши середню освіту. Батьки віддані українські патріоти, виховували Михайла в любові до України, отож ще в гімназії талановитий гімназист починає писати оповідання українською мовою і дістає похвалу від письменника Нечуя Левицького. Закінчивши середню школу, Грушевський, не вагаючись, вступає до Київського Університету на історико-філологічний факультет і стає найкращим учнем славного історика України Володимира Антоновича. Вже на

другому курсі Університету друкує велику працю - Історію Київської землі, дістає за нею найвищу нагороду, а закінчивши університет, там же лишається для підготовки до професорської діяльности. 1894 р., саме закінчивши свої заняття для здобуття права посідати професорську катедру, за рекомендацією Антоновича стає професором історії Львівського Університету. Так розпочинається надзвичайно важливий західньо-український період в житті Михайла Грушевського.

Саме тут, в умовах ліберальної Австрійської імперії, Михайло Грушевський розгортає колосальну роботу й розпочинає епохальну працю "Історію України- Руси", що її перший том вийшов у світ 1898 р., ніби вінець завершення національно-культурного відродження України XIX віку.

З приїздом до Львова, обраний на голову історико-філологічної секції Українського Наукового Товариства ім. Шевченка, він з 1897 р. стає головою цілого Товариства, і в наслідок невсипущої власної праці і праці цілого ряду вчених під його керівництвом, Наукове Товариство стає фактично Українською Академією Наук, тільки що без титулу Академії.

З вибухом революції 1905 р. в Росії та пом'якшенням терору супроти українців в Росії, Грушевський переносить свою діяльність і на Наддніпрянську Україну, закладаючи там Наукове Товариство в Києві, видаючи Літературно-науковий Вісник, засновуючи газети, книгарні та створюючи політичну організацію "Товариство українських поступовців". Водночас у Львові й в Галичині поширює друкарні, закладає "Просвіти", видає сотні томів наукової, популярної, шкільної і публіцистичної літератури. Отже, стає тим центром, навколо якого обертається культурно-політичне життя цілої України, що одна з її частин входила до складу Російської імперії, а друга до Австрійської.

За 20 років /1894 - 1914/ Михайло Грушевський зробив те, що не змогли зробити попередні покоління українства. Грушевський поклав основи справжньої української науки і, пишучи сам і спонукуючи до того інших, відкрив Україну перед цілим культурним світом.

Війна 1914 року застала Грушевського в Карпатах, а через те, що Грушевський стояв на тій позиції, що Україна в тій війні мала вести свою, незалежну від воюючих держав, політику, на нього посипалися доноси австрійському урядові, і в наслідок цього Грушевський мусив виїхати до Києва, щоб стати об'єктом нечуваної нагінки на себе і на українство взагалі. З приїздом Грушевського до Києва російський уряд в стократ посилив репресії супроти українців, а самого Грушевського, іменуючи "зрадником", "Мазепою", "австрійським шпіоном", запакував в Лукянівську тюрму, звітси зіслав до Симбірська. І тільки згодом він дістає право жити в Казані, яку покидає з вибухом лютневої революції 1917 р.

Величезні заслуги перед українською нацією, слава оборонця українського народу були підставою для творців Української Держави обрати на Керманича її Михайла Грушевського.

Молода Українська Держава впала під ударами більшовицької навали, і Михайло Грушевський опинився на еміграції. Тут він жив у Відні, потім у Празі, не припиняючи своєї науково-історичної роботи та гуртуючи навколо себе молоді кадри. На початку 1924 р. Грушевський повертається на Україну і очолює фронт української науки та стає тим, на кого орієнтуючись, виростали нові борці супроти більшовика -окупанта, за волю України, на підсовітській Україні.

По різному можна розцінювати поворот Михайла Грушевського під більшовицький серп і молот, але безперечним фактом є те, що перебування Грушевського на підсовітській Україні підсилювало безупинне змагання українства за самостійну Україну супроти більшовицьких окупантів. Грушевський в підсовітській Україні,

в умовах страшного терору, ніколи не поступався своєю вірою і своїми ідеалами та був прикладом незламної волі в обороні України. Поворот Грушевського на Україну був продиктований його великою любов'ю до свого народу, української землі і твердою вірою в можливість своєю працею полегшити долю свого народу, стати оборонцем його, зрештою нести тяжкий хрест своєї нації і вмерти на рідній землі.

В тяжких умовах, завжди цькований, він і в підсовітській Україні зробив стільки на полі української культури, що перелякав кремлівських можновладців, і караюча рука ГПУ передусім упала на Українську Академію Наук і на її натхненника Михайла Грушевського. Домашні арешти, виклики до ГПУ, "примусові командировки" до Москви - і, нарешті, категорична заборона повороту в Україну. Харківських і київських енкаведистів заступили в Москві найспритніші енкаведисти з Луб'янки і, створивши нестерпні умови для Михайла Грушевського, поступово, як ті п'явки висисали благородну кров нашого великого патріота і досягли, нарешті, найбільшого щастя катів, коли великий соборник і борець за волю українського народу 24 листопада 1934 р. навіки закрив свої очі.

Хоч би як оцінювали діяльність Михайла Грушевського сучасники, та історично-вірна оцінка його прийде завтра.

Мусимо пам'ятати, що національно-державний зміст діяльности Грушевського - це певний етап в історії національно-державного стану української нації, це певний етап в історії української політичної думки. Мусимо пам'ятати, що Грушевський був тим, кому судила доля завершити те, чого досягло українство за XIX ст. Грушевський на ідеях XIX ст., репрезентованих в Україні Шевченком, кирило-методіївцями, "Громадою" і Михайлом Драгомановим, перший науково історично обгрунтував і довів право українського народу на своє державне буття та накреслив, використавши досвід минулого, шляхи історичного майбутнього української нації.

Ідеї згаданих організацій і людей були ідеологічним фундаментом суспільно-політичного світогляду Грушевського. Суть же цього світогляду полягала в тому, що народ, трудящі верстви народу передусім, є основа й державно-творчий фактор всякої нації, отже, основними, головними повинні бути ті кличі й домагання, що їх висуває народ. Звітси і в історії і в політиці орієнтація на маси. "Народ, маса народна, є і повинен бути альфою й сметою історичного розвитку. Він зі своїми ідеалами й змаганнями, зі своєю боротьбою, поспіхами й помилками, є єдиний герой історії" говорив Грушевський на першій лекції у Львівському Університеті. Цю віру в народ він поніс з собою і в могилу, замикаючи коло певної державно-політичної концепції, започаткованої кирило-методіївцями, усталеної Михайлом Драгомановим і пропагованої пізніше з певними корективами партією соціялістів - революціонерів.

Та значення Михайла Грушевського не в його особистих соціяльних поглядах, його значення в тій епохальній, ні з ким незрівняній праці по організації національно-визвольної боротьби української нації до революції, в добу революції і після революції.

Колись Михайло Грушевський писав: "Ви люди боязкої душі й невідважної мислі. Ви хочете проїхати безплатними пасажирами до будучої України, не віддавши нічого тій страшній боротьбі, котрою вона здобувається. Ви краще відійдіть, коли не маєте охоти піддатись твердим вимогам цього часу. Зійдіть з політичної, громадської арени, не перешкоджайте тим, хто має сміливість працювати й творити нове життя".

І Грушевський справді був сміливим борцем і відважним мислителем. Михайло Грушевський, всупереч традиційній, визнаній не тільки російською, а й світовою історіографією схеми істо-

ричного процесу Росії, виступає з своєю геніяльною схемою історичного розвитку східного слов'янства і з залізною логікою доводить ненауковість, штучність і тенденційність тієї схеми. Михайло Грушевський створює не тільки схему історичного процесу України, а написав історію України - працю, що на вічні часи утвердила славу її творця, а нашу націю поставила як рівноправну з усіма народами світу. Грушевський створив науку української історії в найширшому розумінні, створив кадри істориків України, і нема жодного історика кінця XIX і початку XX ст., що не був би під впливом чи не належав до школи Михайла Грушевського.

Найголовніше в діяльності Грушевського є те, що він і в своїй епохальній праці з історії, історії літератури, етнографії, соціології, публіцистичних і в щоденній практичній роботі завжди був всеукраїнцем, соборником, завжди стояв за єдність і дружну співпрацю синів усіх українських земель, всіх українців, що прагнуть волі, самостійности й добробуту українського народу. Шумський писав, що Грушевський, коли між українськими есерами й есдеками зайшли непорозуміння, зібрав їх до свого кабінету в Центральній Раді і сказав: "Що це ви завелися? Адже це вороги української національної справи - російські есери й меншовики вас підштовхують на взаємну боротьбу, щоб ви перегризлися, а вони тоді сядуть зверху".

Як і в той відповідальний момент творення української держави, так і раніше, так і до самої смерти Грушевський був носієм пропагатором і надхненним, чесним борцем за єдину, неподільну, самостійну, соборну, Українську Державу.

В цьому, і саме в цьому і є найбільше значення великого патріота й соборника Михайла Грушевського.

В. Байда.

ЩОСЬ В ГРУДЯХ МОЇХ КЛЕКОЧЕ.

Щось в грудях моїх клекоче,
А що саме - я не знаю,
Мов пробитися щось хоче,
Я ж в собі його тримаю.
Може то біда народня
Стоголосо там ридає,
Мов невільники голодні,
Свою долю проклинає.
Може воля то козацька,
У грудях моїх закута,
Хоче вирватись зненачька,
Грізно світом колихнути.
Може то Дніпро - Славута,
Бистоводний і могутній,
Розірвати хоче пута
І клекоче в грізній люті.
Може вітер то зі Сходу,
Що корчі й дуби ламає,
Хоче вийти на свободу,
Та в безсиллі завиває.
Може то Україна плаче,
Хоче волі і простору,
Я ж замкнув її неначе
На замки міцні знадвору.
Щось в грудях моїх клекоче,
.....

Дрогобич 31 XII 194

В РОЧНИЦЮ СМЕРТИ ОЛЕКСАНДРА КОШИЦЯ.

/12.IX.1875 - 22.IX.1944./

Ідея створити хор і вести національно-українську пропаганду за допомогою пісні зродилась у Симона Петлюри. В грудні 1918 р. С. П. доручив голові музичного відділу міністерства Народної Освіти - Кирилові Стеценкові та Олександрові Кошицеві перевести це в життя. Треба згадати, що були і такі особи, ба навіть досить впливові, що ставились неприхильно до цієї справи, мовляв, Европу дуже мало зацікавить українська пісня, а найкраще давати б концерти у прифронтових смугах українським воякам і взагалі не виїздити поза межі України.

Оголошено конкурс, на якому вибрано сто співаків. Були це найкращі сили України. Одначе, наступ більшовиків в Україну не дозволив О.Кошицеві зібрати їх усіх, а тому мусив він доповнити хор іншими співаками. Хорові дано назву Українська Республіканська Капеля. Репертуар капелі ще перед виїздом закордон обговорювався і укладався в музичному Відділі Міністерства Освіти в присутності Леонтовича, Стеценка, Кошиця, Степового і інших композиторів.

Перший концерт відбувся 11. IУ. 1919 р. в Станиславові. Другий концерт відбувся 14. IУ, а 20. IУ. капеля співала підчас Великодної Служби Божої в Стрию. 25. IУ капеля вже була в Ужгороді. Русофіли та чеська влада також поставились неприхильно до капелі, а навіть більше того задержали їх. По різних інтервенціях капеля переїхала в Прагу. Перший концерт в Празі був 11 травня. Звичайно, адміністрація капелі запрошувала заходи на концерти найбільших знавців музичного мистецтва, як також високих достойників влади. Концерт все починався гимном держави, в якій знаходилися, і українським. Коли капеля відспівала чеський гимн, то чехи, які уважали, що композиція їхнього гимну не зовсім вдала, признали, що українці показали, як належить співати чеський гимн.

Чеські критики надзвичайно прихильно поставились до української капелі. В Празі капеля влаштувала ще чотири концерти і переїхала на провінцію бо дороге життя в Празі не дозволяло задержуватись довше. Взагалі фінансова забезпеченість капелі була недостатня, бо вона давала багато концертів безплатно, тому, що її метою були не гроші, а показати чужинцям високу українську музичну культуру та спопуляризувати мало знану в тодішній Европі українську справу. Капеля дає концерти в Пільзні, Брні, Простіїові, Оломовці, Хрудімі і потім знову повернулась до Праги. Вся чеська преса заговорила про Українську Республіканську Капелю. В Празі вітали Олександра Кошиця навіть такі тверді русофіли, як голова народно-соціялістичної партії В. Клофач. В Празі капеля відспівала ще два концерти.

Разом в Чехії дано 21 концерт. В Празі капеля завела пам'ятну книгу, названу потім "золотою". В книзі цій містили свої враження мистецькі, політичні і громадські діячі поодиноких держав. Між підписами були також декілька підписів голов держав. Треба згадати, що на двірець в Празі вийшла про-

щати українську капелю вся чеська еліта. По довгих клопотаннях капеля переїхала в Австрію. У Відні і в краю капеля дає 10 концертів. З Австрії вона переїхала до Швайцарії і дала концерти в містах: Базель, Цюрих, Женева, Лозанна /разом 10 концертів/. 3-го листопада капеля виїхала до Франції. В Парижі дала концерт 6-го листопада, потім у Бордо, Тулузі, Марселі, Ніцці і Ліоні. Всюди критики, як також слухачі приймали концерти з великим захопленням.

З Франції капеля переїхала до Бельгії, де дала 6-ть концертів, а звідти до Голандії. В Антверпені присутніх на концерті було понад 7.000 осіб. З початком 1920 р. капеля концертує в Лондоні і по концертах в Англії вертає вдруге до Бельгії в Брюссель.

Після концерту королева особисто дякувала диригентові і вписалась у пропам'ятну книгу, як також вписались декілька міністрів і бургомістр міста Брюсселя.
З Бельгії капеля переїздить в Німеччину і вже 28. IУ.1920. вона дає свої концерти в Берлині. Що неділі капеля давала концерти в церковній залі для робітництва.
Капеля давала також концерт в скомпонізованім таборі інтернованих у Зальцведелі. Таборовики прийняли капелю прямо ворожо, а підчас співання українського гимну не вставали. Але все таки аплодували - рідна пісня вплинула на них.

В липні 1920 року настає розпад капелі. Група капелян /18 осіб/ виїхала до Ужгороду під проводом Ол. Приходька, друга ж група під проводом Кириченка відправляється в концертову подорож до Еспанії. Кошиць з основним тілом капелі реорганізує і доповнює її в Варшаві, і під назвою "Український Національний Хор" поїхав в Еспанію. Дають концерти в Барселоні, Більбао, Овіедо, потім переїздить хор далі і дає концерти у Франції, Бельгії, Німеччині, а опісля виїжджає за Океан в Америку. В Америці Український Національний Хор дає концерти у всіх більших містах З'єднаних Держав.

Звідти переїздить до Мексики. В Мексико - Сіті хор виступає на майдані бою биків. Перший концерт відвідало 28.000 слухачів, другий 35.000, а третій 36.000.
На двох концертах був і президент республіки.

З Мексики, де хор дав 50 концертів повернувся до Північної Америки. Від жовтня 1922 р. до середини березня 1923 р. Український Національний Хор дав 138 концертів і зробив 40.000 км. залізницею і морем.

В Ню-Йорку 1923 р. хор виступав на американському конгресі діячів преси перед 2.600 делегатами. Український Національний Хор виступав ще в Бразилії, Аргентині, Уругваї та Кубі. В Америці хор Ол. Кошиця мав концерт із напівнегритянською програмою, виконання якого викликало в присутніх негрів шал радости. Ол. Кошиця вітали і молилися до нього, неначе до якогось божка, а по закінченні концерту негритянська публіка винесла його з концертової залі на руках до авта.

Т. Щуровська, як помічниця диригента, причинилася дуже багато до організації капелі, як також "винесла на своїх плечах усю чорну працю підготовки до концертів".

Працю, що її провів Ол. Кошиць зі своєю капелею у той час, не дається оцінити. Ці концерти по Европі і Америці рознесли широко між маси Заходу славу українськсї капелі, а разом з цим Захід пізнав, що "якісь" українці, що борються за те, щоб здобути свою самостійну незалежну державу, мають прекрасну музичну культуру, традицію та історію.

Ол. Кошиця вважали за найкращого диригента Европи, який

не диригував, а неначе грав на якомусь чудовому інструменті. Слухачі на залі часто сиділи немов очаровані, витягнувши голови вперед, хотіли як тільки можна найближче бути біля цього прекрасного хору. Не раз чужинці - композитори не довіряли басам і думали, що десь на сцені заховані органи допомагають хорові, але після концерту підходили до тих басів і самі перевіряли це та дивувались, що українці мають таких глибоких контристів, а це для них було новиною.

В програмах друкувались не лише поодинокі точки, але також зміст поодиноких пісень і їх значіння, а тому публіка слухала зі зрозумінням і захопленням, а найбільш улюбленими були "Дума про Почаївську Божу Матір", "Щедрик", "На вулиці скрипка грає" і інші.

Хто слухав хор Ол. Котиця, той ніколи не зможе забути враження, яке справив на нього цей хор.
Колишній президент республіканської Еспанії, перебуваючи в концентраційному таборі в Саксенгавзен в розмові з в'язнями українцями біля Берліну, дуже мило згадував виступи української капелі в Еспанії.

А тому нашим святим обов'язком є допомагати всіма силами тим хорам, що ступають слідами Ол. Котиця, бо це сьогодні є теж наша зброя, що знайомить світ із нашим життям і прагненнями та через яку кінець-кінців він довідається, що існує українська нація, яка повністю заслуговує на незалежне самостійницьке державне життя.

Б. К.

В. Байда.

КОХАНІЙ НАДІЇ.

Не в садках розцвіло в нас кохання,
Не зірки його з неба знесли,
Серед бурі війни, серед смерти, конання
Розпач, жах нас докупи звели.
Ми в обіймах по трупах ступали,
З блиском бомб у очах ми ішли,
Завивали голодні шакали,
В грудях наших сирени гули.
Боротьбою прикуті обоє,
Золоті ми кайдани несли,
Визволяли нарід свій з неволі,
В помсті, злобі й коханні жили!
Босі ноги терни нам кололи,
По калюжах крові ми брили,
Зголоднілі зимою хололи,
Поцілунками грілися ми.
А тепер це все є лиш мрія,
І шляхи наші знову розійшлись,
Та вогонь ще в душі пламеніє,
О, Надіє кохана, вернись!

Корнберг 2. 1. 1946 р.

КРИВАВА КОНСТИТУЦІЯ 1936 р.

В 1936 р. я працював на золотій копальні "Кезілчук" тресту північ-кавказ-золото.

Було оголошено, що за новою "сталінською конституцією" всі позбавлені виборчих прав матимуть право не тільки обирати до рад, але й бути обраними. Це право матимуть всі мешканці радянського союзу, навіть колишні офіцери та духовенство. Промовці й агітатори, не соромлячись, сипали цифрами: "Маємо 7 міліардів пудів хліба, міліони пудів вовни, бавовни, доволі взуття. Будемо мати що їсти і вдягтися. Маємо крицю, залізо, чавун, всякі машини, варстати тощо. Ми вже наздогнали і випереджаєм Европу - на черзі Америка".

Виходило, що з цією конституцією будемо всі жити, неначе в раю. Багато людей повірило, що нарешті прийшов край всім злидням і біді. Були й такі, що тихесенько час-від-часу промовляли: "Глядіть, хлопці, щоб з цією конституцією не попали замість в рай та в пекло".

Ошукані люди ще дискутували, а вже по містах і селах розпочало свою працю НКВД. Не відразу зрозуміли, хто буде брати участь у виборах, кому відчинять браму в рай, а кому доведеться мандрувати на далеку північ. Не всі відразу зрозуміли, що це є "іжачі рукавиці", проте, незабаром довідалися.

"Батько народу" дав наказ наркомові НКВД - Ежову "викорчовувати" всіх:

1/ хто був позбавлений виборчих прав,

2/ хто мав рідних або знайомих закордоном,

3/ хто був підозрілим, в більшості ті, що мешкали поблизу кордонів Румунії, Польщі, Литви, Лагвії, Естонії і т. д. Почали цю "роботу" в 1936 р., а найбільших "досягнень" домоглися в 1939 р. Ця "робота" мала за завдання залякати виборців перед виборами та забезпечити на 100% вибір потрібних партії людей. Всі вищезгадані категорії людей "конституція" гнала на північ і на схід.

Мені грішному довелося втікати з Кавказу на Урал, але й там не владося сховатись. 19-го травня 1937 р. я покинув Кавказ, а 19-го серпня того ж року попав у "іжачі рукавиці". Це було в Мідногорську, а звідти перевезли мене до міста Орськ, де посадили до бетонної камери. Обвинувачення було слідуюче:

1/ організація кубанських, оренбургських та уральських козаків проти радянської влади;

2/ шкідництво в копальнях, терористична діяльність /забито 44 робітники/;

3/ агітація проти збірки на допомогу іспанським дітям;

4/ індивідуальна агітація проти радянського союзу.

Все це була найбезсоромніша брехня. Справа полягала в тому, що я був позбавлений виборчих прав за те, що боровся проти совітів до 1922 р. /але був амнестійований пізніше/.

А що робили з в'язнями! Годі передати словами. В арсеналі катівень НКВД було: крижана вода на голову, голки під нігті, давлення пальців у дверях, брезентові мішки, закручування мотузком голови, а потім намочування водою. Морили, при тому, голодом, пізніше давали солону рибу і залишали на два - три дні без води та не давали спати. Деякі в'язні терпіли такі муки по 3 - 10 місяців, більша частина з яких гинула.

Судила всіх т. зв. "трійка" позасічно. Присуд не оголошували. Привезли нас цілу партію до Няндоми /коло Архангельська/ і тут тільки оголосили присуд: "ст. 58, розділи 7,8, 10,11 - 10 років без права листування."

Від Няндоли до Поялинко, де був табір /160 км./ гнали

нас пішки по снігу, без їжі та пиття, - і тільки вечером давали дещо попоїсти. У Поямінках розподілили нас по бригадах, і тільки тоді довідалися ми, скільки людей загинуло в дорозі....

Гнали дві групи /партії/ по 250 осіб, разом 500, а на місці виявилось, що більше, як 20 осіб бракує: 2, кажуть, загинули підчас перевозу через річку Болошку, а решту розстріляли, бо ті не в силах були дальше йти.

...На другий день пішли до лісу. Мене призначили бригадиром лісорубної бригади /44 ос./- більшість уральські та оренбургські козаки. Лісорубів із нас було тільки два - решта землероби.

План:6 кубометрів денно на кожного, а день короткий, люди напівбосі, голодні. Виснажені люди вмирали в лісі, в таборі. Щоб "виконати" план - ішли на всякі хитрощі, т. зв. "очковтірательство" /обман/. За таке "очковтірательство" в 1938 р. потрапив я до табору Каргопіль № 30, що його звали смертним.

А тепер декілька слів про життя в тому таборі Поямінках. Будять рано, через 10 - 15 хв. треба виходити, хто спізнився - б'ють. І коли біжить начальник, люди аж двері ламають, так поспішають на будівництво безкласової "вітризни". Вишикують, порахують і до праці. Попрацювали так зо два тижні, а потім наклали план. На мою бригаду припадало 198 кубометрів, цесто 4,5 кубо - метра на кожного. Треба було, крім того, спиляти дерево не вище 10 - 15 цм. від землі, розтяти згідно технічних умовин, очистить гілля та розробити дерево на різні гатунки: шпали, на експорт і т. д. /всього 72 гатунки/ На кінець треба було спалить гілля, а матеріял скласти у штабелі.

Виконати норму було зовсім неможливо, а тому майже завжди доводилось навіть не одержати нормального денного порціону тому, що при невиконанні плану давали на день 500 грам "суррогатного" хліба та 0,5 лт. супу /"баланда"/.

Людина слабне що далі, то більше, виробляє ще менше, а тоді і після роботи не пускають до бараків, натомість садовлять до ізолятора, де дають 100 грам хліба та трохи води. За кілька днів в таких умовинах людина зовсім слабіє, вмирає.

От до такого "ізолятора" потрапив в'язень Марущак з 7-го бараку, що був ледве живий. За один день у цьому бараці померло 7 осіб. Черговими були два старі козаки - оренбургський козак Грегоріев та уральський - Глібов. Померлих вечером витягають і кладуть у приготовлену яму. Дійшла черга і до діда Марущака, що його вважали за померлого. Витягли його за ноги з нар, він вдарився головою об підлогу й застогнав. Чергові схаменулися. Один із них каже: "Гриша бегі до доктора, дед еще дишет". Лікаря в амбулаторії не було. Гриша побіг до начальника дільниці. Той спочатку не зрозумів в чому справа, але коли довідався, що Марущак уже записаний до акту смертних /разом 90 осіб/, почав лаятись: "Кто же дурак, доктор ілі ти? Мало акту на 90 человек, а ти мне делаєш 89! Я тебя дурня поховаю вместо него!"
Взяли бідолагу Марущака за ноги та й кинули до ями.

Ранком до табору приїхала дочка діда Марущака, яка мала дозвіл на побачення з батьком. На запитання: "Де мій батько?", дістала звичайну суху відповідь, що він вчора помер і вже похований. Тоді вона звернулась до конюха, щоб той показав їй хоч могилу, де лежить її рідний батько.
Конюх /інженер по фаху/ був її якраз знайомий. Він впізнав її відразу, але вона його не могла пізнати: так змінився на

ції каторжній праці.

Він повів її до ями. Побачивши серед великої кучі трупів свого батька, вона скочила до ями і, притулившись до нього, хотіла попрощатись та в останній раз поцілувати батька. ... Раптом відчула, що він, її рідний батько, здається, ще дихає. Вона закричала, заплакала і, знепритомнівши, упала на нього. Покликали лікаря, витягли Марущака з ями, і на третій день він вже сидів поруч з своєю донькою та їв гостинці, що вона їх для нього привезла.

А рівно через місяць, як відїхала донька додому, до табору приїхав заступник Вишинського /верховного прокурора/ для розгляду цієї справи. Ми сподівались, що наше начальство покарають та дадуть нове, яке може буде краще. Але залишили всіх на своїх місцях, за винятком Соколова, що його відкликали до Москви. І життя наше ішло дальше постарому.

Приїзд заступника Вишинського допоміг, здається, лише мені одному. Я вихлопотав право листуватись з сім'єю. Моя дружина, коли довідалась, де я перебуваю, через обласного прокурора потрапила обробити справу так, що я в 1940 році повернувся до Мідногорська. Це коштувало недешево. Майже все майно моє пішло на мій викуп.

Приїхав я до Мідногорська, пробув два місяці й довелося знову бігти на Кавказ, бо якби не втік, змушений був би знову вертати до Архангельська.

Роман.

======

З МИНУЛОГО.

Коли в 1936 році більшовики продали японцям східно-китайську залізницю /в Манджурії/, радянська преса переповнена була дописами про повернення службовців та робітників цієї залізниці на батьківщину. На ввесь світ лунали радіопередачі про щасливих людей, які, нарешті, мають змогу залишити Китай. Зустрічали тих, що повертали з музикою, промовами. Але вже через кілька днів ці "щасливі" поворотці стояли в чергах по хліб, мило, сіль, цукор та повертались додому з порожніми кошиками.

Почалися балачки про те, що в "нещасному" Китаї селяни китайці привозили харчеві продукти просто додому, а тут не те. За це майже всіх колишніх службовців та робітників, що прибули з Манджурії, переселили до .... північних концтаборів /Архангельська обл./.

Бувшого начальника східно-китайської залізниці Ютманова розстріляно. Розстріляли також багато вищих урядовців залізниці. Решту через "спец-трійки" засуджено перевезти до таборів на термін від 10 до 25 років.

На гачок радянської пропаганди потрапило багато фінів, що їх як спеціалістів, вербували на лісорозробки. Через 2-3 тижні вони вже тікали назад додому. Втікачів заарештовували та засуджували на 10 - 25 років концтабору. Нещасні, щоб визволитись з цієї каторги, відрубували собі пальці на руках, або на ногах - щоб тим часом хоч трохи відпочити в шпиталі. Проте, керівництво таборів довідалось, що це робиться навмисно, і пізніше замість шпиталю відсилали "саморубів" дальше до праці.

Сотні тисяч людей з Манджурії, Польщі, Фінляндії, Бесарабії, Естонії, Латвії, Литви попали до далеких сибірських концтаборів. Багато з них заплатило своїм життям там, в країні, де "гріє" сонце сталінської конституції.

Роман.

С. Корнецький.

УСІ ЗА ОДНОГО.

Навантажена в'язнями автомашина примчала до табору. Вартові СС-и понастромлювали багнети на кріси, гнівно поглядають на всі боки. В'язні, що працювали біля табору, здивовано запитують прибувших: "що трапилось? Десята година, а вас уже й привезли та ще й під посиленою охороною?"

- Утік один росіянин!... Буде нам сьогодні... Скоро посідуть його шукати - репетував заляканий "капо", бо втікач був з його групи.

- Фю-р-р-р! - засюрчали свистки.

- Аллес антретен!

І через дві години були ми всі в льохах, де містився наш "Арбайтслягер" - філія концтабору в Гросс-Розен.

- Штільгештанден! - скрикнув комендант табору СС і почалась катівня. 99-ть в'язнів благальними очима поглядають на команданта, немов просячи помилування. Немає помилування. По одному викликає він до себе і робить короткий трус по кишенях, при чому п'ять пальців його здорові руки на лиці кожного в'язня різко відбиваються, а прислужливі собаки закінчують почату ним роботу. По тім кожний в'язень мусить пройти мимо ляльки, зробленої в тюрмі СС-на, й примусово виконати "міцен аб", "міцен ауф", при чому працює вже нагайка. Майже кожного не минула вона.

Катування зростає. Перелякана маса за наказом кладеться на цементову долівку, 20 цм. у воді. Всі качаються, а комендант на підвищенні тільки керує собаками й нагайкою. Крик, плач, стогін весь час було чути по коридорі. У цього відкусила собака вухо, в того комендант вибив зуби і т. д. Реве з переляку й болю страдаюча маса. Ніхто не допомогає. Не милує ні одного лютий "Гефрайтер" і ще більше лютує, тримаючи твердо в лівій руці пістоль, а в правій нагайку.

І знову нова видумка. Він наказав в'язням лягати на одному кінці коридору у велику купу. Горе тому хто попав на спід. Під великим тягарем інших в'язнів, його задушували. Горе також тому, хто був наверху, бо лютий комендант, підганяючи, безмилосердно їх катував.

Зойк, крик не вгаває. Кожний по своєму взиває Бога: "О, Господи, не дай пропасти!" Тяжко дихаємо. Кожний, наче з калюжі, вилізе з тієї купи ввесь забруднений.

- Ох, горе! За одного втікача, так тяжко всі мучимося, - промовив плачучи один поляк, який промивав брудною водою своє обличчя.

- Дай, Господи, йому тільки щасливо дістатись на правдиву волю - подумав я, бо говорити було небезпечно.

- А ми вже якось видержимо ці муки.

Ні, не всі видержали. Після такого знущання осталось три в'язні закатовані, а п'ять напів живих.

Перерва.

Голод і втома не дає стояти на ногах, а сідати заборонено. З покалічених облич, рук та ніг спливає брудна, змішана з грязю кров. У замкнутім льоху очікуєм смерти. Не має рятунку, не має помилування й не має кінця тортурам. Не бачимо нічого, тільки шматки зоряного неба - через маленькі заграновані віконця - й жорстокого новітнього "Джін-Гіс-Хана" на підвищенні. Знову наказ, і ціла група пересунулась в один куток коридору, залишивши тільки одного найбільшого ростом в'язня позаду. В'язень цей трошки схиляється, а всі інші по черзі мусять через нього скакати, при чому "для роз-

гону" дістає кожний по одному удару нагайкою по крижах. Хто перескочив, цей міг вже йти до своєї камери. А хто не перескочив, був дуже бритий і залишений скакати через менгого в'язня, і так ішло до найменшого.

Біля години 11-ої всі в'язні були відпущені до своїх камер і за дозволом лягали спати. Щасливий той, що остався ще живий, - задоволений лягав на ліжко спати, забувши вже про обід і про вечерю. А тепер сміх і плач. Кожний розказує, як він уживав всяких комбінацій перед страшною нагайкою оввірілого команданта, аж поки й позасипляли смачно.

Недовго спали ми, бо клятий командант десь біля 12-ої розбудив нас знову своїм божевільним криком, провіряючи чистоту тіла й одежі кожного в'язня. У кого були нечисті ноги, руки, обличчя, одежа, чи хто спав у штанах, або свою одежу не склав відповідно в "кістку", цього знову стягав із ліжка й знову ганяв по коридорі. Зрозуміло, що таких в'язнів знаходив він дуже багато, бо ж ніхто не мав сили прати, чи митися після такої недавньої муки.

На другий день, на полі праці, вартові СС-и, посхиляв-шись на кріси, дрімали. Це було доказом, що вони цілий день і ніч шукали вчорашнього втікача. Та вони його не знайшли. Привітлива зелень соснових лісів на Познаньщині сприяла його втечі.

==========

ВИКОРИСТАЙМО ЧАС!

Любиш жити? - то не марнуй
часу,
бо з нього, власне, й зіткане життя.

/Франклін./

Ми себе вважаємо тимчасовими збігцями з Рідного Краю, а тому всі наші мрії - про повернення на батьківщину та про побудову там власної й ні від кого незалежної Української Держави.

Нам потрібно не тільки вибороти державу, а й закріпити, побудувати її. Для цього нам потрібні не тільки політики, а й вчені та висококваліфіковані фахівці в різних ділянках праці. Вороги, окупанти та страшна совітсько-німецька війна знищили міліони найкращого українського народу. Вже майже півтора року, як замовкли останні вибухи війни в Німеччині. Ми тепер, живучи під опікою УНРРА, не працюємо на тяжкій праці і вже відпочили фізично й духово.

Тут, на чужині, є багато наших вчених, письменників і високофахових сил, які віддають свої знання і працю, щоб підготувати й виховати майбутніх будівників Української Держави. Але досі ще не всі зрозуміли, яке наше завдання і яке наше майбутнє.

Серед наших збігців є ще багато або зовсім неписьменних, або малописьменних, що є великим нещастям не тільки для них, але й для всього українського народу. Ми тут, на чужині, вже маємо багато різних шкіл: початкових, середніх і вищих, загальноосвітніх і фахових і т. д.

А тому я звертаюсь до Вас, молодь із закликом:
Ні одного юнака чи юначки поза школою - всі до школи, до університету і різних курсів! Готуємось стати свідомими борцями й будівниками Української Держави!

Політв'язні, як найкращі свідки страшного знищення української інтелігенції, повинні в першу чергу про виховання і повсякчасний приріст нової української інтелігенції та про оволодіння культурними й науковими надбаннями людства.

/Чайка І./

=======

НАЦІОНАЛЬНІ МЕНШОСТІ В СРСР.

/Промова, виголошена на масовиx зборах в м. Торонто, Канада проф. Ватсон Кірконель 31. березня 1946 р./

Комітет, який запросив мене тут сьогодні, запропонував поділитися деякими поглядами про радянську Росію.

Я вважаю, що він бажав, аби я говорив не лише про українців, а щоб я проаналізував ліпше загальні погляди про порядок в СРСР, що кинуло б може досить світла на проблему українців. Маючи це на увазі, я хочу краще спростувати один з найменш з'ясованих червоних митів - мит про міжнаціональний добробут в СРСР.

Однією з найбільш приваблиx принад на гачку комуністів була легенда про національне співжиття в СРСР. Пропагандисти невгавають показувати національно-розрізненому світові чудовий приклад зв'язку та загального добробуту, який держить всі нації та народності СРСР в дусі братства та взаємної симпатії.

Воля слова, воля преси, гарантовані радянською конституцією - хіба це не національне співжиття? - а про що більше питати?

Крім того, нації забезпечені повним правом на самовизначення і можуть відділитися від СРСР, якщо вони бажають. Виступаючи перед тисячними масами, сотні канадійських ораторів, серед яких багато славних священників та професійних ідеалістів, співають хвалу Росії, яка як вони кажуть, хоч і в деяких відношеннях немилосердна, проте, в основному добра, бо її не можна обвинувачувати в національній ворожнечі - - як в Канаді, наприклад.

В своїй короткій промові я хотів би перевірити більш-менш старанно докази; бо в цьому випадку, як і всіх вимогах комуністичної пропаганди, до порогів підмітано отрути. Якщо більшовики стверджують, що вони ліквідували безробіття, то виявляється, що вони розв'язали цю проблему, посадивши 18 міліонів робітників в рабські табори, а решті робітників дали голодну зарплату.

Якщо вони стверджують також, що вони побудували будинки відпочинку, добилися безкоштовного лікування, оплати інвалідам, оплати святкових днів, то на ділі все це доступне лише членам комуністичної партії та незначній меншості робітників, не дивлячись на те, що всім робітникам відраховують таксваний "соціяльний податок" для цієї мети.

Якщо комунізм проповідує економічну рівність "від кожного за здібністю, кожному за його потребою", то це означає: партійні вожді - міліонери, високооплачувані ударники - бригадири з однієї сторони та голодні маси - низи - з другої сторони; система, при якій лейтенант в армії дістає в сто раз більшу плату від рядового вояка.

Якщо більшовики стверджують, що вони розбили Гітлера силою комуністичного переконання, то насправді це значить, що вони були майже розбиті ворогом більше як в двоє слабшим по військовій силі від них; далі це значить, що замість невда-

лих комуністичних кличів, вони завели нові кличі напрямку російського націоналізму та християнської релігії, щоб підбадьорити народ до відсічі ворогові.
Якщо Сталін невпічливо виголошує, що війну виграно лише власними зусиллями, то він навмисно замовчує перед своїм народом, що Англія, Канада та США допомогли військовими поставками на суму 6. міліярдів долярів, не говорячи про нашу участь в важких боях на семи морях та багатьох військових фронтах.
Якщо більшовики стверджують, що вони "звільнили" багато дружних країн, то насправді це означає вбивство, закріпачення народів та вивезення до Росії всього, починаючи від білизни та годинників, та кінчаючи збіжжям та машинами з усіх фабрик. Отже, якщо комуністи, чи обмануті ними дурні вихвалюють расове узгодження та рівність радянської системи, то ми мусимо добре переглянути ці крикливі свідчення.

В час заснування СРСР братерська політика між національностями була записана в основний закон нової держави. В першому розділі конституції від 6 липня 1923 року читаємо: "Спроби капіталістичного світу протягом десятиліть розв'язати національне питання шляхом поєднання розвитку народів в системою експлуатації людини людиною виявилися безрезультатними. Буржуазія була нездатна організувати співпрацю народів. Лише в таборі СРСР, лише в умовах диктатури пролетаріяту, який об'єднав біля себе більшість народів, доказана можливість цілковитого знищення національного пригнічення, створення атмосфери взаємного довіря та братерської співпраці народів".
Радянське красномовство в 1946 році продовжує вихваляти радянський Союз, як єдину країну, в якій здійснено ідеали ленінсько-сталінської національної політики і яка не страждає від внутрішніх конфліктів, котрі роздирають буржуазний світ.

"Дружба між народами СРСР, - сказав Молотов, - зміцніла ще більше за роки війни. Наша багатонаціональна держава з її різноманітністю мови, звичаїв, культури та історії стала ще більш одностайною, і народи СРСР об'єдналися ще тісніше між собою". Або ось цитата з "Ізвестій": "З висоти нашої славної перемоги трудящий народ нашої республіки, а разом з ним ввесь радянський народ відчуває велике задоволення ленінсько-сталінською політикою в національному питанні".

Що ж це була за ленінсько-сталінська політика? це була політика знищення старої буржуазії та провідної інтелігенції в кожній національній групі та заміщення їх новими комуністичними кадрами, цілком відданими диктаторові Сталінові. Це була політика деякої підтримки рідної мови, зате політика немилосердного пригнічення дійсно національної культури.

Єдина комуністична партія для цілого СРСР, єдина червона армія та монолітня політична поліція залишили стільки особистої волі в окремих радянських республіках, скільки волі поміщають 16-ть зубів в спільній щелепі.

Який же успіх такої системи? Списки виборчих округ, оголошені з нагоди недавніх т. зв. "виборів" до верховної ради СРСР дають нам жахливу відповідь. На протязі останніх 5-ти років п'ять "автономних" радянських республік були стерті з мапи, не дивлячись на гарантію волі і самостійности, записаної в конституції. Ліквідовано такі республіки: Калмицька радянська республіка, Кримська радянська республіка, республіка німців на Волзі, Чечено-Інгушська республіка та Карачаєвська автономна область.
Про ліквідацію республіки Німців Поволжя згадувалося коро-

тенько в радянській пресі в серпні 1941 р., однак цензура була така сувора, що перші замітки про ліквідацію інших чотирьох республік, які являли собою порушення їх конституції та конституції СРСР, дійшли до радянського громадянства лише з виборчими листами 1946 р.

В відношенні території та населення - це рівно тому, якби три приморські провінції Канади були зліквідовані урядом федерації, а їх все населення було вивезене в рабські табори на Юконі - все без єдиної згадки в канадійській пресі.

Детальний опис цих подій по ав Борис І Ніколаєвський 16 лютого 1946 р. в видавництві "Ню Лідер", в Ню Йорку, хоча був раніший звіт Йогана Паркера, британського МП в "Манчестер Гардіян" 2 березня 1945 р.

Першою республікою, яка підлягала ліквідації, була республіка Німців Поволжжя з 400 000 меканців, які після кривавого знищення їх лідерів, були депортовані на північний Сибір в серпні 1941 р.. Інші 4-и автономних республіки були знищені після німецької окупації. В кожному з цих країв розгорілися жорстокі антикомуністичні настрої, а в деяких з них вибухали повстання великого розмаху.

Відносно Кримської республіки в звіті "Нью Лідера" говориться: "Восени 1941 в Криму вибіхло повстання. Основну масу повстанців складали кримські татари, які допомагали німецьким парашутистам. Румунське командування, в руках якого знаходилося цивільне управління Криму, зформувало татарську Раду, що скоро стала дуже автористетною. Ця Рада звернулася до румунської влади з проханням дозволити ліквідацію всіх росіян в Криму. Вони вказували, що росіяни завжди пригнічували татар і що цей гніт буде продовжуватись доти, доки вони не позбудуться росіян. Румунське командування відмовило цю своєрідну заяву, однак не віручалося в цю справу, коли татари почали здійснювати цей план своїми власними засобами. Масова різня тривала кілька днів і, як подають, від 70 000. до 120 000. осіб впали жертвою.

"Багато татарів, так само як і більшість греків та караїмів, залишили Крим перед вступом росіян. Однак, основна маса татарського населення залишилася в селах; воно було вабране енкаведистами на працю. Екзекуція була жахлива, робоча сила стала дуже потрібною, однак все татарське населення було арештоване і депортоване в сибірські краї. Наслідком цього з одного [illegible] на стодвадцятисемитисяч осіб, що жили в Криму до війни, там залишилося лише двістітисяч осіб. На початку 1945 р. республіка була буквально безлюдною. Огороди, виноградники та поля залишились необроблені, міста обезлюдніли. Крим перестав бути республікою і став областю Російської радянської республіки."

"Те, що трапилось в Криму, знаходило свій відгук в деяких республіках Північного Кавказу, хоч допомога населення антирадянським повстанням була різна в залежності від республіки. Найбільше з таких повстань мало місце в Орджонікідзе. Воно було примушене військами НКВД під особистим керівництвом Кагановича, представника політбюро на північно-кавказькому фронті. Подібні рухи були також в Пальчику, П'ятигорську та в нафтовому районі Грозного."

"Коли повернулася червона армія знову в дані області, війська НКВД розпочали розправу. Вони грабували міста і села та проводили поголовні арешти населення. Молодих жінок та чоловіків загнали до робочих таборів, а решта населення депортувалась в Сибір. Сповіщено, що з цілій Росії кілька міліонів осіб відірвано від їх осель в Европі і перевезено до арктичної півночі".

З цих жахливих фактів видно, що комуністична Росія, яка проповідує міжнаціональний добробут, а урядує вбивствами та терором, не зуміла розв'язати національну проблему. Національні меншості, які сто чи двісті років тому були прилучені до Росії і ніколи до цього не проявляли сепаратистських тенденцій, внаслідок комуністичного брутального скування починають діяти в бік розєднання. Росія, це єдина країна в світі, яка мала важкі неприємності з національними меншостями в часи другої світової війни.

Насправді, в час святкування перемоги в Кремлі 24-го травня 1945 р., Сталін сказав, що в перший критичний рік нації - радянського конфлікту, становище врятували не всі народи СРСР, а лише росіяни. /З інформаційного бюлетня радянського посольства. Вашінгтон, червень 1945 р./

Другий яскравий приклад радянських злочинів знаходимо в відношенні до жидів. Я знаю тепер, що є жиди, що хвалять проведену нині політику національної рівности в Росії, та тут є інші жиди, які знають це добро.

Так Тане Кон в своїй книзі "Націоналізм в радянському Союзі" /1938 р./ каже:

"Політика, скерована на створення комуністичного жидівського народу в СРСР, так само, як і на створення комуністичного німецького народу, але без культурного зв'язку з ним, що виробила німецька чи жидівська культура на протязі століть..... Культурно-національна політика комуністичної партії означає..... смерть національної культури".

Треба відзначити, що багато жидів-комуністів бажають еміґрувати до СРСР. Навпаки, велика кількість їх боїться залишати батьківщину. Чому це так?, - розказує нам книжка Григорія Аронсона "Жидівська проблема в радянській Росії" /1944 р./

"Зміни в економічній та соціяльній структурі російського жидівства, які принесла більшовицька революція, є глибокі та знищуючі.... Приблизно 50% жидів, які до революції займалися торгівлею чи іншим фахом, були фізично знищені. Це знищення було частково пряме і насильне, частково засобами, відомими на ввесь світ з німецьких концентраційних таборів, контроль зарплати і харчів та примушування працювати до пір, поки організм виснажеться і гине... Ті, що залишаються жити, забувають моральні принципи, їх релігію та діяльність. Було заборонено викладати основи жидівства для жидівської молоді..."

Особливо повчальною являється розділ книги Аронсона, в якому описано "автономну" жидівську республіку Біробіджан - колонії в далекому кінці Сибіру на березі річки Амур. Згідно радянських офіційних даних 37200 жидів які були поселилися там до 1938 р., зараз залишилося менше, як 18000. Лише близько 300 жидівських сімей ведуть безнадійне життя в маленькому містечку, яке мало бути столицею жидівської держави.

"Вони прийшли сюди як жиди, але поселившись, вони не претендують на права жидів, ві мовляються вчити чи виконувати закони їх релігії чи передавати жидівську культуру та традицію своїм дітям.

В 1939 р. в Росії було 10 державних жидівських театрів, та натомість не залишилося ні одної жидівської газети. Деякі книги друкувалися на жидівській мові, але 90 % з них являли собою комуністичну пропаґанду, яка не має нічого спільного з жидівською літературою чи культурою.

Жидівська література як і всі інші, не може виконувати свої творчі функції в атмосфері затиску та концтаборів.

Але на яскравішим прикладом банкротова радянської політики в питанні меншостей та націй служать українці. Тут було населення більше ніж у Франції, з культурними традиціями, які беруть свій початок раніш, ніж ці ж традиції Москви. При царизмі друкування рідною мовою та література були заборонені, але радянський режим /який настав після короткого періоду волі в 1917 - 1920 рр./ принаймні обіцяв повну культурну автономію. Українська Соціялістична Радянська Республіка мала стати огородом, засадженим рідними квітами - українською поезією, українською музикою, українським мистецтвом та українською історією.

Відкриття нової ери було багатообіцяючим: українська мова була введена в школах, судах газетах і всіх публічних установах. Навіть росіяни, що посилались з Москви на Україну, як радянські або партійні урядовці, мусили, принаймні хоч в теорії, вчити українську мову. Але на дні горщика з чистим молоком оказався бруд. Комуністи вимагали, щоб вся культура та виховання слідували їхній партійній лінії та перетворились лише на знаряддя примітивної пропаганди. Некомуністичні вчені, як Всеволод Голубович та Михайло Грушевський, які обманені обіцянками свободи культури, повернулись додому, а пізніше були застрілені або ув'язнені.

Література підлягала жорстокому аналізу підозріння в політичній неблагонадійности, і ті, які показували найменші ознаки, що вони будуть розвивати українську культуру, але відділену від марксо-ленінської лінії, були негайно ліквідовані.

Навіть комуністична партія в Україні була об'єктом частинних і жорстоких чисток, тому, що дух Українського патріотизму виявляється навіть серед українських комуністичних урядовців. Так Шумський - комісар освіти в двадцятих роках зайшов так далеко, що відважився культивувати національний дух, за що заплатив пізніше власним життям.
Комуніст - письменник Микола Хвильовий, який намагався встановити контакт з західньою цивілізацією, був змушений заподіяти собі смерть в травні 1933 р., щоб уникнути арешту та покарання.

Знову і знову обрані комуністичні керівники в Україні знищувалися радянським урядом в Москві, тому, що вони виявляли непоборний нахил до своєї Української національности.

Одне з найбільших нещасть в цьому раю культурної автономії прийшло, одначе, підчас викорчовування мілїонів українських селян з приводу їх небажання передати свої власні маленькі садиби та землю великим державним господарствам. Американський журналіст, Евген Лінц, який був наочним свідком цього примусового вивозу, описав його так в своїй книжці "Вартість у утопії":

"Населення таке велике як населення Швайцарії або Данії позбавлене всього їхнього майна - не тільки їх землі й домів, худоби та знаряддя, але часто просто останньої одежі, їжі та необхідних предметів домашнього вжитку - таємнане з сіл. Їх згнали багнетами, як отари, на залізничих станціях, навантажували без розбору в вантажні або для худоби вагони й скидали через декілька тижнів в безлюдних районах далекої півночі або пустелях Середньої Азії, де тільки була потрібна тяжка праця, щоб та[illegible] жити або вмерти. Деяких з цих людських жертв просто викидали поза межі їх рідного села без крихти їжі в ці зимні місяці, щоб почати життя знову, якщо вони спроможні на землі безплідній, яку не обробляли ра[illegible] смерти від виснаження голодом та епі-

демічних хвороб під час транспортування, і ніхто не наважувався встановити кількости загинувших чи в даних місцях, де було розпорошене населення, яке приречене на знищення. Паротяги везли під охороною свій вантаж на смерть від кожної частини країни і коли ці жертви були викинені десь в лісах або пустелях, поспішали назад за новими.

Я бачив групи жертв на малих залізничих станціях під конвоєм ГПУ, як збентежених тварин, що порожньо дивились вперед. Ці покорені, забруднені, втомлені від праці істоти були ледве подібні на "кулаків", яких малювали на пропагандивних афішах.

Потім, серед тих, що лишилися в Україні, був зарядженний з Москви голод. Навіть симпатизуючий більшовикам Морис Хіндус називає цифри загинувших в три міліони осіб, в той час, як Чемберлен В., який відвідав район голоду, нараховує щонайменше чотири міліони осіб. Очевидно, що ленінсько-сталінська формула про свободу людини та свободу віросповідання серед людей та націй в СРСР зовсім не має сензу - так само, як не має сенсу свобода для людини під присудом смерти вибирати грамофонні пластинки по власному бажанню в той час, коли він чекає поки його повісять. По всій нерадянській Европі сьогодні розсипана значна кількість біженців з радянської Росії, що з багатьох прилежних країн керовані червоними квіслінгами, агентами Кремля. Поворот додому означа швидку смерть від куль НКВД, або повільну смерть в рабських таборах Сибіру.

Я можу, наприклад, говорити сьогодні в захист 30 000 балтійських біженців в Швеції - 700 з яких є естонські та латвійські баптисти, з якими моє власне ім'я вже пов'язане.

Я можу пригадати пів міліона польських біженців, які боролися шість років проти Гітлера за свободу їх країни, тільки для того, щоб побачити як їх країну зрадили в Ялті на користь вбивчій тиранії Сталіна?

Напів-офіційні цифри з британської та американської зони Німеччини показують, що до 28 грудня 1945 р. загальна кількість депортованих осіб всіх походжень, які були репатрійовані, було 5 586 600 та що 816 000 ще й досі залишилося в біженських таборах, а приблизно 190 000 знаходиться поза таборами опіки та харчування цього народу в великій ступені ускладнює завдання УНРРА, і відбувається розмови про спеціальний комітет інтернаціонального маштабу по справах ДП очолюваний Елеанором Рузвельт.

Але якщо є окрема група, про яку я хотів би говорити зараз - це 400 000 українських ДП, більшість яких походять з Західної України, яких так бажають ліквідувати комуністи - як тут так і в Росії. З них 10 000 є українці, що знаходяться зараз в Італії, які були примусово втягнені до німецької армії, Гітлер зробив помилку, намагаючись використати їх на своїй національній території. Проте, їх саботаж нацистських ліній, на Волині, був такий серйозний, що їх мусили перекинути до Італії. Там при першій можливості вони масово капітулювали перед англо-американськими військами.

Більшість канадійських українців мають рідн[illegible] серед цих 400 000 осіб, що стоять зараз під загрозою смерти. Вони глибоко зацікавлені в їх майбутній долі.

Яку можна подати практичну допомогу?

В першу чергу треба було б полагодити відправку почти, посилок та постачання харчів. Якщо транспорт був би організований надійний, я певний, що канадійські фармери з радістю

взяли б на себе відповідальність в прохарчуванні українських ДП.

Це одначе є лише тимчасове розв'язання проблеми. Потрібні постійні оселі, і в той час такі країни, як Австралія та Бразилія відкривають для їх свої ворота, бо навіть Труман порушує питання про активізацію еміграцтської політики з гуманітарних міркувань, а Канада, одна з найзаможніших країн в світі, вагається відкрити свої серця та кордони, щоб прийняти найменшу долю в цьому трагічному розсіянні.

З цієї точки зору мене, можливо, будуть обвинувачувати - непослідовності, оскільки мене звичайно знають як противника еміграції. Те, що я проповідував, одначе, є скоріше те, що простий неплановий довіз людей ніколи не збільшував ні нашого населення, ні національної сили, і така еміграція для постійної вигоди мусить бути зв'язана з вложенням капіталу та розширенням законних підприємств.

В теперішньому випадку тисячі українсько-канадійських фармерів, так само, як фармерів іншого походження, жахливо утруднені недостачою рільничої допомоги.

Півмиліона канадійців було демобілізовано, але ситуація в сільському господарстві лишається і надалі серйозною тому, що більшість молоді тукає праці в містах.

Якщо ці тисячі українсько-канадійських фармерів, що потребують робочих рук прийняли б бездомних збігців в більшості випадків дійсних рідних, не було б конкуренції з міською працею, наша спільно-господарська економіка значно б зміцніла, а ми допомогли б успішно розв'язати загрозливу проблему людських злиднів.

В той самий час ми розіб'ємо комуністичні змови в нашій країні по найменшій мірі на одне покоління.

Сотні тисяч біженців від більшовицького терору і насилля - зокрема з України, Польщі, Балтики та Сербії, яким буде дозволено в'їхати до нашої країни розкажуть правду про те, що вони бачили від комуністів на ділі, а цим зроблять більше, ніж сотні пресових кампаній, щоб показати дійсну загрозу, яка підпирає пропаганду всесвітньої революції.

В них ми маємо дійсно непорівняну противотруту до червоної отруги.

Прийняття їх буде великою нагодою для канадійсько-державного проводу та великим актом християнської милості.

/Переклали з англійської мови Ол. К. та Л. Л./

=========

В. Lайда.

"ВРАГ НАРОДА"
/Новеля/.

– Следующій!

І знову тишина...

Кімната простора, світла. "Вождів" висить більше ніж потрібно. Проти дверей стіл, покритий темночервоним сукном. На столі куча паперів, наган, графен з водою, цигарки. При столі в кріслі розлігся сам слідчий. Курить "папіроску". Лице червоне, зморшкувате, вкрите дрібними крапельками поту, брови нахмурені, здається, зрослися докупи. Очі колючі.

Не терпиться...

–Следующій гаварю!...

По коридорі залунали кроки. Слідчий поспішно прийняв "соответствующую" міну, хижими оченятами уп'явся в двері. Вони раптом відкрились. Зайшло двоє. Задній, переступивши поріг, чемно вклонився.

– Есть, таваріщ следователь, следующій! – відрапортував підлеглий першій, скоренько підбіг до столу й передав "таваріщу следователю" якийсь папірець.

– С етім получілась задержка. Только вот сейчас прівелі. Говорят, что елі отискалі по камерах, – оправдався і став по стороні. Слідчий взяв папірець, покрутив в руках, прочитав півголоса: "Трохим Гринько..." й почав ритися серед паперів. Поважно, спокійно.

А "следующій" як зупинився серед кімнати, так і стояв, мов вкопаний. Поглядав не то з острахом, не то з подивом по сторонах, мняв смушеву шапку в руках і, певно, думав: "Куди це я на старість попав, раз на рік відірвався від праці, приїхав до міста і на тобі..." – переступив з ноги на ногу – "...і чого ота червона пика від мене хоче?" Стояв мов приголомшений несподіванкою.

"Червона пика" кінчила ритись в "судебних делах", видно, знайшла потрібне:

– Так – с... Акт № 65481, – грізно і поважно, – колхознік Трохим Гринько, шестідесяті семі лет от роду, с деревні Рублівка, тово же района, Полтавской области, обліччон в антісоветской, контрреволюціонной деятельності. Вишеуказаний субект, в наліччі многочісленной публікі, оторвал голову геніального вождя і отца народов, товарища Сталіна в газете, набросал в него махоркі і, скрутів цігарку, преспокойно закурів. Явний подрив авторітета веліково вождя, явний антінародний виступ. Прі аресте сопротівлялся угрожающімі жестамі. Секретний сотруднік енского участка НКВД т. Сосискин.

Останні слова з прізвищем "сексота" пробурмотів собі під ніс, а далі грізніше:

– Знаменательно!...

Закінчив читати, витер брудною хусткою спітніле чоло й сковзнув напівзвірячим поглядом по понурій постаті своєї жертви.

Трохим Гринько стояв і досі посеред кімнати, мняв мозолистими пальцями смушеву шапку. Слідчий кивнув до нього пальцем, старий підійшов ближче, обережно ступаючи, боявся мабуть, щоб не провалитися крізь землю.

– Так, ето было, ілі нет? – заорав слідчий, а колючі оченята встромив в діда.

Той тільки плечима здвигнув та заперечливо захитав головою.

Мовчав...

- Так ето било спрашиваю, ілі нет? - ще голосніше загорлав.

"Колхознік" Трохим Гринько стояв, мов закляк, і далі мовчав...

- Удівітельная персона... Таваріщ Петька, развяжі пожалуста, етому старіку язик.

"Таваріщ Петька" цього тільки чекав. Ще вище закотив рукава військової гімнастьорки, поправив засмальцьований комір і задерикувато підскочив до діда.

- Что, папаша, не желаем с таваріщом следователем входіть в разговор? Загорділса?... Сейчас патіфончіком запоем...

...І - трах! - старого прямо в лице кулаком. Той ні з місця. Знову: під ребра, по голові, в вухо. Сиве волосся іжаком піднялось, лице скривилось, в куточках очей дві дрібненькі сльозини показались і немов засоромились - вперше в житті шестидесятисемирічний Трохим Гринько плакав.

А "таваріщ следователь" солоденько посміхався. "Вот, - задоволено думав він, - Петька работает. Другово таково работніка, как он, не сискать. Рязанская кулачная удаль - парень гвоздь". Потім знову приняв "соответвующую" міну й до "таваріща Петьки":

- Отставіть! Подлец... Рад живьем человека сожрать. Может бить он совсьом не віноват...

Бійка скінчилася. "Таваріщ Петька" відійшов на свою вихідну позицію, потираючи волосаті руки, незадоволений, що не дали йому якслід розрядитись до кінця. Старий стояв похитуючись.

Мовчав...

- То атец? - продовжував улесливо слідчий. - Больно бьют, сукін син. Может бить тепер пожелаем ратовать...

Мовчав...

Потім, ніби схаменувся, почав гарячково показувати щось жестами, мімікою.

"Таваріщ Петька" і "таваріщ следователь" переглянулись, здригували плечима - дивувались. Обличчя "Петькі" посвітліло, неначе йому в голову раптово вскочила розумна думка:

- Да он совсьом глухой! - випукнув.

- Немедленно проверіть! - приказав слідчий.

"Таваріщ Петька" знову приступив до своєї жертви. Витягав з вух вату, прижмурював око, заглядав. Дід спокійно стояв.

- Тьомно! - освідчив результат перевірки.

- Значіть действітельно он совсьом глухонемой, - погодився слідчий і задумався: "що робити?... Глухоніми"...

- Петька, даймі і с глухонемово сделаем врага народа!

- Дело ваше, таваріщ следователь.

- Вот так ідея!... - і принявся щось скоренько писати.

Дід теж був задоволений. Думав собі: "Нарешті, зрозуміли мене". А слідчий щось писав, поспішав - видно було, що думки його забігали наперед.

Кінчив...

- Протокол № 65481, - голосно до старого, той дивився. - На основ[illegible] під таким же номером і на основанії [illegible], колхозник такой то і тому подобное - обвіньон в явной антісоветской, контрреволюціонной, буржуазно-капіталістіческой деятельності, так-как в присутствії многочісленной публікі оторвал голову велікову і наігеніальнейшево вождя народов міра, таваріща Сталіна в газете, набросал в нейо махорки і закурил. По предусмостренію статті уголов-

ново кодекса УССР 54 § 10 - он враг народа і т. п....
Главний следователь енково участка НКВД т. Бубнов.
Нище мусів підписатися "преступнік".

- Понял, папаша?

Старий кивнув головою. "Нарешті, скінчилося". Вийду на волю, - подумав він, - і мерщій додому на піч. Ніколи більше в місто не приїду".

- Вот, папаша, здесь распішісь, - підсунув слідчий старому "протокол", дав ручку.

І взяв "колхознік" Трохим Гринько ручку, вмокнув в чорнило й на місці за словами "подпісь подсудімово" - поставив хрестик. Слідчий обережно промокнув.

- Ха - ха - ха ... - зареготав, - отец понімает дело: заранее крест себе ставіт.

Задоволенню не було краю. Слідчий з "Петькою" реготались, потирали руки, улесливо поглядали на діда.

"Накінець, мене таки зрозуміли"... - думав старий і теж посміхався.

- Как ти думаеш, таваріщ Петька, побольше таких врагов народа - два ордена Леніна, тебе і мне... А?

"Таваріщ Петька" слухав, вткнувши скляні очі в свого начальника.

- Предусматрітельная голова в вас, таваріщ следователь.

- Ну, довольно тебе хваліть, знаю сам, што ти меня любіш. Перекурім это грязное дело і отправ старіка немедленно обратно.

- Есть, отправіть старіка!

Закурили як вагалі закурюється після якоінебудь "приемної" роботи. Потім "таваріщ Петька" кивнув ділові й направився до дверей.

За "врагом народа" закрились двері.

Слідчий знову лишився сам. Повільно походжав по кімнаті, задоволено попихкуючи "папіроску". Зупинився проти портрета Леніна:

- Вот, таваріщ Ленін, ти начал велікое дело постройкі соціалізма, а ево по твоему геніальному плану продолжаем. Трудно пріходітса - много "врагов народа", подрівают реалізацію твоіх ідеалов. Да нічево - будем старатьса....

Ленін привітливо посміхався зі стіни, ніби хотів сказати: "Робіть, дітки, старайтесь".

Це пройшовся кілька раз вперед і взад, сів на своє улюблене місце, зробив "соответствующую" міну, затарабанив нервово пальцями по столі.

Не терпілось:

- Следующій!...

==========

ЩЕ ОДНА ДОБРА ОПРАВА.

Розпочиналося погано... Не знаю, чи під впливом осіннього сонця, чи чогось другого наші хористи привітали вістку про сьогоднішній виїзд з концертом не дуже то жваво. Бідний ИМКА-вець п. С. Гардитула, представник нашого табору на курс Християнського Союзу Молоді, розривався на куски, щоб повідомити всіх хористів про концерт та відібрати в них "присягу": "що поїду критим автом 175 км. виконати національний обов'язок". 10-ій год. 20 хв. п. Ь. повідомив останнього хориста, що виїздимо точно о 10-ій год. і спокійно споглядав на найменших артистів, що снідали біля авта /їм принесли матері, бо вони поприїздали до авт ще насвітанку/. Але недовго прийшлось чекати. За маленької пів години почали заглядати готові вже до відїзду хористки зза кутків. За другої, ще меншої півгодинки вже майже всі були на автах! Хлопці з розмахом займали місця /за правом сильнішого/.

В кінці п. комендант Гласбрдян поблагословив транспорт хористів муринським капелюхом і авта рушили з місця. Транспорт складався з трьох одиниць модерного транспорту: одно особове авто, що в воєнний час служило для перевозу гармат /тут найбільше їхало жінок з чоловіками/, один автобус, що служив для перевозу меблів німцям /тут їхали малі неспокійні душі і "хоботяки"/ і третя таксівка, нічим незамітна, тільки тим, що любить возити шофера по невпаних дорогах. Більше нічого не можна сказати, бо шофер був комендант, а між пасажирами одна наша солістка.

Така колона, вирушивши в дорогу, наводила страх, подив, сміх і т. д. почуття німців, що святкували в селах і містах святу неділю. Хоч був гарний, і ми непомітно відкладали кілометри на всякого роду шляхах.

Гарні краєвиди не дозволяли сумувати нашим подорожнім. Особливе зацікавлення викликали серед нас середньовічні замки, що білили до сонця напівкриті в зелені на шпилях поодиноких і громадних гір. Всі слідкували за ними і радісними захопленими вигуками вітали кожний новий замок: Гензунген, Фельзенберг, Бад-Вільдунг і т. д.

В'їжджаємо в пасмо гір. Гори не дуже високі, покриті лісом дають гарний краєвид. Всі ожидають озера т. зв. зее, що має бути на нашому шляху подорожі. Шлях стає крутий. Мов змія, в'ється поміж горами. Нарешті, з переду посипались вигуки: "Починається озеро!" Всі радіють, що попали на це авто, бо друге, велике, поїхало іншим шляхом.

Ще декілька сотень метрів і перед нами величезна стіна вимурована людьми, щоб здержати гірський потік і створити озеро. Думка непогана. І дійсно, вид прекрасний. Окружене з усіх сторін горами розкинулось озеро на просторі кількох кілометрів. Хоч вода значно впала з огляду на погідні дні, все ж таки вигляд величний. З одної сторони озера веде шлях, викутий в камені. Шлях є так покручений, як веде схил гір. Тому треба уважно посуватися з важкою машиною, бо на кожному кроці грозить небезпека провалитися в тихе плесо озера, що лежить на глибині кількох метрів.

В нас різні думки. Безумовно, всі захоплені видовищем, але одні з острахом поглядають на нові оселі на шляху, другі думають про величезну працю, що її вложили тут люди, щоб створити це озеро. Шофери з наших курсів з острахом стискають свої шоферські докумен[illegible] дивлячись на боротьбу шофера з труднощами, а жінки витирають хусточками пудру, щоб не бути білою, як стіна.

В кінці ще одна панорама. Американці оглядають своє загрузле авто, що осіло в мулі висохлого берега озера. Бабули відолаги, що "цікавість - перший ступінь до пекла" - і полізли в намул. Але озеро кінчається. Ще видно плаваючих людей, і вкінці сховалося за закрутом. Ще одна гора, і ми на місці. А"місце" наше направду варте осідку світової ИМКА. На узгірі під лісом великий будинок, не вовсім далеко від села, але насамоті.

Біжджаемо на подвіря. Вітае нас кілька українців і ведуть до середини. Двох наших авт ще немае, і ми ліниво розглядаемося по незнаних нам околицях. Я цікавлюся будинком і нашою "публікою". Будинок збудований в 1934 році "арбайтсдіст -ом", мабуть, як відпочинковий дім. Його тепер сареквірувала "тета" УНРРА для гуманних цілей. Тут були табори літні для молоді, а тепер відбуваеться літній курс ИМКА від 11.9. до 5. 10. ц. р.. Курсантів всіх е 120. Це е представники майже всіх таборів з цілої американської зони. Між ними е тільки 12 українців, а саме з таких таборів: Майнц-Кастель, Пфаркірхен, Регензбург, Людвігсбург, Міттенвальд, Бамберг, Корнберг і інші.

Курс провадять люди з цілого світу, між ними п. Давіс, представник ИМКА на Німеччину і п. Ноя, представник на американську зону. Є також одна шведка п. Дреер, представниця нашої округи. На курсах вивчають крім історії і статутів ИМКА керівництво працею в осередках молоді, спорт і ряд других предметів, що мають дати курсантам знання на керівників молоді. Виховують тут братерство народів. і тому ми хочемо сьогодні також показати нашу народню культуру, хочемо доказати, що ми е нічим не нижчі від інших /перед нами тут давали концерти поляки і росіяни/ наші курсанти з інших таборів, що не знають нашого хору з острахом дивляться на нас. Їм страшно, щоб ми не попсували тієї опінії, яку вони з трудом осягнули. В зв'язку з тим, що наших курсантів було дуже мало, їм було трудно йти в парі з другими, але все ж таки вони не були позаду. Напр., на літературному вечорі п. Бардигула здобув перше місце за декламацію Шевченка "Осії Глава 14". В п'ятій годині прибули наші авта, і ми почали підготовлятися до концерту.

6 годин. Концерт розпочинаеться. На площу сітківки винесли лавку, на яку сіла невелика кількість публіки. Перед лавками на вільній площі розстанився хор. Кілька вступних слів п. Слободяна, і хор заспівав першу пісню. Грімкі оплески нагородили хористів. Хоч спів на повітрі не дуже то легкий, все ж таки публика захоплена. Немалий успіх мають солісти пані Благітко і пан Вермінко.
Наші торжествують, але танці ще більше захоплюють публіку. Оплески вже з вигуками: "браво", "віват", "славно". До найвищого пункту захоплення підносять публіку малі танцгрупи. Найкраще виконує "та в жультим" - Дмитренко Ніна. Але і інші небагато втекли від неї. Особливе задоволення викликае заповідження сольо п. диригента проф. Крутельницького. Публіка питае і нагороджуе сольо-спів бурхливими оплесками. Перша частина закінчена. Друга частина проходить з таким же настроем. Хор, привітаний оплесками, співае ще краще. Гарне враження викликае сольо п. Гладунової і п. Раевського. Концерт закінчився з несподіваним успіхом. П. Ноя дякуе щиро і виявляе своє захоплення. Наші хлопці підняли носи вгору, а дівчата розпливаються під поглядами курсантів. На дворі вже темно. Ми готовимось до від'їзду. Господарі не хочуть пустити нас без вечері. Вкінці вечеря. В міжчасі вище зга-

даним представникам ИМКА пп. Слободян і проф. Крушельницький прутають пам'ятки від українського Корнберґу. Барвисті різьби на касетках викликають заздрісний погляд в інших, які не одержали пам'яток. На дворі було темно, як наші авта вирушили в дорогу. Всі розсілися, готові заснути якнайскорі але оказується, що це є неможливе. Густий холодний туман влізає в усі вільні місця одежі і приходиться розігріватися співом. Поворотня дорога була більш вже неприємна, хоч в дечому наукова. Шофери навчилися закладати колесо до авта. По дорозі ми зробили малу екскурсію на цвинтар в тому ж таки селі Вил, але вона закінчилася нещасливо, ми завернули, оставивши пам'ятку по собі, поломаний тин. Дальша дорога була без пригод, і в 2-й годині ночі ми з опухлими устами від співу були вже в Корнберзі.

Наша поїздка дала багато позитивів, а саме ознайомила не одного твердолоба "з сусідньої загородищо ми є також дійсність. Ну і багато інших, як насолодження подорожею, піднесення апетиту і т. д. При тому наші хлопці могли доказати які вони, вибачте, "великі дженгельмени". Бажаю успіху нашим хористам і танцюристам в їх майбутній тяжкій праці.

Пилька.

ТАБОРОВА ХРОНІКА.

1. IX. ц. р. розпочалося нормальне навчання в початковій школі та гімназії нашого табору, як рівнож розпочала своє навчання торговельна школа і школа дорослих.

27. IX. ц. р. УСТ "Дніпро" I. розіграло на таборовій спортовій площі товариське змагання з німецькою дружиною м. Бебрч. Вислід змагань 2:5. Гра була досить витримана, технічно-культурна. Суддювали німець.

3. X. ц. р. відбулося товариське змагання копаного м'яча в м. Бебрі між УСТ "Дніпро" I. і СТВ Бебра. Дя зустріч на площі у гостей закінчилась повною перемогою наші дружини з вислідом 8:1. Тільки на цьому змаганні було досить виразно видно, які можуть бути наслідки гри при добрій організації і відповідному розміщенні грачів на полі. Це яскраво видно було в другому таймі. Суддював німець. Глядачів біля 300 осіб.

6. X. ц. р. УСТ "Дніпро" I. зустрілося на своїй площі з укр. спортовою дружиною табору Майнц-Кастель "Чорномор". Змагання провадилось на мистецтво: осіння розгривка. Результат змагання 5:4 на користь УСТ "Дніпро" I. Зустрівшись з значно слабшою дружиною, наші футболісти задумали показати "висоти чудес". Одначе, кінець гри показав, що наші спортовці, захопившись до глибини сердець блискучою перемогою, зможуть в трьох хвилинах дістати 2 рівненькі круглі м'ячі в ворота. Зарозумілість, непослідовність в грі - ось основні причини таких результатів змагання. Добре грали: пп. Шапка, Раєвський і Кучкуда, який, навпаки, в цьому змаганні не проявляв майже ніяких своїх "коників". Суддя з Ашафенбурґу.

6. X. ц. р. відбулося товариське змагання УСТ "Дніпро" II з укр. дружиною табору Ляндав. Змагання закінчилось перемогою господарів поля, які виграли в нашої "Дніпро" II з рахунком 5:4.

З М І С Т !

Ст.
1. Великий патріот . . . . . 1.
2. Щось в грудях моїх клекоче . . . . . 4.
3. В річницю смерти Олександра Кошиця . . . . . 5.
4. Коханій Надії . . . . . 7.
5. Кривава конституція . . . . . 8.
6. З минулого . . . . . 10.
7. Усі за одного . . . . . 11.
8. Використаймо час . . . . . 12.
9. Національні меншости в СРСР . . . . . 13.
10. "Враг народа" . . . . . 20.
11. Ще одна добра справа . . . . . 23.
12. Таборова хроніка . . . . . 25.

-oooOooo-
o

Видає: Філія Ліги УПВ в Корнберзі
Kornberg /bei Bebra/

Редагує: Редакційна Колегія

Відповід. редактор
проф. І. Р – ий

Художнє оформлення
П. Си – ко

With Permission of UNRRA
Team 518.

ВОЛЯ НАРОДАМ ! ВОЛЯ ЛЮДИНІ !

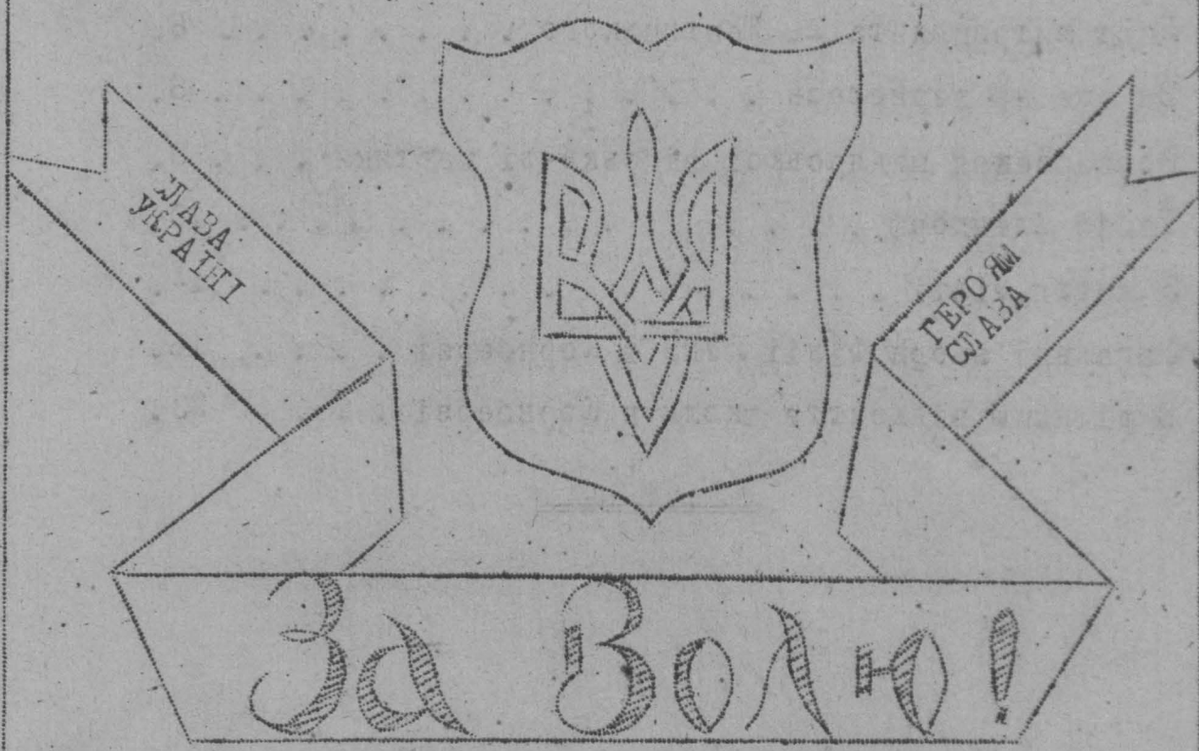

№ 8

ЖОВТЕНЬ

1946 р.

УКРАЇНСЬКИЙ
Б. 1226
МУЗЕЙ-АРХІВ

З М І С Т.

		стор.
1.	Свято Листопадевого Зриву	1.
2.	Під м. Базаром	3.
3.	В другу річницю смерти Андрея графа Шептицького	5.
4.	Лист Митрополита А. Шептицького	6.
5.	Ви вже не вернетесь	8.
6.	Роззброєння мадярської військової частини . . .	8.
7.	Табір Алендорф	10.
8.	З життя Філії	14.
9.	Загальні збори Філії ЛУПВ в Корнберзі	16.
10.	В річницю відкриття школи в Корнберзі	23.

СВЯТО ЛИСТОПАДОВОГО ЗРИВУ.

День Першого Листопада, коли інші народи обходять сумні поминки за померших, справляємо ми українці одно з наших радісних національних свят - Свято Зриву західньої вітки Українського народу до вільного і самостійного життя. Рік-річно згадуємо ми відважний чин сотника Українських Січових Стрільців Дмитра Вітовського, що в ночі на 1 листопада 1918 року захопив столицю Західньо-українських земель, Львів і таким чином заманіфестував, що ми, українці, ніколи не помиримося з тим, щоб на наших землях панували чужинці.

Ціла історія Українського Народу - це безперервна, крива боротьба за незалежне самостійне своє існування проти ворогів, які з усіх боків нападали на Україну, щоб запанувати на ласому куску цієї, Богом обдарованої, землі. Особливо тяжкі завдання в цій боротьбі припали нашим окраїнам, що виставлені насамперед на небезпеку ворожих нападів, обстоювали в тяжкій боротьбі свої права впродовж довгих століть і зберігали наші історичні кордони.

Таке тяжке положення припало галицько-волинським землям, Буковині та Карпатській Україні. Вже Володимир Великий мусив збройною рукою визволяти Червенські Городи - як тоді звалася Галичина - після чого ввесь край по Люблин і Перемишль довго належав до Київського Князівства. Пізніше в Галичі засіла династія Ростиславичів, споміж яких визначався, зокрема, могутній Ярослав Осмомисл. В 1199 році почав княжити над об'єднаними галицько-волинськими землями Роман Галицький, славний переможець над поляками й угорцями. Його син Данило перший український король, обороняв широкі простори України проти татарської навали.

Настільки сильна була ця українська князівсько-королівська традиція, що навіть після вимертя династії, коли більше половини українських земель дісталися під владу Литви та Польщі, понад століття українці намагалися відновити свою князівську владу при допомозі литовських князів. Князі Острозькі ще при кінці XVI ст. жили традицією старих українських князів, виступали оборонцями своєї віри проти католицької Польщі. Населення раз-у-раз бунтується проти польського наїздника і радо підтримує козацькі повстання. Не дивно отже, що війська Богдана Хмельницького під час свого переможного походу на Львів і Замостя всюди були прийняті як визволителі з ненависної лядської неволі.

Коли ж під кінець XVIII ст. було поділено Польщу і українські західні землі дісталися під владу Австрії, настала для Західньої України нова доба. Починається т. зв. культурно-національне відродження, яке мусило перейти всі довший час по неволені народи, щоб дійти до повної свідомости того, що "в своїй хаті" мусить бути і "своя сила, і правда і воля", як писав незабутній наш Тарас Шевченко. На західньо-українських землях ця культурно-національна боротьба приймала різні форми: бій проти зрадництва й москофільства, боротьба за свій власний університет, за науку, літературу, оборона проти польської експансії і розбудова власного суспільно-громадського життя - ось головні фази впертого довголітнього змагання західніх українців за своє буття.

Крім того, не можна забувати, що не дивлячись на австрійсько-московський кордон і не дивлячись на різницю культурних впливів між сходом і заходом, українці з під обох окупацій всеж утримували між собою зв'язок не губили свідомости своєї приналежности до одного народу. Чим більше сили набирало культурне життя тим ясніше було для обох частин, що природньо-розділеної України не має, що український народ мусить об'єднатися в одну цілість

З початком світової війни організуються на західніх українських землях, покищо в рамках австрійської армії, воєнні відділи Українських Січових Стрільців, що з їх рядів вийшли визначні одиниці українського військового та політичного життя.

Після березневої революції 1917 року в царській імперії й після фактичного усамостійнення східніх українських земель від Росії, західні землі висловлювали [illegible] раз-у-раз устами своїх представників бажання приєднатися до корінних українських земель в одну самостійну соборну Державу. Та ця Держава творилася в дуже невідрадних обставинах! Свобода вимагала великих жертв! І на ці жертви рішуче пішов український народ. Не завагалася перед ними й Західня Україна.

19-го жовтня преса принесла вістку, що [illegible] Львова має приїхати польська ліквідаційна комісія для перебрання влади над західніми українськими землями в свої руки. Тому, ще того самого дня зажадала делегація Української Національної Ради від намісника Галичини д-ра Гуйна негайної передачі влади. Намісник не лише відмовився це зробити, але й загрозив, що всякі спроби перевороту будуть криваво подавлені. Справді, австрійського війська у Львові було [illegible]мало. Тому то на засіданні Національної Ради переважала думка, що треба ще почекати, як вирішать у Відні, а не пускатися на авантюри. Та присутній представник Військового Комітету сотник Дмитро Вітовський бачив, яке шкідливе було б відволікання справи. Тому він рішуче переконував, що треба довіритися воєнному щастю і то негайно. Як вояк, він не міг вірити в успіх дипломатичних кроків, оскільки за ними не стоїть військова сила. Його військовий характер видно з короткої виміни думок з приводу задуманого повстання.

"Чи справді приготовані виконати військовий переворот?" - запитав його президент Національної Ради др. Кость Левицький.

"Цілковито",- відповів сотник Вітовський.

"Чи маєте настільки військової сили, щоб обсадити й держати місто?"

"За дотеперішнім обчисленням маємо."

"Чи будете мати достатні запаси харчів?"

"Здобудемо повні магазини."

"Коли думаєте приступити до перевороту?"

"Вночі біля 4-ої години українські вояки під проводом старшин роззброять усі неукраїнські військові відділи та обсадять будинки всіх державних краєвих та міських установ".

Після цієї рішучої переконливої мови розвіялися всі сумніви у найбільше обережних людей. Вирішено силою досягнути сього.

Так українське військо, точно після наміченого плану, запанувало над столицею західніх українських земель - Львовом.

Гордо замаяв на ратуші блакитно-жовтий прапор.

О 7-ій годині ранку сотник Вітовський вже мав змогу повідомити Голову Української Національної Ради, що ціле місто в українських руках і що всюди панує порядок.

Але недовго довелося бути Українській Владі у Львові. Слабі українські сили мусили відступити перед переважаючим ворогом. Дев'ять місяців боролися українці за свої права на рідній землі. Тисячами могил вкрилися ниви і ліси України.

Ворог переміг... Але кров борців не пішла даремно. Вона зродила сотні тисяч юнаків і юначок, готових віддати все за ідею вільної України.

Вона кличе нас піти їх слідами і продовжувати боротьбу за право жити на своїй рідній і вільній Землі.

- = o = -

ПІД м. БАЗАРОМ.

Як битви на Каялі і під Берестечком свідчать про незломність українського свободолюбивого духа, так і битва, вислід якої сяйвом безсмертної слави запалав над Базаром, свідчить, що Україна не зріклася і не зречеться свого природнього і відвічного права поруч інших народів мати теж свою Хату. Та нікому ще в світі доля не подарувала волі. Ні одна ідея не перемогла ще, не поклавши перед тим на вівтар боротьби великих жертв. Сам Син Божив мусив був перенести муки Голготи, щоб своєю фізичною смертю подолати духову смерть людства.
Тисячі і тисячі кращих синів України впали і впадуть у Визвольних Змаганнях своєї нації, своєю смертю здобуваючи вічне життя України. Бо кров праведних не висихає - вона освячує боєві прапори тим, які Богом покликані довершити святе і справедливе діло - визволити з неволі свою Батьківщину. Три роки і десять місяців відділяють Круги від Базару, майже чотири роки Українська Народня Армія, освячена кров'ю героїв, що впали під Крутами, змагалась з переважаючими силами імперіялістичних загарбників, які немов хижі звірі накинулись з усіх боків на молоду Українську Республіку.

Майже чотири роки кривавиться Україна, вірна своїм прапорам, з яких лунають горді гасла про волю і про тверде рішення нації жити суверенним і ні від кого незалежним життям в сім'ї вільних народів світу. Та в 1921 році армія вже майже без зброї і амуніції... До втрат в боях долучаються жахливі втрати від епідемії тифу і інших захворувань...
Не зважаючи на безприкладний героїзм народніх борців в"трикутниках" і "чотирокутниках" смерти - вона вже не в силі стримати навали все нових і нових ворожих сил...
Переможені в нерівній боротьбі частини української армії в 1921 році були інтерновані в Польщі, Чехословаччині, Румунії. Уряд, армія і евакуоване населення опинилося за дротами в таборах...

Та цим боротьба ще не закінчена! На терор чужої українській душі диктатури - ожили партизанськими загонами українські ліси. В Києві під проводом поета Г. Чупринки і Андруха працює повстанчий комітет. Голос Холодного Яру відгукнувся луною і в серцях загартованого в боях українського вояцтва в таборах. Наказ: найвитриваліших відібрати і утворити дружини лісорубів для праці в волинських лісах...

З заздрістю споглядали товариші по зброї на вибраних щасливців. Всі здогадувалися, що за тими "лісовими роботами" криється щось поважне, але про що ходить - ніхто з простих вояків не знав. Підготування до походу робилося дуже таємно, щоб зненацька заскочити ворога. І ось ці транспорти, транспорти лісових робітників відходять з таборів. Погано одягнені, напів босі, зголоднілі на мізерних таборових пайках - ці лицарі майбутнього відчайдушного рейду у вороже підпілля, були щасливі й горді. Найкращі надії плекали вони в собі, не зважаючо на свій стан.

Та у волинських лісах дійсно чекала на них тяжка фізична праця. Осінь 1921 року була препогана, і напів водягне ним "робітникам" доводилося дуже скрутно, особливо дошкуляли ранні приморозки. Довгі дні і тижні довелося чекати... Нарешті, приїхали провідники групи: - штаб: отаман Тютюнник, полк. Отмарштейн, полк. Сушко та інші. Виявляється, що поляки не згодилися допомогти - дати озброєння. Дозволили лише напасти і обезброїти кінний ескадрон. Для групи в 1200 вояків і старшин

цього замало! Але - сподіватися на ласку чужих не доводиться, треба числити на зброю, яку здобудеться від ворога в бою.

4-го листопада 1921 року несподівано переходять кордон. Обеззброєно прикордонні застави, здобуто гвинтівки і навіть кулемети! Перший успіх окрилює вояків - вони рвуться все далі і далі у невідоме. Сувора осінь 1921 року не перешкодила відчайдушним маневрам. Тут наступ, там відступ, тут успішний напад і здобич, там прискорений відступ перед переважаючими силами ворога, але відступ в бік Києва. В обличчі небезпеки дивізії Котовського залили цілу потобічну Волинь. Але по лісах і все вкритих снігом полях пробиваються групи відважних героїв крізь снігову хуртовину і радянські полки до серця України - Києва. Весь час нерівні бої, але перемагаючи всі перешкоди, група вперто посувається вперед, по шляху до Коростеня. Відступи, обходи і знову бої... Кільце багато сильнішого ворога, що далі звужувалося. Група являла собою вже не вояків, а примар з відмороженими руками і ногами, майже вже нездатних до бою. Розгром київського повстанчого комітету і розстріл 28-го серпня 1921 року Григорія Чупринки і Андруха - відбився катастрофально на загальній ситуації в Україні. Карні відділи вже встигли ліквідувати небезпеку загального повстання... Сподіватись на підтримку партизанських загонів - годі. Організовано вони вже майже не існують... Починається відворот групи. Вороже коло врешті замкнуло групу отамана Тютюнника у селі Малі Маньки. Вояки відчайдушно боронилися, але виснажені довгими походами обдерті, голодні й босі, серед лютих морозів сотнями вмирали на широких волинських ланах. Біля 500 козаків і старшин дісталося до полону. Їх чекали нелюдські страждання і муки. Большевики замкнули їх в церкві й почали катувати. Вимогу катів видавати своїх старшин герої не виконали! Серед кількох сот людей не знайшлося жодного зрадника! Частині в'язнів вдалося втекти. Але 359 залишилося і їм судилася смерть. Під містом Базаром викопали велику братську могилу і вивели засуджених. Перед смертю їм знову запропонували видати старшин і перейти на службу до Москви. 359 сердець билося як одне. Віра в майбутню перемогу прийдешніх борців і безмірна любов до Батьківщини - зробило їх сміливими і гордими. Козак Щербак відповів катам за все: "Ми знаємо, що нас чекає, і ми не боїмося смерти, але до вас служити не підемо!" Були виставлені кулемети і почався розстріл... Звертаючись до зігнаних на місце розстрілу селян з околиць Базару, кричить підполковник Кузьменко: "Народе український! Слухай голосу своїх вірних синів! Ти колись віддячиш за нас! Хай живе..." - і впав. Свист куль змішався з українським гимном, що його співали герої вмираючи. Здивовані кати, зупинили були розстріл, але потім почали знову...

Так загинули 21. листопаду 1921 року під Базаром справжні герої, що воліли краще вмерти стоячи, ніж жити плазуючи.

В Крутах і Базарі наповнюється містерія Шевченкового Великого Льоху: "На четверо розкопана, розрита могила... Чого вони там шукали? Що там схоронили старі батьки? Ех, якби то, якби то знайшли те, що там схоронили... Не плакали б діти, люди б не журились..."

Кров Крутів і Базару змиває з народу срамотне тавро неволі - з сокровенних земельних глибин, з могили встає народ, як Нація. Під Крутами русичівські щити знову заслоняють дорогу чужому полю. Добі, що була стратила під собою абсолютний грунт, Базар і Крути знову навертають авторитет метафізичний, безпосереднє відчуття благословенства Божого. Світ, в якому вже перестали були діяти чуда, запалав знову бежестю.

- = о = -

В ДРУГУ РІЧНИЦЮ СМЕРТИ АНДРЕЯ ГРАФА ШЕПТИЦЬКОГО, ГАЛИЦЬКОГО МИТРОПОЛИТА.

Минає вже другий рік, як рознеслась сумна вістка по всіх закутинах української землі, що на вічний спочинок відійшов від нас Князь української греко-католицької церкви. Минає вже другий рік, як тужно задзвонили святогорські дзвони і рознесли по цілому світу цю сумну вістку, що в місті Льва перестало битись у грудях Князя українське любляче серце. І ця сумна вістка дійшла і до нас на чужину разом з гуркотом гармат. І не з одних очей полилися гарячі ряснi сльози, що в такій найбільше потрібній і критичній хвилині відійшов від нас наш Батько, наш Опікун Пастир і Провідник.

Всі 50-ть років стояв на чолі свого народу. Не покидав його Він навіть в прикрих хвилинах, ділив він з ним долю і недолю та тільки для нього жив. Навіть коли загнав його царський режим в глибокий Сибір, Він все посилав до свого народу слова потіхи та розради. Всі свої сили, своє знання він віддав на услуги українського народу. Митрополит мріяв про краще завтра свого обездоленого народу, він провадив його до наміченої мети, щоб для українського народу повернути єдність, давню славу, силу і волю, щоб вирвати його з неволі. Де тільки мав нагоду, відверто ставав в обороні свого покривдженого народу та вказував ворогам на їхні хибні шляхи, на їхні знущання і гніт над українським народом. Не боявся він нікого і там де всі мовчали. Митрополит своїм дзвоном промовляв на цілий світ про кривду заподіяну українському народові.

Його батьківське серце було відчинене для всіх, як для католиків так і для православних братів. Скільки сиріт знайшли притулок у Митрополита, які пізніше стали достойними громадянами українського народу. Скільки вдів дістали від нього матеріяльну допомогу. Скільки старців, калік та бездомних найшли в нім батька. Скільки хворих одержали назад своє здоров'я в шпиталі фундації Великого Патріота. Народній Лікарні, яку він відвідував і забезпечив її найновішими інструментами та медикаментами. Скільки молодих лікарів дістали там своє відповідне знання. Скільки славних пам'яток нашої минувшини збереглося від знищення в Національнім Музею, який він заложив. Скільки молодих наших мистців закінчили високі учбові заклади закордоном при допомозі Митрополита. А греко-католицьке духовенство завдячує йому свою високу освіту, черпаючи своє знання в Богословській Академії та Богословськім Науковім Товаристві, які він також заснував.

Він перший виступив в 1910 році в австрійській Палаті Панів в справі українського університету, бо хотів, щоб українська молодь черпала знання на рідній мові та в своїх професорів. Митрополит був великим меценатом української культури і науки. Він допомагав Науковому Товаристві ім. Шевченка. Митрополит відновив східний чин св. Теодора Студита та вибінував його монастирі. Він дав змогу різним українським фінансовим установам розвиватись і таким чином нести матеріяльну допомогу широким народним масам.

Митрополит Андрей вважав за відповідне особисто пізнати Схід. І тому 1887 року він їздив до Києва і Москви. Там він пізнав визначних людей, які були прихильні ідеї святого з'єднання.

Митрополит мав широкі зв'язки з різними визначнішими українськими православними церковними достойниками, вченими, мистцями та провідними людьми українського народу, з котрими щойно після 1905 року можна було говорити на тему великої ідеї святого з'єднання. Близькими цієї ідеї були білорусини. Вони ж свого часу підлягали Київському Митрополитові, на престолі якого ще не так

дуже давно сиділи архиепископи Анатазій і Лев Шептицький. В 1907 році їздив Митрополит під прибраним прізвищем до Росії, щоб особисто навязати зв'язок з православними білорусинами, росіянами і українцями, як також з т. зв. старовірами. Епископ старовірів Інеокентій Усов заявив тоді згоду приступити до святого з'єднання. Митрополит увійшов тоді в зв'язки з католицькою російською церквою і 1917 р. настановив над нею ереарха Фиодорова. Їздив він також за море і там відвідав своїх вірних в Америці, Канаді, Бразилії і Аргентини. Митрополит присвятив ціле своє життя в справі з'єднання, тим жив і вщіплював його в душах молодих священників. Робив Митрополит заходи про створення патріярхату в Києві.

30-го грудня 1941 р. думаючи що назрів час здійснення цієї ідеї, звернувся до всіх православних архиєреїв в Україні та до світскої інтелигенції з закликом до святого з'єднання. Між іншим він сказав: "Забудьмо взаїмні кривди... Ми уступимо, але і ви уступіть... Я не хочу сидіти на Київському престолі, як патріярх України, але підкорюсь кожному, хто буде вибраний. Не маю до цього найменших претензій. Бажаю тільки з'єднання українського народу". Та, нажаль, час на це не наспів був, і тому його заклик пройшов без бажаного відгомону.

О це заслуги Митрополита, хоч ще далеко до цього, щоб їх усіх точно обчислити та якслід оцінити. Щойно історія зможе дати повну оцінку великим заслугам покійного Митрополита для нашої церкви і народу.

Ми вже сьогодні відчуваємо відсутність Митрополита між нами. Ми сьогодні бачимо, яку страшну втрату поніс український народ, втративши великого церковного достойника, визначного суспільно-політичного організатора і гідного громадянина свого народу. Ми можемо тільки сказати це, що й вороги сказали про нього після його смерти: "Від часів Шевченка не було більшого українця від покійного Митрополита Андрея".

о. Г. О.

++++++++++++++++++

ЛИСТ МИТРОПОЛИТА А. ШЕПТИЦЬКОГО.

/Оголошений в пресі у Львові/
1942 р.

В 1942 році Митрополит Шептицький оголосив своє послання до українських православних епископів в справі об'єднання українських Церков, греко-католицької і православної /синодальної і автокефальної/, підголовством Св. Отця. Небавом опісля появився в українській пресі у Львові, лист Митрополита Андрея до української православної інтелігенції. Ми саме одержали текст сего документу, що звучить:

"Мого листа до православних архиєреїв мушу доповнити кількома заввагами. Роблю це в цьому письмі до високодостойних представників української науки, літератури, мистецтва і до суспільних діячів України та, очевидно, до освіченого і патріотично наставленого Високопреподобного Духовенства в переконанні, що інтелігенція у всіх віроісповіданнях має великий голос і в церковних справах є все провідною верствою суспільности. Прикро, що я змушений сказати дещо про себе самого, доказати, що пишучи цього листа, не можу мати нікого особистого інтересу. Я сповнюю тільки обов'язок українського патріота.

Ясно, що греко-католик не може стати київським митрополитом, а я не маю ні бажання сього достоїнства ані фізичної змоги бути

в Києві. Незабаром починаю 78-ий рік життя недугою хронічного запалення суглобів я від 12 літ прикований до крісла без змоги станути на ноги. Недуга позбавила мене майже всієї влади у правій руці, а кілька разів у році за кожним разом через кілька тижнів, я зовсім позбавлений влади і в лівій руці. Київський митрополит мусить бути вибраний із православних чи автокефальних Архиереїв чи священників. КОЛИ Б ВІН БУВ З'ЄДНАНИЙ ІЗ ВСЕЛЕНСЬКОЮ ЦЕРКВОЮ, МИ ВСІ ГРЕКО-КАТОЛИКИ ПІДЛЯГАЛИ БИ ЙОМУ І Я ПЕРШИЙ РАДО ПІДДАВСЯБ ЙОГО ВЕРХОВНІЙ ВЛАДІ.

Та повна злука греко-католицьких і православних українських віроісповідувань се справа хіба дальшої майбутности. ВОНА СТАЛАБ МОЖЛИВОЮ ТІЛЬКИ ПІСЛЯ ДОВГИХ ЗМАГАНЬ З ОБОХ БОКІВ - ДО СЕБЕ НАБЛИЖУВАТИСЯ І ВЗАЄМНО СЕБЕ ПІЗНАВАТИ. А зближення і взаємне пізнання необхідні для осягнення національної єдности. Те зближення може колись довести до з'єднання, але мусить передусім усунути взаємні роздори і ненависті, які спричинюють, що Українець Українцеві ворог. І ті, що бажають колись єдности, і ті, що її не бажають, почнімо всі працю над помиренням. На такому конечному помиренні багато скористає ввесь український нарід, а на повному з'єднанні скористають більше православні ніж ми греко-католики.

З притиском стверджую, що поєднання із Вселенською Церквою не спричинює ніякої потреби відрікатися якогонебудь звичаю, передання чи обряду Православної Української Церкви. Українська Церква нічого не стратила б із тих дібр чи вартостей, які з неї роблять для Українців цінну святу національну пам'ятку минувшини, а зискала б пребагато дібр і сил, які випливуть із зв'язків з усіма віруючими християнами цілого світу. Ми, названі греко-католиками, вважаємо себе самих і в обрядових молитвах називаємо себе православними. Маємо ту свідомість, ту певність, що ми не затратили ні одної цінної пам'ятки минувшини і ми нічого не стратили зі святого передання нашого великого кн. Володимира. СТРУЯ ТОГО ПЕРЕДАННЯ ПЕРЕЙШЛА ДО НАС ЧЕРЕЗ ЦАРГОРОДСЬКИХ ПАТРІЯРХІВ ЙОАНА ВЕККА І ЙОСИФА ТА НАШИХ МИТРОПОЛИТІВ І СИДОРА І ГРИГОРІЯ ЧИСТІШОЮ І ПОВНІШОЮ ВІД ТІЄЇ СТРУЇ ПЕРЕДАННЯ, ЩО ДІЙШЛА ДО НАШИХ БРАТІВ НАД ДНІПРОМ ЧЕРЕЗ НІКОНА І МОСКОВСЬКИЙ СИНОД. Порівняймо отже наші православія, церкви, духовенство, життя релігійне і національне, порозуміймося, - може переконаєтеся, що мої твердження правдиві. Низкою малих змін, а в останніх часах рішенням Апостольского Престолу ми повернули в обрядах св. Літургії до звичаїв нашої Церкви 16-ого і 17-ого століття, які були звичаями київської Церкви.

Брати, Панове! У Вас, світської української інтелігенції, святе передання чистіше ніж те, що його черпала Україна зі шкіл, ведених петербурзьким Синодом. Ваше православія ближче до православія широких мас українського народу. Те ваше православія і до нашого ближче. В ньому більше зрозуміння для страждущого від віків, поневоленого народу. Хочби праця Ваша над помиренням не довела до повного з'єдинення, принесе українському народові велику користь, коли хоч у частині причиниться до національної єдности. А кожен патріот - Українець повинен все зробити, що може в тому напрямі. Сповняючи цей патріотичний обов'язок і я написав цього листа.

У Львові, дня 3 березня, 1942.

АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКИЙ в. р.
Галицький Митрополит, Львівський Архиепископ

ВИ ВЖЕ НЕ ВЕРНЕТЕСЬ.

Я бачу Вас ще й сьогодні, як і тоді... Війна пройшла. Минула небезпека. Лишились спогади...

Листопадового ранку, 1943 р. коли віяв холодний вітер зі снігом, із чортківської тюрми, під охороною гестапівської сторожи, виведено босих зі звязаними на-зад руками 60 в'язнів. Це були уродженці з різних частин української землі й не молоді вже віком люди, що до цього вже зазнали польських вязниць і більшовицьких Соловків. Їх гнали 7 клм. на летовище /збудоване коштом українського труду і поту/ під Ягольницею. Там в одній із вирітих ям і розстріляно цих 60 синів України. Між ними були: о. Юрчишин Григорій зі Станіславівщини, дир. школи Бабинець Дмитро з Заріччя та богато інших інтелигентів. Шлях між Чортковом і Ягольницею був обставлений гестапівцями, які нікого не пропускали до летовища, бо, там відбувается навчання стрільби", - як про це говорили гестапівці. Але про це "навчання" селяни скоро довідалися і вістка облетіла всіх. Подія, що скоїлась, сколихнула всіх і відобразилась на їх обличчях. Проте, на вулицях панує спокій і суворий побядок.

Крроткий наказ... І вночі, з околишніх сіл, посунулись валки фір до летовища. А вранці гестапівці побачили над ямою розстріляних високу могилу - зверху з великим дубовим хрестом, на якому було написано: "Слава Героям !".

Після дослідження гестапівці встановили, що білля могили працювало 1500 роб. і не менше як 600 фір. Ця велика відданість і єдність українського народу розізлили гестапівців, і вони зараз же, зігнавши всіх селян із околишніх сіл, заставили руками розкидати могилу. А через короткий час знову в ночі виросла могила, на якій дубовий хрест сповіщав про безсмертну славу героїв.

Багато таких могил по нашій сплюндрованій Батьківщині, а ще більше тих, про яких ніхто ніколи й не довідается, де і ким вони похоронені. Але зрошена їх кров'ю Рідна Земля породить нових героїв.

Л. Б.

РОЗБРОЄННЯ МАДЯРСЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ.

/Із записної книжки десятника УПА 1944 р./

Березень 1944 р. Понурі дні, темні ночі. Наказ : "Сотня під проводом К. зараз вимаршерувати до села Б. "Ройові передають наказ стрільцям, які виконують його тихо і без розмов.

Ще раз перевіряють солому, на якій спали, щоб не залишити гранат, які пригодятся їм у кожний хвилині.

"Готові !", - передають звіт ройові командирові групи.

Вирушили...

Мешканці села К. зі сльозами на очах прощяються в темній ночі з відходящими стрільцями на святу й непевну путь. Темно. Стрільці маршерують в слід за вірним другом командиром по глинясті- дорозі, глибоко грузнучи в болоті перемішаним із снігом.

Тишу порушує ройовий Соловей, який сповіщяє, що його стрільця Чорта десь не має, але командир наказує маршерувати далі.

Недалеко від села, з задньої охорони ройовий Крук сповістив, що ззаду хтось наближается.

Командир дає наказ: "Перший рій в розвідку !" Група, крім однієї чоти /яка все в резерві/, зробила розстрільну й приготувалася до зустрічі з ворогом.

Медвідь усміхаючись говорить до друга Вишні: "От і мій" дехтярик" матиме роботу, не даром з'їв сьогодні цілу консерву "маслянки" /так стрільці оливу називали/".

Командир пішов слідом за розвідкою.

Чути наближення невідомої групи...
В кожного серце перестає битися - прислухаються...
Всі нетерпляче чекають наказу до стрілу. Раптом чують: лайка й тихий сміх стрільця Чорта.
Пролунав голос командира : "Збірка !" всі з цікавістю окружили згубленого Чорта.
- Хто вам дав наказ лишатися ?
- Друже Зверхнику, мені ніхто не давав наказу, але добрі люди подарували мені цього бичка, а я його не хотів залишати для тих "босих" /так називали червоноармійців/, бо і в нас ротів немало,- і показав рукою на стрільців, що стояли довкола,- я не думав відстати від групи, але при висадці бичка на воза, поламалися драбини.
Доки дятько зремонтував воза та дістав другу пару коней, то я й запізнився.
Бичка відвели на харчовий пункт, а група розтягнувшись довгим вужем пішла далі до села В.
На місце прибули о 12 год. ночі.
Стрільці зі зв'язковими розійшлися по хатах відпочивати, а підстаршини на відправу. Змученим стрільцям селяни допомагали чистити зброю, уніформу й частували самчною вечерою. Присутні мад'яри на те все тільки скоса поглядали і щось джеркотали між собою. Вони хотіли й собі вгостити стрільців своїм добрим "вином", але стрільці відмовились, бо добре памятали закон воїна УПА-рміі. Після коротких жартів, усі сторожко заснули, тримаючи під боком свою зброю.
На відправі підстаршин, по короткій дискусії, провітовий зверхник дав наказ: "Відступаючі мад'ярсько - німецькі армії, мусять бути на нашому відтину розброєні !" Командир групи К. дає наказ своїм підлеглим: " Перш розброїти тих, що квартирують у цьому ж селі, а потім тих, які будуть відступати по нашому шляху". Підстаршини клацнули закаблуками й розійшлися до своїх підвідділів.
Ще всі не заснули добре, а зв'язківець вже приніс наказ: "Всім підвідділам негайно зайняти свої визначені місця!" Стрільці заметушилися і скоро розмістилися на призначені місця поміж хатами.
Холодний березневий ранок /23 березня 1944 р./ вітає заспаних юнаків - стрільців. Всі починають грітися. Кожен вивертає кишені і шукає закурити.
- В кого є газетка на цигарку ?
- Що "западняки", і вам смакує газетка ?
- Нічого, - відповідає "западняк",- ми в мадярів дістанемо кращих сигар.
Не докінчили хлопці курити, як з усіх кінців позбігалися з кошиками. Кожна з них щось принесла і частувала хлопців. Тут же на вулиці стрільці пили гарячу каву, молоко, їли хліб з маслом та яйця. А стрілець Чорт як завжди жартує: "Чому ж не принесли хоч кусочок мяса з мого бичка або хоч хрону ? З чим же я буду яйця їсти ?" Дівчата весело відповідають : "Ваш бичок пішов у Карпати на Сивулю або Палатку. Ви його там знайдете, бо ми йому дзвінок до шиї причепили, а хрін принесемо разом із паскою ". Пізніше поприходили старенькі бабусі, дивлятся на стрільців і тяжко зітхають та крізь сльози:
- Ох, що то буде ?. Ви відходите а більшовики вже біля Дністра Ох, що то буде ?..
- Все знищать...
- Все заберуть...
- Всіх вивезуть...
- Крови людської хотять...
Раптом : "До зброї !- мадяри йдуть !" Всі стрільці кинулись на свої місця, а дівчата й заплакані бабусі розбіглись по своїх хатах. Зв'язківці доносять, що дві сотні мадярської піхоти та 60 фір вирушили з села П. із за 15 хв. будуть тут. Командир К. з одною чотою зробив засідку на дорозі по напрямку села П., а при головній частині залишив свого заступника.

Помалу приближалися мадярські підводи, перша підвода порівнялася з засідкою, десятник О. вискакує на дорогу і крикнув "Генде Гох !" Для мадяр - несподіванка. Частина з них перелякавшись піднесла руки вгору, а інша частина дивилась з розкритими широко очима - не знаючи, що діється.

Не встигли мадяри опритомніти, як залунали постріли і стрільці кинулись на них.

/ далі буде / Голий.

Я. Г.

ТАБІР "АЛЛЕНДОРФ"

/коротенька історія/

День приходу Американських Військ 12.4.1945 р. приніс чи мало радости в місто Ерфурт /Тюрінгія/, де працювало в різних місцях біля 250 українців. Найбільше численною групою жили вони в таборі поштових робітників, а працювали на пошті. Тут усі найбільше трималися "купи" й були так зорганізовані, що відважилися на досить сміливий крок - вивішення національного прапору між прапорами Франції, Бельгії та Італії. В ряді прапорів різних держав розвіявся і наш прапор гарними ніжними фарбами - прапор незнаного народу. Перша акція відносно чужинців, піднесена Американськими Військами, було плянове переведення їх до бувших німецьких касарень.

В касарнях розміщувались чужинці по національностям, кожна з них мала свою поліцію і свій окремий заряд внутрішньої організації. Але на третій день знову нас /українців/ перевозять до других касарень, де мають бути народи східньої та південно східньої Европи. Народи західних держав залишилися на місці. Ми переїхали. Перший бльок від брами - росіяне громадяне СССР з червоним прапором, другий: в долині українці, вгорі росіяне, в третьому бльоці поляки. Замайоріли три прапори: Червоний, Синьо - жовтий та Білочервоний. Наша поліція з синьо - жовтими опасками виказувала себе не гірше державних народів. Тоді вже до української групи зібралось богато тих, що працювали в цьому місті - всіх 250 осіб. "Червоним" сіллю в оці були "синьо - жовті", та на жаль вони знаходились в"Америці" а не в себе в дома в СССР.

За кілька днів приїхали до табору два поляки з бувшого Лондонського Уряду, так звані Офіцери Зв'язкові. Побачивши наш прапор вони дуже здивувались і забажали говорити з нашим комендантом. Приїхали вони сюди з цілю відокремити поляків від інших народів. В розмові з нашим комендантом польський офіцер заявив, що перший раз на звільнених теренах німеччини він зустрічається з окремою українською групою, однак, тому, що Української Держави не має, ми мусимо прилучитись до росіян або до поляків. При цій розмові був присутній комендант російського табору й напевно, дуже втішний таким оборотом справи, заявив , що це його люди і вони мусять перейти до росіян. Польський офіцер твердив, що ми належимо до нього на підставі нашої бувшої приналежності до бувшої польської Держави. Почалась Суперечка. Вона виглядала досить цікаво: Два вовки гризуться за зайця й кожний твердить, що він втік з його лісу і належить йому. Та зайцеві не дуже хочеться йти ні до одного ні до другого - та нічого не вдієш бо й твоєму лісі теж вовки. Так сперечалися росіянин з поляком, аж в кінці тому другому було забогато і він звернувся до нашого коменданта: " Не говоріть з цим брудним більшовиком він дурень". Наша справа була рішена. Російський вожака в час мітингу на площі сказав до громадян: "Якісь там українці хотять від нас відлучитися - хиба вони не знають, що це всьо

равно" Та для нас не було "всьо равно".

Ми переїхали до польского табору. Та дуже скоро великі пани з панськими жестами і масненькими словами змінили свою політику. Зараз по переїзді в польський табір поляки розброїли нашу поліцію і не дозволили не тільки вивішувати прапору, а навіть національних значків носити /Демократія/! Ми важко переживали це упокорення, та не було жодної справедливої руки, яка б нам помогла.

Бухенвальд... Мабуть не має такої людини в Німеччині, яка б не чула цього слова. Один зі страшних німецьких концентраційних таборів, де мучились і гинули разом з іншими націями і українці. По звільненню їх Американцями /11.4.45р./ наші вязні кинулись шукати своїх, і прийшло їх кілька й до нашого табору, де ми жили. Пізнати на них німецькі "сліди": голова без волосся, лице марне. На них ніхто не кричав: "Вязні невідомого народу, не істнуючої Держави". На лиці їх була осмішка, і вони приязно розмовляли з кожною українською душею. Між першими вязнями, які в нас появилися /Недовіз Дмитро, Влашин Іван, Луковський Евген, Леник Володимир, Гойда Петро, Возьняк Осип, Дунька Дмитро, Громядюк Михайло. і покійний Пилип Дечаківський/ був і комендант нашого теперішнього табору п. Слободян Іван. Такіж групи було послано для організації українців у Ваймар Готту й Айзенберг.

Не довго ми сиділи тут. 7 червня рознеслась чутка, що американські війська уступають Тюрінгію військам СССР. Ніде правди діти, страх розніся між українцями, які рішуче не хотіли вертатися в "цей рай", хоч і на свою землю. Треба було думати, яким чином діставатися за кордон Тюрингії. Зі сторони влади абсолютно жодної допомоги ми не могли чекати. Небезпека насувалася. Бухенвальдці /так коротко ми звали своїх друзів - вязнів з Бухенвальду/ починають організовувати "втечу". Їх провідник і друг - Слободян, молодий ще й дуже знищений, але дуже енергійний, групує біля себе 27 товаришів-вязнів та 23 "цивільних"/родини /.

Були гарні червневі дні. Ранок 9 червня перед табором стояло німецьке тягарове авто, яке має нас вести в невідому путь на зіхід. Важко було про все дбати: ледве дістали авто, а за бак бензини комендант нашої втікацької волки скинув з руки годинник.

Навантажене емігрантським богацтвом та людьми перше авто рушило. Напрям: Берка - Село на самім кордоні Тюрингії. Туди має прямувати й друге авто, яке виїзджає після обіду:- розпорядився комендант. Так сталось - ми рушили. Дві думки крутились в головах усіх. Їдемо в незнане - що нас жде ? А друга : Богу дякувати,що вирвались з під польскої"опіки ", яка зовсім не була нам мила-от степовий дух українського народу, без опіки, але вільний ! Перше авто приїхало раніше. Так якби знала Берка, що сюди прийдуть бездомні біженці, гарненькі чистенькі деревляні бараки між полями, на яких як раз стояло у копицях свіже сіно. Друге авто приїхало вечері. Кожний з нас мило зітхнув, а комендант вітав всіх привітно:"розміщуйтесь де хочете" - от тихий рай на землі. Забулося на хвилину все: Наша скитальська доля, наш незнаний шлях. Тиждень ми тут раювали, не хотілось звідсиль виїздити. От коли б це так за кордоном - нікуди не рухалися б.Та не нам казати: "Мій дом - Мій Храм". Сюди ще заїхали два авта з Готти, так що разом нас було 88 осіб. 15 червня знову стоїть авто у нас на подвірі, знову пакуються дальше в дорогу. Комендант іде першим автом, щоб знайти для нас місце. Бухенвальдці майже всі на розерах - вони ж наші курієри і зв'язкові між першими, що ідуть і тими що остаються. На другий день другий транспорт. Загальний напрям Герсфельд. Перше авто зупинилось в Цігенгаймі. Тут комендант звернувся до Американців за допомогою. Відні Американці мали заковику, бо не знали що з тими українцями зробити ? Тим часово завезли їх до польського табору в Нойкірхені. Друге авто мало більш пригодну подорож- виїхавши тільки з Берки, авто стало " Злізайте, - каже шофер, - авто перевантажене. До герсфельду речі я візьму, а люди хай ідуть пішки" нема що робити. Злязь, брате, і мандруй ! Ті що поїхали з речами, заїхали в герсфельд і знайшли тут бараки. Пішоходи, пройшовши біля 50 кмг. зійшлися з ними і основали тут, в Герсфельді, 16 червня 1945 року український табір.

Перша група з комендантом попала в табір польський. Комендант дає зарядження тим, що .. зосталися в Герсфельді, таборувати там до того часу поки він не знайде відповідного місця, де могли б всі знову з'їхатися. Але наших таборян у Герсфельді почали відвідувати "товариші", які загрожували вивезти силою їх на "родіну", коли вони не поїдуть добровільно. Наші таборяни були беззахисні й боялися більшовицької "власти".

Американці пообіцяли комендантові, що за кілька днів приїдуть і заберуть їх у відповідніше місце. Та, щоб не відповідніше місце не знайшлось десь в таборі "червоних", комендант зарядив самим їхати звітси. І 16-го червня 1945 року знову клунки і діти ладуються на німецький віз, а дорослі йдуть пішки, і так українські скитальці мандрують далі до Трайзи. Тут німецький староста дає тягарове авто і каже їхати до Нойштату. В Нойштаті староста, досить крикливий "швабо", каже нас везти до Аллендорфу, бо в нього не має місця.

Привезли нас до Аллендорфу. Невелике село. Кругом його 5-ть таборів і сила-силенна бараків, розкинених між лісом, а в лісах військові фабрики. Багато рук чужинців працювало в цих лісах за гітлерівської влади. Тепер повівають на бараках різні прапори. Чужинці, що тут мешкають, тимчасово під опікою військової влади, бо УНРРА ще не приїхала. Наш комендант звернувся до американського офіцера, щоб дав нам приміщення. Він сів у наше авто і почав нас везти. Стоп! Польський табір. Ми кажемо, що ми українці. Ну, то він вже знає куди нас везти. Авто рушило. Переїхавши добрий кусок лісу, стали і ..... кожний задубів — перед нами червоний прапор з серпом і молотом! На сходи з бараку вийшли два типи в кашкетах на головах, з руками в кишенях і крикнули: "Ви русскіе?" — Ні! Ні! Ні! — відізвались майже всі, а в деяких звуках грала злість та відчай. Американський офіцер дивився на нас, як на "дурнів", коли ми толкували йому, що з оцими нічого спільного не маємо! Ну, а хто ж ви такі? /бідний американець!/ Ну де ж ви жили? — В Польщі! — то ви поляки. Та не поляки, а українці! Офіцер стоїть, дивиться на нас, думає... Ну що ж це за люди?! Вкінці, вимучений нами, сідає в авто та везе нас знову до польського табору. Поляки підозріло оглядають нас і говорять між собою. Чуємо: "Місце тут тільки для поляків!"

А тут вже вечоріє, кожний перемучений — от доля скитальська! Нарешті, нас підвезли під здоровий будинок цього ж табору і дали нам тимчасово одну велику залю. Бог його знає, що тут було: підлога кам'янна, стовпами стеля підперта, вікна, як в замку — от де романтика! Хлопці поприносили дерев'яні двері та поклали їх на кам'яну підлогу. Кожний розпаковував з клунків свою постелю й лягав спочивати. Комендант ходив ще по кімнаті, кожний дивився на нього й вірив йому, що якось мусить справа з нами добре рішитися. Він справді турбувався нашою долею.

Другий день. Через великі вікна привітно заглянуло літнє сонце і в нашу "танцеву залю". Хоч і дуже ми були втомлені, але ранком дружно всі встали і взялися до праці. Щоб держатися застійною групою, ми рішили зайняти дерев'яний барак зараз біля нашої тимчасової хати. Барак цей був брудний, знищений, з кімнат так повно паперу і т. д. По цілоденній праці барак набрав відповідного вигляду. Люди розмістились по кімнатах, щоб відпочити.

Та нам треба домагатися свого окремого табору й признання нас окремою нацією. Рідний сорокап'ятиміліоновий нарід мусить домагатись, щоб його визнали, як окрему націю, як нарід, що має право на вільне і незалежне життя, як і інші народи. На місці були два американські офіцери. Зараз на другий день звернулась наша делегація /пп. Слободян, Крушельницький, Гвоздьовський/ до одного з них із метою відокремлення нас і допомоги в утворенню

самостійного табору. Та він /поінформований поляками/ сказав: "такої нації, як українці немає і ви мусите бути в тим народом, якого ви маєте державну приналежність." Другий відповів те ж саме. Треба їхати до окружного міста Марбурга. Там наша делегація довідується, що з тою справою треба удатися до капітана "Х" з військової частини "Казанова". Дістались нарешті до названого капітана. /Наші нічого не знають, що польський зв'язковий офіцер їздить слідом за ними та робить "медвежу прислугу"/. Правду сказано: бідному все вітер в очі! Капітан з частини "Казанова" прийняв наших з великим зацікавленням. Прийшла до нього незнана нація - один з її представників носить на рукаві значок "Бухенвальд". Комендант оповідав капітанові про Бухенвальд та дещо з нашого національного життя. Капітан вислухав і в присутності делегації зателефонував до цих двох офіцерів, з яким вчора наші ні до чого не договорились: "Ці люди потребують спеціяльної опіки!". А нашим сказав, що зробить все, що в його силі, але він мусить звернутися з цією справою в Касель. Рішення Каселя він передасть на руки місцевих офіцерів. З веселими обличчями вернулась наша делегація з так важної і наполовину полагодженої подорожі.

Та другий день знову неласкаво нахмурився на бідних емігрантів. Капітан з частини "Казанова" комунікує, що в справі відділення він не всилі нічого зробити в зв'язку з близкістю совітського кордону та радить їхати дальше на захід. Та наша делегація не звертає на це уваги і йде знову до нього. Він їх приймає, а підтверджує раніше ним сказане: "В зв'язку з репатріяцією, вам небезпечно тут сидіти, а дальше на заході ваша справа знайде прихильне розв'язання".

Тимчасом друга частина наших людей, які заложили табір у Герсфельді, передають його /табір/ в руки наплиаючим українцям з Тюрингії та 21. червня переїжджають до нас. Наплиає до нашої групи ще кілька родин з околиці. Число таборян зросте до 123-ох осіб.

Не лишається нічого, тільки перечекати цей час, поки військові частини зміняться. Тимчасом росіяни повиїжджали, а приплив поляків до табору в Аллендорфі 27. червня, нас переносять у другий новостворений табір Підерклячин. Цим табором опікується жінка п. поручник, якої завданням є організація польських таборів. Стан, в якому ми застали тут бараки, був прямо жахливий. По варварськи були тут понищені: електропровід, водовпроводи й вікна. Це перед виїздом на "родіну" так погуляли громадяни славної побідоносної держави! Треба було зібрати усі сили, усю енергію, щоб навести лад. Польська кухня варила погано.

Та довго ми не загріли місця. п. поручниковій залізли в голову реорганізації, вона задумала переорганізувати так табори: в одному самі родини, в другому дівчата, в третьому вільні мужчини. Вістка ця знову порушила наш спокій. Загрожувало розбиттю нашої групи на три частини. Наша делегація заявляє п. поручниковій, що абсолютно не годиться на розвоїття. Було це сказано рішуче, так, що вона мусіла дозволити бути нам разом і знову думала, що з нами зробити? Нарешті, вона придумала перенести нас до італійського табору, а в нашу опіку дати 19-ть осіб поляків, щоб тоді, як італійці будуть репатріовані, вони перебрали знову провід табору. Між своїми вона так сказала: "Треба їх туди пропати, хай гризуться з італійцями" - щире бажання на дорогу!

Та сталося не так, як вона мріяла. До нового табору Дравсмілле ми переїхали 20-го липня, де італійці приняли нас надзвичайно чемно. Ми дістали окремі бараки і вибрали свою адміністрацію - п. Слободяна комендантом, проф. Крушельницького заступником, п. Луковського, п. Леника, п. Коваліва та кандидатом Гвоздьовського й Модай Сл. Зараз після нас, 25-го липня приїхала група мадярів в числі 49 осіб. Складались вони переважно з війсь-

кових лікарів, медсестер та ліпшої "смеганки".

За кілька днів ми так сприязнились з італійцями, що ці попросили їхній прощальний вечір збагатити українськими точками. Цей вечір влаштували вони 29 липня в день перед відїздом їх до Італії. Маючи між собою здібного диригента проф. Крушельницького, ми приготовили: хорові пісні, дві точки народних танців, дует з опери "Запорожець за Дунаєм" та уривок з "Вечерниць" - Ніщинського у виконанні трьох жіночих голосів. Це був перший наш виступ між чужинцями від початку нашої мандрівки. Безперечно, що залежало нам зарепрезентуватися якнайкраще. Почався концерт. Наша перша точка закінчилась бурхливими оплесками, бо, мабуть, глядачі не сподівались, що українці так виконають. Наш перший сценічно-пропагандивний крок був вдалий. Італійці щиро дякували нам, а ми були раді, що повернувши до Італії, може хоч десятий згадає з них і розкаже іншим про виступ українців. На другий день дарунчи подарунки й квіти ми сердечно попрощалися з італійцями, які з великою радістю верталися до дому.

/Далі буде./

Ч. I.

З ЖИТТЯ ФІЛІЇ.

Вже півтора року відділяють нас від того часу, коли ми звільнились зпід фашистсько-німецьких кайданів. Позаду нас вже той хаотичний період стихійної, фанатичної помсти вчора ще закутих і закинених на каторжну працю, а сьогодні звільнених мільонів чужинців, які не знали, що вперше чергу робити - чи мститися ще вчорашньому катові-визискувачеві, чи радуватись і насолоджуватись дійсно людським життям. Позаду нас також той проклятий час, т. зв., совітських репатріяцій, різноманітних нагінок і полювання над поодинокими особами, як рівно ж позаду нас вже той період всякого роду комісій і підкомісій та всіляких переїздів, хоч правда, ці останні два питання ще зовсім не розв'язані.

Життя нашої Філії корінно зв'язане з життям нашого табору. Юридично наша Філія організувала і розпочала працювати від 12.12. 1945 р., а фактично, аж ніяк, я думаю, не помилюся коли скажу, що одна досить чисельна її частина вже існувала ще далеко - далеко перед звільненням.

Організовані сходини в концтаборі в той час, коли навіть тільки за приналежність до української національности міг бути всякий і кожний українець фізично позбавлений життя, організована і керована з однієї ударної групи різноманітна допомога новоприбулим українським політв'язням, організована постава відносно неповороту на Батьківщину в тих умовах, в яких ми не бачимо її бачити і якраз за краще завтра якої посвятили свої молоді роки - - ось ці зародки нашої організовної праці, ось зачатки нашої Філії.

А пригадати наше відсвяткування роковин трагічної смерти С. Петлюри і Е Коновальця. В цьому жахливому фашистсько-гітлерівському спеціяльному двірцеві - концентраційному таборі Бухенвальд, в якому ще не встигли вібрати і спалити тих всіх, хто став жертвою останніх днів перед звільненням, в якому ще кожного дня, не зважаючи на те, що війна закінчилась, вмирало від 50-80 осіб, в якому ще не засохла кров розстріляних і по-звіряному замордованих в останні хвилини перед приходом американців, в якому ще так і тхнуло тією холодною, сирою, угнітаючою фашистською дійсністю - ми, 29 українських політв'язнів, 23-го травня урочисто вшанували пам'ять двом найбільшим синам нашого народу двох останніх десятиліть.

І тут, ще в цих бухенвальдських катакомбах, ми вирішили, опускаючи їх, рухатися дальше в напрямку на захід, при цьому допомагати всім українським біженцям, які будуть нами виявлені та які потребуватимуть від нас тієї чи іншої допомоги.

Не погоня за різним багатством, не приватні вигоди, які ми могли осягнути в той час, користуючись в'язнівськими привілеями, не всякі інші тимчасові спокусливі"штучки" оволоділи нашими ще не зовсім фізично здоровими організмами.

Опустити Тюрінгію, допомогти в"дорозі" укр. збігцям, хаотичному відступові українським і інших національностей біженцям надати по мірі можливости певний організований рух, з перших же днів братися за організацію ч и с т о - у к р а ї н с ь к и х т а б о р і в, всіма силами боротися проти насильної репатріяції та негайно розпочати культурно-освітню працю по всіх осередках, де в більшій чи меншій кількости були розміщені українці - ось дні із перших завдань, які були покладені на кожного українського політв'язня в перші місяці по звільненню.

І наша Філія це тяжке завдання повністю і з честю виконала! В часи найнеясніших днів нашого буття в часи існування багатьох небажаних для нас річей та справ, які так чи інакше повинні були "зачеркнути" нас, в часи різних таборових "перетурбацій", які неодин раз проводились з метою розбити нас, розкласти і потім поступово знищити, політв'язні нашої Філії завжди були в центрі всіх цих подій, чинно, відверто і вчасно реагували на все те, що розкладало нас, що було на перешкоді до реалізування вище-згаданих завдань.

Оглядаючись тепер назад, на свою півторарічну працю, кожний політв'язень має змогу побачити, що наша Філія в основних своїх програмово-діючих питаннях не помилилася.

Одначе, мусимо ствердити як факт, що по інших осередках в цей надзвичайної ваги відповідальний і винятковий час була в деякої частини політв'язнів зовсім інша мораль, а саме: "Нам вже досить, ми змучені, нехай хтось інший займеться цією справою, а ми повинні зараз відпочити." Я цілком погоджуюсь із тим, що ми потребували в той час відпочинку, але рівночасно, ми не мали права відпочивати: час вимагав, життя змушувало і диктувало робити зовсім інше. мало з того, що ми могли до глибини сердець зворушити еміграційне суспільство своїми переказами, спогади з недавнього минулого, показати йому, що незагоєні рани і т. д.. Нашим святим обов'язком було в цей час якраз і показати свою організаторську здібність, свою силу волі і вміння тверезо і сміло орієнтуватись в біжучих життєвих справах. Сьогодні вже кожний політв'язень, крім спогадів з лихолітніх часів ув'язнення, повинен скласти іспит за пройдені 20-ть місяців вільного, еміграційного життя.

Чим сьогодні займається той чи інший в'язень, його відношення до сьогоднішніх потреб українського еміграційного суспільства і українського народу, взагалі, його творчий вклад в надбання свого народу, чинне реагування на розв'язку різних буденних еміграційних питань - це найкраще дзеркало дов'язничної характеристики політично-суспільної праці кожного політв'язня, це найкращих документ його автобіографії взагалі.

Ми, українські політв'язні Філії ЛУПВ в Корнберзі, свідомі того, що раніше чи пізніше історія еміграції після другої світової війни "злим" чи "тихим" словом згадає і про наше відношення до еміграції, нашу участь у еміграційному житті і т. д.. На це прийде час. Одначе, ми не ламаємо собі голови над тим, як вона про нас напише. Ми спокійно чекатимемо вироку історії за нашу працю. Одне тільки дозволяємо собі сказати ще перед цим вироком, що ми ті, які в більшій чи меншій мірі перенесли на своїх

плечах цей важкий тягар другої світової війні народів. Ми є невідємною частиною українського народу, що бореться в краю. Все те, чого тільки не мають змоги зробити наші брати на Батьківщині, ми виконуємо тут. Ми ті сірі, звичайні вояки української національно-визвольної революції, ми та сила, на яку кладуть надії різні "горе-стратеги" і "оберполітики", як на одну із рушійних сил. Це добре ми знаємо. Десятки тисяч наших братів-політв'язнів стали жертвою засліпленності і шкурництва окремої частини "політиканів". Ще свіжа кров наших братів на десятки років морально скріпить кожного політв'язня.

У вихрі різних непорозумінь і еміґрантської буденщини він не розчиниться.

- о -

ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ ФІЛІЇ ЛУПВ В КОРНБЕРЗІ.

5-го листопада 1946 р. в українському таборі Корнберг відбулися загальні збори Філії ЛУПВ, на яких було заслухано звіт дотеперішньої управи Філії, після чого розгорілася гаряча дискусія над звітом управи, замітки, поради і т. д.
Потім загальними зборами переобрано управу Філії та в своїх коротеньких виступах поодинокі політв'язні дали ряд корисних і доцільних завваг для майбутньої праці нашої Філії.

Нижче подаємо звіти слідуючих членів управи: секретаря, культурно-освітнього референта, референта суспільної опіки і санітарно-медичної допомоги та скарбника. Крім того, подаємо протокол переведення вищезгаданих загальних зборів.

Звіт праці секретаріяту Філії.

11. 12. 45 р. в нашому таборі /Корнбергу/ засновано Філію ЛУПВ німецьких концентраційних таборів і тюрм. Перші організаційні сходини відбулися в приміщенні суспільної опіки табору в присутності 31-ої особи. На цих сходинах друг Леник Володимир подав інформації про завдання Ліги Українських Політичних В'язнів німецьких концентраційних таборів і тюрм та прочитав статут Ліги. Присутні одноголосно приняли проект статуту Ліги та приступили до вибору управи Філії ЛУПВ, в склад якої обрано:

1. Голова Філії ЛУПВ - Слободян Іван,
2. Заступник голови - Луковський Евген,
3. Секретар - Недовіз Дмитро,
4. Скарбник - Мазар Павло,
5. Санітарно-медична допомога і суспільна опіка - Ільків Михайло,
6. Кандидатами в члени управи Філії обрано - Котельницького Осипа і Чайківського Ігоря, який пізніше перейняв культурно-освітню референтуру.

Одноголосно Почесним Членом нашої Філії обрано проф. Ратушного.

І вже від 12-го грудня 1945 р. Філія розпочала своє організаційне життя. Перш за все переведено повний реєстр всіх українських політв'язнів в окрузі Гроз-Гессен. В короткому часі Філія нараховувала вже 36 членів. Вона /Філія/ стала вузлом і координатором праці організованого життя українських політичних в'язнів та їхнім повноправним опікуном. Згодом управа Філії створила редакцію та почала видавати журнал "За Волю", де в'язні висвітлювали життя українських політв'язнів в концтаборах і тюрмах.

В склад редакційної колегії ввійшли: Леник Володимир, Бардигула Степан і проф. Ратушний, як відповідальний редактор. Всі члени Філії стали наганяти втрачене за час фашистського ув'язнення. Почали записуватись до шкіл, в університет і різні курси.

В квітні місяці Філія, склад редакційної колегії збільшила до 9-ти осіб. В зв'язку з тим, що я був переобтяжений іншою працею на суспільно-громадському полі таборового життя, обов'язки секретаря Філії передано Стасеву Івану, як також в цей час на місце скарбника Мазара Павла, з приводу його перебування в іншому таборі, обрано Бойка Василя. На загальних сходинах Філії /весною/ обрано контрольну комісію з трьох осіб: проф. Брунець Михайло, Романець та Правосуд.

При цьому також треба взяти до уваги, що наша Філія в цілому мала на протязі своєї однорічної праці ряд непорозумінь, недотягнень і перешкод, які в більшій чи меншій мірі гальмували нормальний розвиток життя нашої Філії.

За ввесь час існування Філії відбулося 18 загальних членських сходин. Управа Філії відбула 7 засідань. На сьогодні членські в'язнівські виказки мають 61. ос., 12. ос. мають гимнасові виказки, анкети 8 осіб вислано до централі Ліги на затвердження та видачі виказок. 12. анкет ще знаходиться в канцелярії управи Філії не розглянені і не заопініовані. За час існування Філії секретаріят мав 48 різних прихідних листів, різних вихідних листів було 32.

В приміщенні канцелярії Філії знаходиться рівно ж архів видань централі ЛУПВ і видання нашої Філії журн. "За Волю". Також треба зазначити, що через канцелярію переходили всі допомоги. Між іншим, відіслано з канцелярії три рази допомогу для управи ЛУПВ, зложену політв'язнями нашої Філії.

На кінець слід відмітити великі заслуги п. проф. Кононенко, який, не жаліючи свого старечого здоров'я і праці, передав нам багато знання з різних ділянок.

Секретар Філії.
Недовіз Дмитро.

- = о = -

Звіт праці культурно-освітньої референтури при Філії ЛУПВ в Норчберзі.

На виконуючого обов'язки референта культурно-освітньої референтури я був покликаний далеко пізніше по заснуванню нашої Філії. Отже, фактично тоді, коли життя нашої Філії набрало більш-менш організовані форми.

Культурно-освітня праця нашої Філії тісно пов'язана з культурним життям табору. А тому якихось самостійних кроків в культурно-освітньому житті Філії ми зробили небагато. Поодинокі члени Філії були і є головними ініціяторами багатьох культурно-освітніх ділянок нашої взагалі культурно-освітньої праці в таборовому маштабі.

Вчасне відкриття і належно поставлена праця у багатьох культурно-освітніх інституціях повинна бути завдячена виключно політв'язням, які не тільки що зробили багато, як відповідні культурно-освітні фахівці в поодиноких інституціях, а, насамперед, вклали своїх багато організаторських сил. Треба було спочатку все це організувати, відповідно розмістити і пустити в рух.

Імена проф. Ратушного, проф. Кононенка і проф. Брунця тісно зв'язані з долею і повсякденним життям найвищої освітньої інституції в таборі - гімназією. Імена інж. Харченка і Коваліва та понад 200 повноцінних шоферів, які закінчили дані курси є також два нерозривні поняття. Без постаті Володимира Леника та-

кож не можна собі уявити усної таборової газетки, яка відограла велечезну роль у всезагальному таборовому житті. Петро Гойда і танцювальний гурток, доречі, який на репрезентативному полі зробив досить багато, є одно ціле.

Є зайвим, на мою думку, буде [illegible]же, що я підкреслю, що всі, без винятку, політв'язні, які працювали на культурно-освітньому полі, найменше думали про свої особисті справи. Вони не мали навіть часу про[illegible]е подумати, як не помилився і один з культурно-освітніх працівників, коли на сторінках одного українського часопису відповідає молодому поетові Михайлу Ситнику, що не дивуйтесь друже ситнику, що Ви в 27 рік вступаєте в подертих черевиках і по латаних штанях, бо сьогодні більшість українських культурно-освітніх працівників на еміграції так виглядають, як Ви.

А тепер перейдемо до цифр. Отже, на таборовій усній газетці і на зібраннях Філії з рефератами виступали 13 політв'язнів, які виголосили 53 реферати на різні теми і 56 віршів та поем. Влаштовано 2. академічні вечори б. укр. політв'язнів, на яких були виголошені 2 змістовні реферати, поставлено 3 інсценізації і продеклямовано 16 віршів на в'язнівські теми. Під ініціятивою політв'язнів проведено слідуючі українські національні та різні інші таборові свята:

1. "Свято Героїв-Біласа і Данилишина",
2. "День Соборности 22 січня",
3. "В першу річницю звільнення",
4. "Фестин - Свято Весни".

Крім того, за ініціятивою політв'язнів проведено перший літературний вечір в таборі присвячений українським поетам і письменникам Канади. З нагоди першої річниці звільнення з німецьких концентраційних таборів 11, 12 і 13 квітня ц. р. Філія влаштувала урочисте свято - свято перемоги над німецьким фашизмом. Організовано [illegible]0. членів нашої Філії відвідали в ці дні 4 табори на касельщині, з яких 2 українські, 1 російський і 1 польський. На руки полковника американського війська в Герсфельді передали подарунки і грамоту для командуючого III-ою американською армією-генералу Трескоту та даному полковнику. Під час відвідин вище згаданих таборів ми в кожному із них виступали зі своєю академічною частиною, на якій в коротких рефератах та інсценізаціях наглядно розкривали глядачам жахливу картину умовин в німецьких концентраційних таборах і т. д..

Повністю закінчили шоферські курси 31 політв'язень, більшість з яких при навчанні становили окрему групу, т. зв. групу політв'язнів. По всіх культурно-освітніх інституціях політв'язні становлять слідуючу кількість:

1. Гімназія . . . . . 1.
2. Ремісничі школи . . . . . 12.
3. Торговельна школа . . . . . 9.
4. Школа дорослих . . . . . 2.
5. СУМ . . . . . 37.
6. Пласт . . . . . 2.
7. Драматичний гурток . . . . . 10.
8. Хор . . . . . 18.
9. Курс англ. мови . . . . . 19.
10. УТГІ /Регенсбург, заоч. студ. журнал./ . . 6.
11. Фотографічний гурток . . . . . 2.
12. Спортове товариство "Дніпро" і ін. . . 23.

Закінчили фото-курси 5 осіб.

Примітка: Дані в[illegible] із [illegible] таборів / [illegible] Корнберг /, в яких зосереджена значна частина політв'язнів нашої Філії.

На освітньому рівні наша Філія стоїть так:

Вищу освіту мають	5	осіб
Середню освіту мають	16	-"-
Неповно середню мають	28	-"-
Початкову освіту -"-	36	-"-

До складу редакційної колегії, зорганізованої весною 1946р і в склад якої входили проф. Ратушний, п. Бардигула і п. Леник, в червні місяці /після об'єднання/ обрано таку редколегію:

1. проф. Ратушний	Іван
2. п. Бардигула	Степан
3. проф. Брунець	Михайло
4. п. Леник	Володимир
5. п. Чанківський	Ігор
6. проф. Кононенко	Константин
7. п. Раєвський	Іван
8. п. Перома	Володимир

До цього часу вийшло 7. чисел журналу "За Волю", в яких було поміщено 55 статтей на 124-ох сторінках. В цих 7-ми числах вищезгаданого журналу брало участь 20 дописувачів, з яких 16 політв'язнів.

На цьому я міг би закінчити даний звіт. Не зважаючи на те, що в культурно-освітній праці наша Філія проробила може чи не найбільше з усіх існуючих в американській зоні філій /які я більш-менш знаю, безперечно/, я все ж таки вважаю культурно-освітню працю нашої Філії вцілому лише з а д о в і л ь н о ю. Ми мали можливості і умовини цю одну із важливих ділянок життя Філії і табору піднести на багато більшу висоту, ми, більше того, в деяких моментах навіть не врахували важливості даного відділу Філії. В цьому повинна уступаюча управа Філії взяти це недотягнення на свій рахунок, взагалі, а я, як відповідальний за дану референтуру, зокрема.

Негативне явище в культурно-освітній праці Філії - її часткова неорганізованість і непослідовність. На це, річ ясна, вплинувало багато посторонніх справ: мої часті від'їзди з табору на довший час, різні переорганізації життя Філії і т. д. . Одначе, це не значить, що культурно-освітня праця нашої Філії завмирала. Навпаки, вона щораз набирала все більших і більших розмірів.

На кінець я хочу побажати майбутній управі Філії, а культурно-освітньому референту, зокрема, якнайбільше плодотворної діяльности в майбутнім році нашої праці, життя і боротьби.

В останній час проф. Кононенко дав пропозицію, щоб наша Філія регулярно проходила політичний вишкіл в повному розумінні цього слова, а саме: вивчення революційного руху, ознайомлення з програмами всіх сьогоднішніх укр. політичних угрупувань, політекономії і т. д., для цього можна навіть, як рекомендує проф. Кононенко, час від часу запрошувати відповідних фахівців поодиноких питань з другого табору. Це вчасна і повністю доцільна пропозиція, на яку теперішня управа повинна звернути якнайбільшу увагу, а культурно-освітній референт мусить до цього прикласти всі свої організаторські зусилля, щоб дану пропозицію проф. Кононенко якнайскоріше повністю перевести в життя. Оце і буде моє побажання для теперішнього культурно-освітнього референта нашої Філії.

Культурно-освітній референт
уступаючої управи Філії ЛУПВ
/Чанківський Ігор/.

Звіт референта суспільної опіки та санітарно-медичної допомоги при Філії ЛУПВ в Корнберзі.

Форма організації суспільного життя в таборі, починаючи від управи та її підреферентур, як рівночасно підреферентур різних інституцій на терені табору, є своєю діяльністю тісно пов'язані. Діяльність суспільного референта була вповні узгіднювана з працею суспільної опіки загальнотаборової. Кожний політв'язень, як член громадської сім'ї табору, мав можливість за працю одержати винагороду в "пунктах", за які міг в загальнім одяговім магазині набути те, що було можливим та йому необхідним.

З огляду на частково розбитий фізичний стан здоров'я політв'язня, на конференції в дирекції УНРРА узгіднено та вирішено признати усіх політв'язнів німецьких концентраційних таборів як працюючих та дати їм винагороду в "пунктах", за які кожний може купити собі необхідні речі.

Справу цю в різних місцевостях, де існують гуртки політв'язнів нашої Філії, різно узгіднювано з працівниками УНРРА. Одно можна ствердити, що не має такої УНРРА, яка після відповідного висвітлення справи, відмовилась допомогти політв'язням, не зважаючи на те, що спеціяльних зарядженъ в цій справі від компетентних чинників для УНРРА не було.

На полі медично-санітарної допомоги було пророблене слідуюче: кілька разів перепроваджували перевірки стану здоров'я політв'язнів в місцевій амбуляторії, після якої хворі були зараз відсилані до лікарень. Опіку над ними перебирала місцева лікарня та відвідував мед-санітарний референт при С.О..

До цього часу поважних захворувань серед політв'язнів було дуже мало.

Референт сусп.опіки та
санітарно-медичної допомоги
/Ільків Михайло/.

Звіт скарбника Філії ЛУПВ в Корнберзі.

До праці, як скарбник Філії, я став 20 серпня ц. р..Отже, за діяльність скарбника до мого приходу я відчитуватись не буду, ба, більше того не маю змоги. На день мого приходу до даної праці наявність фінансів в касі виносила 141 м. 50 пф.. Приходу із різних джерел було до цього часу на суму 3319 м. 50 пф., різні витрати за цей час становили 3178 м..

Дальший рух каси ішов в такому стані:

1. 20.VIII. 1946 - 1. IX. 1946.
   Прихід від різних джерел ..... 248 м.
   Витрати .....200 "
   Залишилось в касі .....181 " 50 пф.

2. 1.IX.-1.X.
   Прихід від різних джерел .....859 м.50 пф.
   Витрати .....712 м.60 "
   Залишилось в касі .....146 м.90 "

3. 1.X.- 1.XI.
Прихід від різних джерел ..... 836 м. 90 пф.
Виграти ..... 507 "
Залишилось в касі ..... 329 " 90 "

На 5. XI. 1946 р. в касі знаходиться....485 м. 90 пф.

Скарбник Філії ЛУПВ
/Бойко Василь/.

П Р О Т О К О Л ч. 21 з дня 5. XI. 1946 р.

загальних зборів членів Філії Ліги Українських Політичних В'язнів /ЛУПВ/ в таборі Корнберг.

Присутніх членів 69, гостей 14 осіб.

Порядок денний:

1. Звіт управи Філії ЛУПВ /окремих референтур/
2. Обрання нової управи та контрольної комісії.
3. Біжучі справи.

Для ведення зборів одноголосно обрано президію в складі д.проф. Кононенко /голова/, д. Стригун /заступник/ та д. Шерома /секретар/.

Голова управи Філії ЛУПВ д. Слободян повідомляє, що на загальних зборах є присутніх понад 2/3 загальної кількости членів Філії, тому збори є цілком правомощні.

Голова зборів д. проф. Кононенко пропонує почати звітування. Д. Недовіз /секретар Філії/ зачитує загальний звіт про працю управи Філії ЛУПВ та секретаріяту.

Д. Бойко Василь /скарбник/ дає звіт про фінансову працю Філії та про її стан на 5. XI. 1946 р..

Д. проф. Ратушний /редактор часопису "За Волю"/ дає звіт про працю редакції "За Волю".

В зв'язку з тим, що на зборах культурно-освітній референт та референт суспільної опіки і санітарно-медичної допомоги /дд. Чайківський та Ільків/ є відсутні, звіти їхніх референтур знімаються з порядку денного.

Д. Брунець /голова контрольної комісії/ звітує про перевірку секретаріяту Філії та її фінансів на 1.IX 1946 р.

Д. Слободян висловлюється, що загальні збори, заслухавши звіти поодиноких членів управи Філії, можуть зробити багато завважень, що управа не зробила багато дечого, що мала б зробити. Завваження ці були зовсім доцільні, але слід взяти під увагу, що всі члени управи Філії /в тому числі і він, як голова Філії і табору/ були переобтяжені іншою працею.

Слід тут зазначити, що управа Філії зробила досить багато в справі організації Філії, її переустаткування і об'єднання. Треба згадати, що наша Філія перша спромоглася засвідчити перед американською військовою владою з нагоди першої річниці визволення з німецьких концентраційних таборів та таким чином довела до відома громадської думки заходу безспірний факт, що український народ не був ніколи коллаборантом фашистів, а, навпаки, кращі його сини десятками тисяч гинули в німецьких концентраційних таборах фашистської Німеччини. Метою нас, політв'язнів є всезагальне об'єднання всіх українських політв'язнів, які волею подій і долі опинилися на чужині, без різниці віку, переконань, поглядів та віроісповідування для боротьби за СОБОРНУ САМОСТІЙНУ ДЕРЖАВУ!!

лися. Нормальну працю в такій школі організувати було неможливо.

Поляки на нас злобували й домоглися нашого перевозу до італійського табору. 20-го липня перевезли нас до табору Драуміле - де нам знову прийшлося влаштовуватись. В новому таборі умови для життя були трохи кращі та й сосіди італійці прихильніше ставились до нас, як поляки. Після того як вибрано нашу управу табору начолі з п. Слободяном Іваном, 30-го липня, наші умови ще покращали, а культурно-освітня робота більш розгорнулася.

7-го серпня знову розпочала працю школа дорослих та гімназійні курси, де молодь готувалась до матури за гімназію. "Школа дорослих" мала вже класну кімнату й переводила навчання в шкільній обстановці, а гімназійні курси знову працювали в житловій хлоп'ячій кімнаті.

3-го вересня за ініціятивою п. Ратушного Ів., організовано початкову школу, де працювали вчительки: п. Стефанева Н., п. Кордубова А. і пізніше п. Крушельницька Н. і п. Ковалева Бр.. Початкова школа працювала в одній великій залі в дві зміни. Дуже тяжко було вчити маленьких діток у таких умовах та ще й без підручників, але дякуючи сумлінній і відданій праці вчительок, які самі складали програми й писали підручники - наші діти вчились і виховувались.

11-го вересня п. Ратушний Ів., починає організовувати Українську Реальну Гімназію. Для школи дістали пів бараку без вікон, без дверей, без столів і без таблиць. Столи й лавки зібрали старі, а таблиці і мапи позичили в німецьких школах і почали навчання. На початку було відкрито 6-ту і 7-му клясу гімназії, а пізніше 5-ту. Першими викладачами в гімназії були: п. Ратушний Ів., п. Крушельницький Б., п. Калинович Ів., п. Ірчишин М., п. Романик, п. Вербиш М., п. Кононенко К. і п. Кононенко О. та Кісильов М.

У гімназії без підручників і наочного навчального матеріялу ще тяжче було працювати ніж у "Початковій Школі", але викладачі з великою охотою відкликнулись на запрошення директора школи п. Ратушного і цілковито віддались справі навчання й виховання нашої української молоді та сумлінно виконували хоч і безкоштовну але почесну свою працю. Школа тоді вже мала 4-ри кляси початкової школи, 2-ві кляси школи дорослих та 5, 6 і 7-му клясу реальної гімназії.

Тільки трохи школа обладналася і почала ставати на нормальний шлях праці, як знову 10-го листопада, нам оголосили переїзд до невідомого Корнбергу.

Навчання перериваємо і починаємо переїздити. Переїзд тривав до 18-го листопада. Разом з нами до Корнбергу прибули ще й українці з Каселя, а разом з ними і школа, яка пройшла такий самий шлях розвитку, як і наша в Алендорфі.

В Корнберзі ми застали 2-ва дерев'яні бараки, в яких була колись німецька школа. Ці бараки були дуже засмічені, забруднені, зруйновані. Директор школи та вчителі: п. Калинович Ів., п. Михайлів Ів. і другі, зразу ж взялись до ремонту школи та за придбання навчального приладдя, в чому їм багато допомогла управа табору та прихильні до нас українців - директор і робітники УНРРА.

Навчання в Корнберзі школа розпочала 29. листопада 1945 р.

Школа вже мала 5-ть кляс початкової школи, 4,5,6 й 8-му клясу реальної гімназії, 2-ві кляси школи дорослих, Народній Університет та одну клясу торговельно-кооперативної школи. В кінці навчального року 5-ть учнів здали матуру при іспитовій комісії і одержали свідоцтво про закінчення Української Реальної Гімназії.

У цьому 1946/47 навчальному році, наша школа має 5-ть кляс початкової школи, 1,3,4,5,6 і 7-му клясу реальної гімназії, дві кляси торговельно-кооперативної школи та 7-м груп школи дорослих.

Школа має гарні, як за нормальних умов: фізичний, хемічний та природничо-географічний кабінети /за які найбільше подбав п. Кононенко О./. Учні забезпечені зшитками, навчальним приладдям та більш як наполовину підручниками. Школа повністю укомплектована вчителями.

Молодь вчиться, набуваючи найдорожчого скарбу - з н а н н я.

Учень.

- = o O o = -

Видає: Ф і л і я Л і г и У П В в К о р н б е р з і

Редагує: Редакційна Колегія

Відповід. редактор
проф. І.Р - ий.

Художнє оформл.
П. Си - ко.